

W *SEK*
ABAUJ-TORNAVÁRMEGYE
TÖRTÉNELMI

MONOGRAFIÁJA.

II. KÖTET. 2. RÉSZ.

NYOMTATTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1915—3572.

§ 96092

245
11

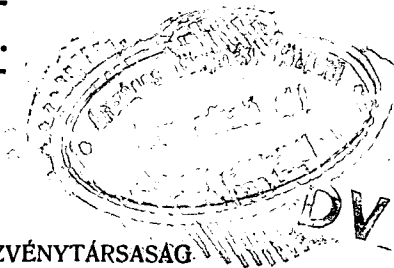
ABAUJ-TORNAVÁRMEGYE TÖRTÉNELMI MONOGRAFIÁJA.

Abauj-Tornavármegye
története 1527—1648.

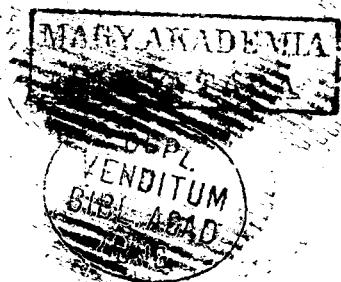
IRTA :
KEMÉNY LAJOS

II. KÖTET. 2. RÉSZ.

NYOMTATTA
A KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIDÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.
1915—3572.

B 96032

JATE Egyetemi Könyvtár

J000095035

Politikai és hadi történet.

1.

Perényi István özvegye, Frangepán Izota, Nagyidán kelet nélkül irt levelében tudatja a kassai tanácschal Lajos király szomorú halálát.¹⁾ A megüresedett trón birtokáért csakhamar megindult a harc

Szapolyay János még az 1526-ik évben tudatja Abaujvármegyével, hogy a rendek királyukká választották s egyuttal meghagyta, hogy az ország szükségére megszavazott portánként egy forintnyi adót szedjék be.²⁾ Királya érdekében *Verbőczy István* megkeresi leveleivel úgy Abauj-, mint Torna vármegyét s ennek főispánját, Derencsényi Miklóst.³⁾

Mindennek ellensúlyozására Ferdinánd király 1527. június hó 27-én kelt, nyomtatott felhívásokkal árasztja el az országot; melyben hivatkozik a III. Frigyes és I. Miksa császárokkal kötött szerződésekre s hűségesküre hívja fel a vármegye rendeit; kijelenti továbbá, hogy Szapolyay Jánosnak királylyá való megválasztása és megkoronázása jogtalan cselekedet volt s az erdélyi vajda hiveit pártütőknek bélyegzi.⁴⁾

Abaujvármegye örökös főispánja, Perényi Péter a Ferdinánd király hive volt s ebben hűséges szószólóra akadt alispánjában s füzéri várnagyában, Némethy Miklósban.⁵⁾

¹⁾ Történelmi Tár. 1895. 390. lap.

²⁾ Kassa város nyilvános levéltárában, lajstromozatlan.

³⁾ U. o., lajstromozatlan.

⁴⁾ Kassa város nyilvános levéltára, 1143. sz. A következő utalásokban, melyek a Kassa város levéltárában levő oklevelekre vonatkoznak, csupán az oklevél sorszámát adjuk.

⁵⁾ 1213/10.; 1365/102.

Az ősz Kékedy András és Kassa városa szintén Perényi példáját követik.¹⁾ Kassa fontossága, különösen stratégiai tekintetben mindinkább kezdett kitűnni, amiről a következő kétszáz év alatt környékén megvívott harcok tanuskodnak.

Ily hatalmas ellenzékkel szemben a János királyhoz szító s a vármegye déli részén birtokos kisnemesség, amely vezéréül az 1516-ik év óta Abaujban birtokos *Rákóczy Ferencet* tekintette, tehetetlen maradt.²⁾

A versengők harcra készülődtek, hogy a fegyver döntésére bízzák ügyük igazságát. Révay István és Serédy Gáspár Ferdinánd-párti kapitányok Sáros-Patak mellett táboroztak³⁾ s az 1527-ik év folyamán tűzben-lángban állt a felvidék. A János-pártiak a borsodi Szendrőt ostromolják, de Bebek Ferenc visszaüzi őket.⁴⁾ A harc lobogó tüze csakhamar átcsapott a szomszédos Abauj- és Tornavármegyékbe Verbőczy várai közül Szádvárát Bebek Ferenc elfoglalja,⁵⁾ majd Torna ostromára indul, amely alá Nyáry Ferenc, Horváth János és Nagy András vezérlete alatt gyülekezett az ellenség s győzelmet arat rajtuk.⁶⁾

Még ez évben Salm Miklós megvette Regéc és Boldogkő várakat.⁷⁾

Ferdinánd két kapitánya mellé 1528-ban Fekethe Miklóst rendeli társul,⁸⁾ majd Kaczianer János, Török Bálint és Pekry Lajos vezérlete alatt sereget küld a felsőrészek védelmére.⁹⁾ Zylády Péter egri kanonok siet Kassával tudatni, hogy a sereg 7000 gyalog — amint megjegyzi, a lanczkene-tek virága¹⁰⁾ — és 2000 huszár 32 ágyuval utban van.

Kaczianer március hó elején Garadnán tábort üt¹¹⁾ s a

¹⁾ 1213/46., 1255., 1365/124., 1431.

²⁾ 1172.

³⁾ 1140.

⁴⁾ 1192.

⁵⁾ 1278., 1279.

⁶⁾ 1198, 1213/11., 1213/30.

⁷⁾ Szilágyi. A magyar nemzet története. V. Kötet. 52. l.

⁸⁾ 1224., 1228.

⁹⁾ 1150., 1233.

¹⁰⁾ 1303., „*Florēs militum lanczenethorum*“.

¹¹⁾ 1334.

Felső-Mérán megtartott gyűlésből fogadja Abaujvármegye hódolatát.¹⁾

Március 8-án Kassa alatt, Szinánál megütközött János királylyal. „A harcban János személyesen résztvett s a legnagyobb veszélynek tette ki magát, mert emberei mellette hullottak el. Vitézül küzdtek a lengyelek s a gyalogság egy része. Mindazáltal a csata a magyarok teljes vereségével végződött s maga János király csaknem foglyul ejtetett. 300 lengyel katona holtteste borította a csatatér, több zászló, néhány lengyel ágyu, töméntelen szekér és podgyász jutott a győztesek kezébe.“²⁾ Itt nyerte a vérkeresztiséget — János király pártján — a *marha-hajtókból* vitéz katonasággá vedlett *hajduság*.³⁾

A győztes Kaczianert, mint az egykoru Szerémi György megírta, a német érzelmű Kassa nagy örömmel fogadta.⁴⁾

A pihent sereg Szepsinek fordult;⁵⁾ majd Torna alá jön s a várat elfoglalta,⁶⁾ melyet Ferdinánd király vyngárthi Horváth Gáspárnak adományoz.⁷⁾

A győzedelmes csatákkal azonban nem derültek fel a béke napjai a vármegye népére. Ellenség és barát katonasága egyaránt élte világát a falvakon. Serédy tábora Ardót dulja,⁸⁾ azután Szántón, Forrón, Göncön éli ki a föld népét.⁹⁾ Bebek Ferenc hada Somodiban jár.¹⁰⁾ Göncön Serédy hadai nyomában a Jánospártiak, Kállai Vitéz János és Nagy László vezérlete alatt fosztogatnak;¹¹⁾ majd Homonnay Drugeth Ferenc embereivel jönnek Athinay Simon, Dóczy János, Kún Gotthárd és Csicseri Orosz Zsigmond,¹²⁾ foglyul ejtven a

1) 1362.

2) Szilágyi. A. M. N. T. V. K. 57. l.; K. v. lt. 1335.

3) 1281.

4) Szerémi György emlékirata 242 lap.

5) 1336.

6) 1337., 1338.

7) K. v. lt. 1225.

8) 1314.

9) 1323., 1326., 1365/114.

10) 1282., 1283.

11) 1365/114., 1365/123.

12) 1365/124.

Ferdinánd-párti Farkas Lászlót, aki cserében a Kassán fog-ságban tartott János-párti nemesekért megszabadul.¹⁾ Athinay embereivel, akikhez a két Kékedy, Antal és János is csatlakoztak, innét Telkibányára tört.²⁾ Mindezeknek hírére Némethy és Kékedy András adja tudtul Kassa városának.

Kállai Vitéz János Szepsiből fenyegeti meg Kassa német-párti bíráját Kakuk Mihályt, hogy ne ingerelje a város polgárságát János király ellen.³⁾ Kassa lakosságának annyiban is oka volt a haragra, mert az ellenség Nagy László vezérlete alatt a város és a polgárságnak a vármegyében fekvő szölleit leszűretelvén, nagy kárt okozott nekik.⁴⁾

Az 1529-ik évvel sem virradtak békésebb napok Abaujvármegyére. Kaczianer hadával sorra tábort jár Szikszón, Göncön, Szántón, Bárczán⁵⁾, addig az ellenség Füzér várát nyugtalanítja s a vár alatt levő istállókat felgyújtja.⁶⁾

Kaczianernek alkalmá volt meggyőződni, kivált a Szikszóvidéki nemesség ellenséges érzületéről s ezért új hűségeskületételt követelte a vármegyétől, amelyet a rendektől Herberstein Rupert alkapitány és Kassa városa vettek ki.⁷⁾

János király még az előző évben a lengyelországi Tarnoból rendeletet küldött Abaujvármegyéhez, melyben meghagyja, hogy az adót részére fizessék, még s a beszedéssel Athinay Simon ujhelyi várnagyot bizta meg.⁸⁾ 1529-ben pedig Rákóczi Ferencet értesíti, hogy a felsőrészek védelmét Ráskay Gáspár nógrádi főispánra bizta, akinek utasításait kövessék.⁹⁾

Nagy csapás érte Ferdinánd pártját, hogy ez év július hó 28-án Perényi Péter nejével s egyik fiával a János-pártiak fogságába esvén, hogy szabadságát visszanyerje, ezeknek párt-

1) 1365/98.

2) 1365/145.

3) 1365/80.

4) 1374.

5) 1333, 1360, 1361, 1374, 1419, 1420, 1421, 1422, 1435/34, 1435/64.

6) 1435/17.

7) 1419, 1396.

8) 1241.

9) 1372.

jára állt;¹⁾ amit Bebekék siettek megbosszulni azzal, hogy Görgöt, a Perényi birtokát elfoglalták.²⁾

1530-ban Boldogkő birtokáért folyik a harc; a várat a János-pártiak árulással bevették s visszavívásáért Bebek Ferenc és Herberstein Rupert megjelentek falai alatt, de sikertelenül.³⁾

Igy jutott 1536-ban Kassa is János király kezére s maradt utódja birtokában 1552-ig, megerősítvén a Szapolyayak uralmát a vármegye északi részén is; a német Gönc (1545.) Izabella királyné kassai főkapitányának, Czecey Lénárdnak fogadja parancsait.⁴⁾

A hűtlen Kassa érdemetlenül meglakol Ferdinánd Forrót és Garadnát, a város birtokait, továbbá Aszalót és Felső-Zolczát Serédy Gáspárnak zálogbavéti ennek 4500 rajnai forintra rugó hadiköltségei fejében.⁵⁾ Kassa később hosszú per útján jut ismét birtokai tulajdonába.

Ferdinánd 1553-ban a kezére visszakerült Felsőmagyarország főkapitányává Feledy Eustáchtot nevezte ki⁶⁾ s a következő évben elrendelte Kassa megerősítését, meghagyván úgy Abauj-, mint Tornavármegyének, hogy a munkálatokhoz a főkapitány megkeresésére a jobbágyságot és ígás marháit rendeljék ki.⁷⁾

1556-ban Nagyida is — elfogyván a várvédők puska-pora — meghódol.⁸⁾

2.

A mindinkább terjeszkedő törökséget hódító útjában a Hernád völgyén Kassa állította meg, amelyen a pogány sohasem uralkodott. „Ez szomszédság“ azonban — írja Drasko-

1) 1373.

2) 1435/68.

3) 1465., 1498/58. és lajstromozatlan.

4) 1642.

5) 1703.

6) 1689.

7) 1716., 1717.

8) 1824/18.

vics Gáspár Jászóról Kassának (1562.) — „titkon lassan-lassan mind megholdul.“¹⁾

A török a lakosság ezreit vitte ki az országból örökös rabságra, míg az előkelőbb foglyoknak váltságdíjért — *sarcért* — szabadságát visszaadta. A hatalmas Mágóchy Gáspár, tornai főispán 1562-ben török rabként ült Fülek várában. Ura nevében tornai káplánja, Balog Ferenc járta meg Kassát, hogy „másfélezer forintot zálogra felvegyen sarczolasra,“ melyhez maga a város 200 frttal járult hozzá.²⁾

A következő évben Bebek Györgyné, Pathócsy Zsófia Konstantinápolyban rabságban synlődő ura érdekében fordul Kassához pénzbeli segítségért.³⁾

Az ellenállás szervezése végett 1564-ben⁴⁾ Báthory András és Zay Ferenc, a felsőmagyarországi főkapitány a szomszédos Szepes-, Sáros-, Abaujvár-, Zemplén-, Borsod-, Ung-, Szabolcs- és Beregvármegyék alispánjait s előkelőbb nemesseit Eperjesre gyűlésre hívta össze, amelyben Abaujvármegyére nézve elhatározták, hogy az ágyuk vontatására Perényi Gábor egy szekeret, egy embert és négy lovat, Dobó István két szekeret, négy embert és tizenkét lovat. Alagi János egy szekeret, két embert, hat lovat, Draskovics a jászai prépost, Mágóchy Gáspár és Lossonczy István özvegye, Pekry Anna, Szaláncz urnője⁵⁾ egyformán egy szekeret, egy embert és két lovat, Báthory András egy szekeret, egy embert és négy lovat s ugyanannyit állít elő Abaujvármegye nemessége közösen. Az élelmiszerek árát a következőképpen szabták meg u. m. egy köből zab 15 denár, árpa 20 d., rozs 20 d., buza 40 d., alábbvaló (tritici mixti) 25 d., a marhahus fontja 1 denár, sertés vagy juhhus szintén 1 d., a buza iczéje 9 d., alábbvalóé 1 d., egy csirke 1 d., tyuk 2 d., kappan 3 d., lud 4 d., malac 4 d. A következő évben Beregszászban e határozatokat megújítják azzal, hogy szükség esetén az ágyuk vontatásához szükséges szállító eszközök számát megkésztetik

1) 2387.

2) 2384., 2392/11., 2446/101., 2528/77.

3) 2446/44.

4) 2682.

5) 2652/119.

s ha szükséges, a vármegyék elrendelik a nemesi felkelést. A háboru kitörése esetében Abaujvármegye 700 köből lisztet és 700 köből zabot ajánlott meg s elszállítását is a szükség-hez képest Kassára, Leleszre, vagy Kisvárdára. Az élelmiszerek árát is ujólag megszabták s a buza köble 50 denár, alábbvalónak 40 d., rozs 33 d., árpa 33 d., zab 25 d. lesz; marhahus fontja lesz 1 d., sertéshus 2 d., egy juh bőre nélkül 33 d., eleven 40 d., csirke 2 d., tyuk 3 d., kappan 4 d., lud és malac 5 d.,

A háboru a törökkel 1566-ban kitört s Schwendy Lázár az ujonnan (1565.) kinevezett felsőmagyarországi főkapitány személyesen indult a táborba. Augusztus havában azonban már visszatérőben van s a hónap 13-án Szikszón, szeptember hó 1—4-ikéig Mérán, 8—22-ig Szinán táborozik.¹⁾

A török október hó első felében egész Enyiczkéig mérészkedett²⁾ és Szegedy Gergely siralmas énekében megrendítően írta le a föld népe szenvedését.

Schwendy 1567. januárius hó közepén Szádvárát rövid ostrom után bevette³⁾ s tüzérségét Szepesi, Nagyida és Jászó községekben helyezte el téli szállásra, utasítván Kassát, hogy oda élelmet és takarmányt szállítson.⁴⁾

A török hatalom terjeszkedése mindinkább fenyegette a vármegyét s egyes csapatok dulva-fosztogatva csaptak be területére; Felső-Szendet 1575 előtt felégették⁵⁾, 1578-ban Szikszót dulták fel.⁶⁾ A felsőmagyarországi kapitányoknak folyton résen kellett állaniok, hogy e rabló csapatoknak útját állják s ezért a közlekedés gyorsaságáról gondoskodnak; 1579-ben a kassai alkapitány felhívja a vármegyét, hogy a Göncre vezető hidakat állítsa helyre.⁷⁾

A szomszédos Tornában a lakosság nem egy helységről elfutott a pogány elől, így Komjátiból.⁸⁾

1) 2742, 2744, 2745, 2749, 2764/124.

2) Városi jegyzőkönyv.

3) 2813, 2824.

4) 2825.

5) 3260.

6) 3473/45.

7) 3524.

8) 3772/40.

1588-ban ismét Szikszót érte a romlás. A hódolni nem helységet és vidékét dulta-fosztogatta mintegy 11,000 emberből álló pogány had, rabláncra fűzván a lakosságot. A vitéz Rákóczi Zsigmond egri kapitány ekkor magához rendelte a kassai, füleki, ónodi és diósgyőri őrséget, Széchy Tamást, Homonnay Istvánt, a zempléni fölkelő hadakkal; eljöttek Tokajból Roussel Péter kapitány sárga, veres és fekete hajtókás vasasnémetei s a Rákóczi vezetése alatt levő had október hó 8-án elszántan vetette magát az ellenségre. De az első őszszecsapásnál a tulnyomó számban levő török győzött. Rákóczi megismételte a támadást s a törököt teljes vereség érte. A győzelem nagy örömet keltett s Abaujvármegye¹⁾ a következő évben tartott közgyűléséből a magyar és német győztes katonaságot hálája jeléül bőkezűen, tetemes mennyiségű terménynyel ajándékozta meg.²⁾

1590-ben sz. György tájban a tatárok felégették Restét és Semsey Miklós udvarháza is elhamvadt.³⁾

A katonaság mind súlyosabb csapásként nehezedett a vármegye lakosságára s úgy a birtokos nemesség, mint a jobbágyság feljajdult miatta. 1590-ben Zemplénvármegye tanácskozásra hívta egybe ez ügyben a szomszéd vármegyéket és városokat, Abaujt és Kassát is.⁴⁾

Az állapotok azonban nem javultak s Garadna kára a következő évben mintegy 200 frt volt s amint földesurukhoz, Kassához írt levelükben⁵⁾ mondják: „eluntuk volna az sok kóborló hadat, mind németeket s mind peniglen katonákat.“

1597-ben a Göncön fekvő katonaság zaklatja a forrói és garadnai jobbágyságot⁶⁾ s Garadna könyörög Kassához (1598.), hogy „ő felségétől, Maximiliántól szerezzen egy ol-talomlevelet, mely mellett tudjunk megmaradnunk, mert bizony szintén el kell fogyatkoznunk a sok hatalmasok miatt“⁷⁾

1) Korponay János, Abaujvármegye monographiája, II. k. 70. lap.

2) 4070/57.

3) 4226/65., 4226/74.

4) 4225.

5) 4331/15.

6) 4718/29.

7) 4791/75.

A király képétől nyert oltalomlevel „mégis használt, ha nem egyébtől, a gyalogtól;“ de „az bologna kapitány — elvette (t. i. az oltalomlevelet) s ételt italt mindennap adtunk, szerte tartottuk, semmiképen kedvét nem találtuk, hanem szerte veret bennünket mind férfiat, mind peniglen asszonyi állatot.“¹⁾

A *hosszu háboru* miatt ideig-óráig a nemzet türelemre volt kárhóztatva s készséggel teljesítette mindazt, amit fennmaradása érdekében cselekednie kellett. 1594-ben Rudolf király nevében Mátyás királyi herceg meghagyta Pethe Márton váradi püspöknek s jászai prépostnak, Teuffenbach Kristóf felsőmagyarországi főkapitánynak, Báthory Istvánnak és Forgách Simonnak, hogy részleges országgyűlést hívjanak egybe, melyen a török hadi mozgalmait ellenében való intézkedések iránt határozzanak. A gyűlés helyéül Hatvant, majd Tarcalt tüzték ki²⁾ s végül is július hó 29-ére Szántóra hívták meg a vármegyéket.³⁾ A föld népe is készülődött az ellentállásra s Forró⁴⁾ olmot és puskaport kér Kassától, mert „nagy félelemben vagyunk mind éjjel-nappal“ s „elvégeztük magunkban, hogy az templomban szorulunk; minthogy soknak nincsen lova, nem mehetünk messze az téli időn hanem oda kell szorulnunk“. Miksa királyi herceg elrendeli, hogy a Gönc mellett a Hernádon átvezető hidat helyezték jókarba, hogy ágyukkal is jár hassanak rajta.⁵⁾

Eger elestének hírére Teuffenbach főkapitány és Pethe Ferenc püspök ismét részleges gyűlést hirdetnek Kassára.⁶⁾ Az egész vármegye táborhelyé alakul s míg Teuffenbach Hernád-Németiben táborozik,⁷⁾ a sárga hajtókás németek Selyeben,⁸⁾ a felkelő nemesség Mérán száll táborba⁹⁾ s a kassai

1) 4843/86.

2) 4393, 4394, 4395.

3) 4396.

4) 4467/32.

5) 4481.

6) 4620, 4621.

7) 4629.

8) 4636/58.

9) 4545/63.

gyalogosok a szikszói végházban örökdő csapat számát gyarapítják;¹⁾ Szepsiben (1598.) veres és sárga hajtókás német lövészek ütnek tanyát.²⁾

3.

A 17-ik század első éve a sivár küzdelmek folytatását hozta a vármegye népére Vécsén kelt s Kassához intézett levelében³⁾ írja Vécsey Sándor: „— nyilván vagyon kegyelmeteknél, mely igen nagy fenekedése legyen a pogányoknak, töröknek, tatárnak ide Kassavölgyére, azt sem tudjuk, mely nap ellep és elborit bennünket.“ Két szakálost és port kér, hogy Vécse, Szölled és Garadna jobbágyaival egyetemben megvédhessék magukat. A megerősített templomok, a helységek bekerítése divatba jön s Vécsén is „az templomot tapaszos palánkkal“ kerítették körül.

1612-ben „az gönci város végén való kaput“ említik.⁴⁾

Szepsi város alsó kapuján (1643.) virrasztók öröködnék⁵⁾; a garadnaiak is bekerítették falujokat⁶⁾ s a bölcs példát követték a többiek.

A töröktől, némettől egyaránt szorongatott alkotmányát és lelkiismereti szabadságát veszendőbe látó nemzet készséggel csatlakozott Bocskay zászlói alá.

Lippay Balázs, a magyar keresztyén vitézlő rendeknek főkapitánya — így nevezte magát — 1604. október hó 28-án, Göncön kelt felhívásában⁷⁾ kijelenti, hogy „az igaz hit mellett s Magyarország mellett s az Istennek templomi mellett“ fegyverkeztek fel, látván „az mi keresztyén nemzetségünknek s édes hazánknak eddig való nagy inségét, nyomoruságát.“ „Ti kegyelmek között is“ — így folytatja — „csak egy sem vala, az ki az német nemzettől áruló nevet nem hall vala, viszontag hitünkben s keresztyén vallásunkban is az gonosz

1) 4672, 4718/124.

2) 4729.

3) 4908/7.

4) 5464.

5) 7011/9.

6) 7145/12.

7) 5099/39.

lelkiismeretű, pogány ember, mint háborita.“ Felhívja a vármegyét, hogy gyűljön Bocskay győzedelmes zászlói alá, mert „mi Magyarország mellett, az igaz hitnek vallásáért kezdtünk el ezekkel a hadakozást, hogy az igaz hit köztünk megmaradjon, Magyarország békességre forduljon.“

Midőn Bocskay István november hó utolsó napján Göncön megjelent, Abaujvármegye rendeit már ott találjuk táborában s hozzácsatlakoztak Homonnay és Mágócsy, a zempléni és a tornai főispánok.¹⁾

Basta seregével nem juthat be többé székhelyére, Kassára; november hó 29-én Szendrőn van²⁾ s innét Eperjesnek vette útját.

A háboru veszedelmeit most sem kerülte el a vármegye s Olcsvárt a Bocskay seregét követő hajduk, török és tatár rendetlen sereg feldulta.³⁾

Bocskay halálával (1606. dec. 29.) a hajdukkal gyűlt meg a baja a vármegyéknek. Nagy András, a mezei vitézek főkapitánya alatt 1607. november 17-én Petriből üzennek Abaujvármegye alispánjának, hogy küldje el követeit „beszélgetésnek okáért.“

A felkelő nemesség Forgách Zsigmond vezérlete alatt december hó 19-én Göncön szállt ellenük táborba.⁴⁾

A felső részek lecsendesítését a következő évben Mátyás királyi herceg Illésházy István nádorra, coborszentmihályi Czobor Mihályra és Lónyay Andrássra bizta, akik július hó 24-ére Kassára gyűlést hirdettek az érdekelt vármegyéknek s Illésházy még augusztus hó 3-án is Kassán van⁵⁾ A gyűlésre Abaujvármegye Melith Vid alispánt, Mladossevics Pétert, Kékedy Györgyöt és Fáy Istvánt küldte ki s részükre 400 frtot szavazott meg.⁶⁾

A vármegye már Gönczön április hó 26-án tartott gyűlésében szigorú határozatot hozott azon nemesek ellen, akik

1) 5074.

2) 5098.

3) 5150/20., 5221/46.

4) 5213.

5) 5224, 5225, 5256, 5263/35.

6) Várm. jegyzők.

a hajdusághoz csatlakozván, az ország békéjét megháborítják.¹⁾

A hajduság ellen a következő év április hó 12-én Mágóchy Ferenc főkapitány, tornai és beregi főispán²⁾ a felkelő nemességet, a vármegyék és városok katonaságát ismét táborba rendelte.

A következő évek a török ellen való védekezéssel telnek el s Forgách Zsigmond, az elhunyt Mágóchynak a felsőmagyarországi kapitányságban utóda³⁾, évenként gyűlést hirdet Kassára a felsőrészek vármegyéinek,⁴⁾ folytonos áldozatot követelvének vérben és pénzben Abaujvármegyétől is.

Az alkotmány és a lelkiismereti szabadság ellen megújultan elkövetett sérelmek Abaujvármegyét a kormányzat ellen való ellentállásra kényszerítették s az 1619-ik év augusztus hó 10-én Göncön tartott közgyűlésből a rendek Lenkey Miklóst és Ozmán Mihályt a hajduk vezéreikhez követségbe küldik.⁵⁾

Ez év november végén harci táborra lőn a vármegye területe. Homonnay Drugeth György Nagydán út táborát, december hó első napjaiban pedig Széplakon van seregével,⁶⁾ megfenyegetvén Kassát, hogy térjen a király hűségére, különben „Miszlóka táján szállatjuk meg az hadakat.“ Bethlen közeledténnek hírére azonban elvonul a vármegye területéről.

A következő év nyarán Bethlen hadba száll, meghagyván Abaujvármegyének, hogy 110, Tornavármegyének, hogy 22 lovast állítson ki.⁷⁾ A felkészült sereggel június hó 19. és 20-án Göncön, a következő napon Abaujvárott van.⁸⁾

Ez évben kozákok felégetik Semsét, nem kimélvén a földesúr, Semsey Miklós házát sem.⁹⁾

Bethlen Gábor fejedelem 1629. november hó 15-én

1) Várm. jegyzők.

2) 5309, 5310.

3) 5318, 5319.

4) 5477, 5536, 5632, 5696.

5) Várm. jegyzők.

6) 5866, 5867, 5868.

7) 5873.

8) 5907, 5908, 5909.

9) 5902/5, 6085.

„deltájban 10—11 óra között ez világból kimúlt“¹⁾ s özvegye, Brandenburgi Katalin tudatja a vármegyével, hogy a nagy halottat Gyulafehérvárott helyezik örök nyugalomra. Abaujvármegye 1630. január hó 4-én tartott közgyűléséből a temetésre Bárczay Ferencet és Hany Györgyöt küldte követül, kiutalván részükre 100 forintot.²⁾

Még ez évben a király a hét vármegye átvételére biztosokul kiküldte Kassára Pyber János egri püspököt, Bekényi Alaghy Menyhértet, Osztrosith Istvánt, Nyáry Istvánt, Ordódy Gáspárt és Péchy Zsigmondot.³⁾

4.

1631-ben II. Ferdinánd. király felsőmagyarországi főkapitánynya Forgách Miklós barsi főispánt, főkomornyikját nevezi ki,⁴⁾ akit a Jászón székelő egri püspök, Pyber János vezet be méltóságába.

Az új főkapitány alatt a katonaság féltelensége oly fokra emelkedett — s a vármegyei jegyző kivált a Barkóczy László kapitánysága, alatt levő vitézekre panaszkodik —, hogy a pór-nép zendülésbe tört ki.⁵⁾ Kezdetben Tornában és Borsodban „sibongottak vala“, majd Abaujban, Sáros-, Zemplén- és Ungvármegyékben is fellázadtak.⁶⁾

A fegyverre kelt jobbagyság Göncön csoportosul. Le-csendesítésük végett a vármegye 1631. augusztus hó 16-án Garadnán. tartott gyűléséből Láczy Gergely alispánt, Ham-vay Pétert, Monaky Ferencet, Ostroharich Horváth Istvánt, Balay István szolgabíró és esküdtjét Berczely Pált és Kinisy Tamást küldi ki, az alispán helyetteséül ez időre kijelölven Felsőszendi Fuló Jánost.

A felsőmagyarországi főkapitányhoz követségbe küldik Báthory Miklóst és Baksy Mihályt, hogy a katonaság meg-

1) Kassa v. jegyzők.

2) Várm. jegyzők.

3) Kassa város titkos levéltára. Almássy Nr. 29.

4) 6349, 6413.

5) Várm. jegyzők. 1631. július 29.

6) Tör. Tár. 1884. 108. l.

fékezésére tegyen intézkedéseket s szűnjenek meg végre a mintegy negyven év óta örökösen felhangzó panaszok.

A parasztság mozgalma mind nagyobb mértéket öltött s vezérük a borsodmegyei Aranyas községbeli Császár Péter lett. A vármegye követeit — Abaffy Istvánt és Bory Gáspárt — ismét Kassára küldte, szorgalmazván Bornemissza János alkapitányt ígéretének megtartására, melyet a felkelők lecsendesítése végett tett.

A vármegye a parasztságot békülékeny hangu levelével is megkereste; azonban az alkapitány erőszakos rendszabályai miatt célt nem ért. A lázadás terjedt s Alsó-Gagynál Nagy Ambrus és alkapitánya, Wyda Mihály alatt fegyveres nép gyűlt össze.

Forgách Miklós Felsőmagyarország főkapitánya erre a vármegye útján felszólította a pórnépet:

„1. Hogy szálljanak le, tegyék le a fegyvert; kapitányukat avagy hadnagyukat szabadítsák fel attól a gonosz igyekezetre való titoktól. Dobjukat, zászlójukat adják viceispán uram kezébe.

2 A községet minden hltegetéstől, esküvéstől szabadítsák fel; szolgálják legelsőben Istenüket, annak utánna földesuruknak engedelmes jobbágysai legyenek.

3. Minden falubeli parasztság az ő régi szokásuk szerint falubirájuktól hallgasson.

4. Ha mi bántása leszen valami dúló, fosztó hadaktól vagy utonjáróktól, azt megjelentse a vármegye viceispánjának elsőben; magoktól semmit nem cselekedvén; ispán uram és a nemes vármegyének egyik ductora ezek és affélék ellen megoltalmazza magukat, vicze generális urunk ő nagysága is ajánlotta magát, hogy kész megsegíteni és megoltalmazni őket.

5. Ha ezekben mind generális ő nagysága s mind a nemes vármegyének intésének engedelmesek lesznek, a nemes vármegye bizonyosan assecurálhatja őket, sőt ő nagysága arra ajánlja magát, hogy másoktól is kész leszen őket megoltalmazni.“¹⁾

¹⁾ Várm. jegyzők.

A vármegye azzal adta tudtára ezt a pór nép vezetőinek, hogyha a március hó 19-én megtartandó közgyűlésig a pontozatokban foglalt követelésnek eleget nem tesznek, fegyveres erővel támadnak rájuk.

Az agyonzaklatott nép nem hajtott többé a szép szóra s újabb kihágásokra, öldöklésre ragadtatta magát, mire a felindult nemesség a katonasággal kezét fogva, rájuk támadt s szétverte csapataikat. Fogságba esett vezérüket Császár Pétert Kassán lefejezték.

A vármegye 1632. június 25-én tartott gyűléséből kiküldte a szolgabírákat esküdeikkel egyetemben, hogy jársaikban eskessék fel hűségre a falvak és mezővárosok jobbágylakosságát, a vonakodókat 12 forint birsággal sujtván; egyúttal az eljáró hatósági közegek részére minden falut 50 denár, minden mezővárost egy-egy forint megfizetésére kötelezett.

A török uralom nyomása ekkor lett a legtűrhetlenebb.

Aszaló 1628-ban¹⁾ Kassához fordul, hogy mivel polgárai ott szőlőbirtokosok, segítse meg őket, mert a pogány szorongatja őket „az gyakorta való sommának beszolgáltatására s „mostan is odatartják zálogul egy emberünket.“

„Az szikszai nemesség (1632.) adott be egy supplicatiót, melyben supplicálnak, ők hódoltság alatt levén, az personalis insurrectiót engednének meg nekik, félvén feleségeknek, gyermekeknek rabságra vitelétől.“²⁾

A következő évben a portához küldött követtel, Puchaimmel hivatalosan közlik a törökök újabban elkövetett kegyetlenkedéseit³⁾ Gadnát, Ujlakot és Nyestát néptelenné tették az egri törökök, felégetvén mind a három falut s 72 embert ölvén meg vagy rabságba vivén el; hasonlóképpen cselekedtek Alsó-Kázmárkkal s ott ötvennyolc embert vesztvén el; a halmaji mezőkről 7 embert vittek el rabságba; oly félelmet gerjesztettek újabb rablóhadjárataikkal, hogy újabban tíz falu lakossága világgá széledt s részben adófizetőjükké lett.

A végromlás e napjaiban ki csodálkozhatik rajta, hogy a hazájához, hitéhez hűtlen, törökké lett pribék Fejes Istók

¹⁾ 6229/91.

²⁾ Várm. jegyzők.

³⁾ U. o.

(1642.) „mint hitehagyott lator, törökké lett ember megsüt-tetett.“¹⁾

A sivár küzdelem reménytelensége meglazította a katonaelkölcst is s a zsoldos had több ízben esküjét megszegve, hűtelen lett zászlajához.

1632-ben Szentmiklószy Tamás, a lovas vitézek feje „nagy vakmerőséges magameggondolatlanságából az alsó-mérai mustrákor, hogy a nemes vármegye Szendrőben akarta beküldeni, a vármegye zászlóját letette. Ezért fejének el kellett volna esni érte, de a nemes vármegyei sok főember közön-ségesen nekie megengedett és megkegyelmezett. A zászlótartójának; Himy Balogh Istvánnak a zászlónak letételéért feje elűtessék in exemplum aliorum.“²⁾

1634-ben is „mind gyalog s lovas vitézeknek nagyobb-része conspirálván; Ónod végházába országunknak be nem mentenek, hanem hitetlenül zászlójukat elhagyták; holott penig a nemes vármegye őket nem csak egy óra, hanem amíg kívántatik fennlételek, mindaddig conducálja, és első havokra való hópénzeket úgy is vették fel. És miérthogy mind ez mi nemes vármegyénken ily elszenvedhetetlen gyalázatot tettek s mind peniglen hiteket contra sacramentum militare megszegték; azért hogy efféle nagy latorságuk büntelen ne maradjon, mindenütt per totum comitatum et regnum igen méltó hogy persequáltassanak és megfogatván, akiket hol deprehendálnak bennük; érdemük szerint megbüntessenek, kit fővétel-lel, kit akasztófával; kit más illendő büntetéssel.“³⁾

1) Várm. jegyzők.

2) U. o.

3) U. o.

5.

A törökkel megindítandó békétárgyalások végét 1634-ben a hét vármegye részéről, melyekben hódoltság van, u. m. Abaujvár-, Torna-, Zemplén-, Szabolcs-, Borsod-, Gömör- és Hevesvármegyék részéről követül küldettek Fuló János, Száthmáry Miklós, Nyakas György és Szepessy Mátyás¹⁾ s részükre hat-hat forint napidíjat szavaztak meg. Az összegből Abaujvármegyére 125 frtot, Torriára 15 frtot vetettek ki.

A követek részére adott *instructiót* szösz szerint közöljük, amint azt a vármegye jegyzőkönyve megőrizte. Teljes képét adja ez a romlásnak, mely Abaujvármegyét a török hódoltság révén érte:

„Az szent Isten az megnevezett becsületes főember követ atyánkfiainak mostani utjokat áldja meg, tegye szerencsésé, boldoggá, ő kegyelmök Isten segítségéből édes házáknak, nemzetünknek hasznosan és kedvesen szolgálhásának, követségüknek öröndetes kimenetelével jöhessenek még közinkben szívünk szerint kívánjuk.

Beérkezvén ő kegyelmök Komáromban, az mi kegyelmös urunktól császáruunktól, koronás király urunktól azon mostani török traktára rendeltetett komisszárius uraknak szóló és intitulált credentionális levelünket megadván, ő nagyságokat és kegyelmeket az komisszárius urakat ez mi nemés Abaujvármegyénk nevével is, az mint legjobban ő kegyelmök tudják, salutálják és üdvözlják.

¹⁾ Várm. jegyzőkönyv.

Annakutána azon mi becsületes követ atyánkfiái minden teljes tehetségükkel azon legyenek, hogy az törökkel az békesség végben menjen és szentül és tökéletesen mind két részről negyven esztendeiglen vagy legalább húsz esztendeiglen megtartassék, mindkét részről az békesség háborgatók, rontók és felbontók, menten kegyelem nélkül megbüntettesenek.

Ez egynehány elmúlt esztendőkben mindkét részről elfogattatott rabok, mindkét részről sarcz és váltság nélkül ajándékon bocsáttattassanak el.

Az polturák és mindenféle egyéb pénz, arany, tallér, apró pénz, dutka, stbi. mindkét részről, mind török s mind magyar között egyaránt járjon és úgy vétessék el erős és nagy büntetés alatt.

Az kereskedések mindkét részről bátorságosan legyenek és megtartassanak.

A zsitvatoroki és bécsi végzéseket, melyek lettek az törökkel, követ atyánkfiái felette igen megolvassák és mindekben azokhoz alkalmaztassák magokat és valami defectus és hátramaradás esett azokban, supplikáltassék és az szerint legyen meg az békesség, ismét confirmáltassanak azon zsitvatoroki és bécsi traktának végzései.

Azon zsitvatoroki és bécsi végzés után valamely helyek, faluk, városok, nemesek és egyebek akárkik a töröktől meghódoltattak, az kiknek summájokat és hódolásukat feljebb verték és in summa akárminemű abusús insolentiákat, inconvenientiákat cselekedtek, per omnia, mindenek tolláltassák, az előbbeni rend mód szerint való állapotra azon zsitvatoroki végzés szerint hozattassanak és mindkét részről azokhoz tartsák magokat erős büntetések alatt.

Ezen mi nemes vármegyénkben pedig azon zsitvatoroki végzés után, itt szomszédságunkban levő egri és egyéb végbeli törökök minemű nagy csintalanságot, égetést, rablást és nagy insolentiákat cselekedtenek, ezen vármegyénknek két processusbeli ide alatt megirt szolgabirái az mi kegyelmes urunk királyunk parancsolatjából és nemes vármegyénknek commissiójából szorgalmatos inquisitiókat celebráltak ezen mi vármegyénkben, mely inquisitiókat azon mi szolgabiráink

és esküdteink hitek szerint ezképpen, a mint következik írásban referáltak előttünk és ez szerint hitek után pertractáltak:

Ezeknek utána második szolgabiránk vitézlő felsőméri Osztroharith Horváth István és mellette levő ezen vármegyénk esküdtei, vitézlő Szalkay István és Szikszay István által az ő kegyelmök processusában ezen dologban celebráltatott inquisitio rend szerint így következik:

Az mi kegyelmes urunknak, császárunknak, koronás királyunknak, az felséges második Ferdinánd urunknak parancsolatjából és az nemes Abaujvármegyének viceispánjának, nemzetes Lánczy Gergely uramnak kibocsátásából in anno 1634-ik esztendőben augusztus havának huszonegyedik napján.

Mi felsőméri Osztroharith Horváth István ezen nemes vármegyének egyik szolgabirája, mellettem levő esküdt uraim nemes és vitézlő Szalkay István és Szikszay István uramék jöttünk ide Szikszó nevű mezővárosba, convocálván az több hódolt falukat is és processusban levőket és urunk ő felsége mandatumjának continentíája szerént az városi és falusi hódolt birákat és polgárokat megeskettettük a végre, hogy néhai meghalt Bocskay István fejedelemnek idejében az Zsitvatorokban lett végezet után avagy azelőtt is az kik hódoltanak, esztendőnként való summájok az törököktől mint maradott helyben és mennyivel verték feljebb-feljebb esztendőnként való adójokat és az summájokon kívül mennyi ajándékot vesznek rajtok, nemes embereket és falukat, az kiket hatalmasul meghódoltattanak és némely falukat el is raboltanak, ezekről inquiráltunk és ez dolgok végett urunk ő felsége parancsolatjából hitünk szerint examináltuk az birákat és polgárokat.

Elsőbben is az szikszai birák és az egész tanács s városbeliek igaz hitük szerént erről emlékeznek, hogy Egret megvették, azután volt nyolcz avagy kilencz esztendeje, hogy nem hordott Szikszó, hanem egy Kis Imre nevű pribék, mely csabai fiu volt, az jött vala ránk pünkösöd tájban, el vinek hármat bennünk és négyet levágának; annakutána ugy hódoltatának meg a császár számára; akkor négyszáz forintban summaltunk vala meg, de immár azóta az kis pénz ment hétszáz forintra, az ajándék, az mit a summa felett vesznek

rajtunk, négy vég karasiát, vaját, mézet, juhot, árpát, lisztet, bort, késeket, ki annakelőtte soha nem volt, mely megteszen háromszáz forintot, ezek felett ötszáz kilo buzának felhozásától száz forintot vesznek rajtunk, annakelőtte az sem volt rajtunk, de tavalyi esztendőben abban is nem hagyának meg, az száz forint felett hatvan forinttal vőnek többet rajtunk, malomkövet vitetnek velünk, azzal sem tartoztunk; a summánkban veszen háromszáz kilo buzát, ez felett az háromszáz kilo buza felett, ki soha nem volt, tavalyi esztendőben negyvenkét forintot vett rajtunk, melyet kapusám ura való pénznek nevezi, annakelőtte, sem ves kemenczéhez sem szekérrel, sem gyalogsorban soha nem szolgáltunk, az malom is az város adójához való volt, immár mostan azt is külön akarják hű loitatni, az poltura pénzt penig ennek előtte két pénzben, mostan harmadfél pénzben veszik, de ők három pénzben adják minekünk, immár nagyságtok és kegyelmetek megítélhetik az négyszáz forint mennyivel ment feljebb, melyet mi semmiképen el nem viselhetünk.

Az alsóvadásziak előnkbe jöven, hitek szerént erről emlékeznek mind az birák s mind az polgárok, hogy Egret megvették, akkor hódoltattanak meg bennünket pesti Aly Ispahia számára, mink summáltunk meg Laghda István, Fejér Mátyás, Laghda Márton és Tar János, négyen voltunk akkor, hogy megsummálánk, hatvan forint volt summánk esztendeig, az mellett egy harmadfű tinót adtunk, husz kila buzát, husz kila árpát, tiz pint vaját, tiz pint mézet, akkor ennél egyebet nem adtunk, hanem Bocskay idejében száztiz forintra verék fel, 30 kila buzára, 30 kila árpára, 20 pint vajra, 20 int mézre verék fel. Mostan immár az derék summát másfélszáz forintra verték, széna pénz soha nem volt rajtunk, mostan azért is 30 forintot vett rajtunk; az szolnoki hidhoz való favitelért tavaly azért is 30 forintot vett rajtunk, kivel soha nem tartoztunk annak felette, ezzel is nem tartoztunk. 80 kila buzát vett reánk, azt Szolnokról kell Egré felhozatnunk, attól is 18 forintot vesznek rajtunk, az cserépi vajdának is esztendeig két adóra 14 forintot veszen rajtunk, az sem volt soha, elsőben az harmadfű tinót az mint esztendőnként konyhára adtuk, mostan azért is 17 forintot veszen rajtunk, az

fejős tehenet 12 forintot veszen, ki annakelőtte soha nem volt, ezelőtt soha fát se hordottunk mostan pedig 40 szekér fát vetett erővel ránk, az 30 kila buzát és 30 kila árpát, 60 60 kilára verék fel, de száz—száz kilát is elvonszon rajtunk; ezek felett akármi büntetést ránk fog, birságban ötven forintot s többet is elvonszon rajtunk; ennekelőtte mikor summálni behivatott, ezzel sem tartoztunk, egy juhot, egy bárányt és két forintot elvonszon rajtunk, ki annakelőtte soha nem volt, turóért, sóért egy forintot adattunk, immár mostan azt is tiz forintra verte fel; bort sem adtunk soha különben, hanem csobolyóban, mikor vittünk, de mostan hordóval kíván rajtunk; minthogy kevés földünk vagyon, az homrogdí pusztá mezőtől 16 forintot adattunk, mostan 20 forintot vonszon rajtunk, az kinek elsőben meghódoltunk volt, azon Aly ispáhiának az öccse Szabó Aly espahia hódoltat Egré bennünket; Nagyságtok és kegyelmetek eszében veheti az 60 forint summa és a harmadfű tinó, az tiz pint vaj és az tiz pint méz menyire ment fel, mely nagy summálást mi semmiképen el nem viselhetünk, hanemha elbujdosunk, az mikor megsummáltunk elsőben, immár azóta ez a szegény falu mennyi ember hijával vagyon, azt mi meg sem tudjuk mondani.

Az jánosdiak hitők szerint mondják, hogy az szerint Eger vételekor hogy meghódoltatának, esztendeig való adójok 15 forint, 5 icze vaj, 5 icze méz és egy tábla szappan volt, mostan immár Mamhut aga 20 forintra verte summájokat, 20 icze vajra, 29 icze mézre, szőlőhegyünk nincsen, mégis egy hordó bort is kér rajtunk; akkor pedig, hogy elsőben meghódoltanak, kiment 12 ekés ember Jánosdról, de mostan pusztá hármacskán nyomorgunk Alsó-nádason, csak a pusztá földtől fizetünk, hanemha innen is elbujdosunk, elfogytunk, hármacskán mi ez adófizetést el nem győzzük.

Az léhieik is lelkiismeretek és hitők szerint erről emlékeznek, hogy Egret megvevén az török, akkor elsőben, hogy meghódoltatának bennünket, két esztendeig nyolcz 8 forintot adtunk, egyéb summánk annál nem volt, azután mostan feljebb-feljebb verték, mostan immár Memhet ispahia 20 forintra, 8 icze vajra, 8 icze mézre verte, egy puskát is kér rajtunk, basa ajándokát soha nem adtunk, mostan 3 frt-ot veszen rajtunk.

Az felsőkázsmárkiak és alsókázsmárkiak hitők szerint mondják, hogy ők soha nem hódoltanak, mégis tavaly esztendőben ránk jövének egy éjszaka, felsőkázsmárkit négyet vittenek el, alsókázsmárkiakat ötvennégyet rablának el, kettőt levágtanak, ottben Egré kettőnek lett immár gyermeke, mind-össze ötvennyolcz ember hijával vagyunk, Léhen lakó Bodó Gergelyt nemes embert két esztendeje hogy meghódoltatták, ezelőtt soha nem hódolt.

Az nagy kinizsiek és halmajiak hit szerint mondják, hogy soha nem hódoltanak, újra tavaly esztendőben szénahordás-kor 6 ez két falubelieket is elvittének és annak óta ma is fenyegettenek bennünket, hogy meghódoljunk, mert mind rabságra visznek bennünket, ha meg nem hódolunk.

Az szikszóujfalusiak hitők szerint mondják, mióta hódolni kezdtének, arról hitünk szerint így emlékezünk; Bocskay idejében 80 forint volt a summánk, akkor Pihaly espahi Szolnokban hódoltatott bennünket, az nyolczvan forint felett egy vágni való tehenet és 40 icze vaját adtunk, ez megnevezett török urunk sok esztendeig e szerint hódoltatott bennünket, hanem Egré Suruczín Hussain aga kezde ismét hódoltatni, ez másfél száz forintra veré fel summánkat, azután az ismét elada bennünket Memhet agának, az ismét harmadfél száz forintra veré summánkat, mely harmadfél száz török forint magyar háromszáz forintot teszen, 60 icze vaját, egy borjas tehenet és egy vágni való tehenet, fél mázsa fagyut, 25 szekér szénát, császár adójára 24 kilo buzát, basa ajándékára 2 kila abrakot, 2 kila lisztet, 3 forintot, ki annakelőtte soha nem volt bort sem adtunk soha, egyéb mód nélkül való birságot elő sem tudunk mondani, amennyit vonszon rajtunk, elsőben hogy meghódolt a szegény falu, kimehattunk 21 ekével szántani, de mostan úgy elfogytunk, mint az kik ketten, hárman összefogunk is, 10 ekével nehezen mehetünk ki ez hitvány faluból, nagyságtok s kegyelmetek eszében veheti az nyolczvan forintot, 40 icze vaját és az egy vágni való tehenet mennyivel verték feljebb-feljebb, de ha nem szállították, bizony el kell róla mennünk ez hitvány faluról, mert semmiképen el nem viselhetjük.

Az ongaiak igaz hitek szerint így emlékeznek róla első-

ben, hogy meghódoltatának, akkor Szolnokban hódoltatának bennünket, arról nem szintén derekasan emlékezhetünk, hanem Bocskay idejében hogy meghódolánk Kasan espahiának 13 forintot, 5 icze vaját, 5 icze mézet adtunk, azután ismét Hassan Csorbadin janicsár aga 27 forintra, 13 icze vajra, 13 icze mézre, 16 kila buzára, 16 kila árpára, 28 szekér szénára, egy vágó tehénre, fát amit hordat, amennyit akar; két kila szilvát, egy kila diót, basa ajándékot egész ajándékot 14 forintot, fél ajándékot 7 forintot kell adnunk, az 13 forintot, 5 icze vaját, 5 icze mézet ennyivel verték feljebb. Nagyságtok eszében veheti, minemü elviselhetetlen adófizetésben és minemü rabságban vagyunk az pogányságnak, adná az uristen, hogy ő felsége után nagyságtok könnyebbithetne rajtunk, mert immár jól látjuk, hogy el kell pusztulnunk, ha könnyebbségünk nem leszen.

Falu felső- és alsókemenceiek hitek szerint vallják, hogy elsőben meghódoltanak, 16 forint volt summájok, akkor kikimehetett 20 eke az két faluból, de mostan még csak három ekével sem mehetnek ki, úgy elfogytanak, ez mostani török urok Memhet ispahia summájokat 32 forintra verte, 16 icze vajra, 16 icze mézre, basa ajándéka 3 forint, az vajának hol 4 forintot, hol 5 forintot veszen, azelőtt soha ez sem volt, többet az 16 forintnál soha semmit nem adtunk, mostan ennyit vonson rajtunk.

Ez jelen való 1634-ik esztendőben die 11 szeptembris hitők szerint referálják szolgabíró és esküdteink, hogy akkor éjszaka csobádi mezőről öt inast elvittének az egri törökök, egyet megöltenek, kettőt megvagdaltanak, az kiket elvittének, ketteje nemes ember gyermeke, hárma parasztember gyermeke, az kit megöltenek is, nemes ember volt, az kiket megvagdaltanak, mind az ketten szolgák voltak.

Az 1640-ik évben a két Gagy és a szomszédos helységek estek a török-dulásnak áldozatul.¹⁾ A vármegyei védelemért fordul a kassai főkapitányhoz s felsorolja, hogy a legközelebb elmúlt tíz esztendő alatt mely falvak kényszerültek meghódolni a bécsi és zsitvatoroki végzések ellenére.

¹⁾ Várm. jegyzőkönyv.

„Elsőben is Gadna nevű falut rablotta el és felégette és rabokat hetet vitt el és kettőt levágott, azután is másodszor is elrablottak, akkor is vittek el öt rabot, egyet levágtak, amely falu sok ideig pusztán állván, azután kényszerítetett csak szintén ez esztendőben (1640.) meghódolni; és ez a falu soha nem hódolt annak előtte.

2. Ujlak nevű falut háromszor elrablotta és ott is égetett és egynehány számu rabokat háromszori rablásával circiter harminczat vittének el; ez a falu sem hódolt soha azelőtt, hanem tavalyi esztendőben kényszerítetett meghódolni.

3. Mind a két Kázmárk nevű falukat elrablotta, ott is égetett és vitt el rabokat circiter ötvenig; és most is puszták azon faluk.

4. Nyesta nevű falut is elrablotta, vitt el rabot circiter 15; és kényszerítetett meghódolni.

5. Szent-András nevű falut is kegyetlenül elrablotta. Tíz rabot vitt el, egyet vágott le; és kényszerítetett meghódolni.

6. Az vajdai mezőről vitt el hét gyermeket, és egy legényt levágott.

7. Halmajt, Nagy-Kinizst, Baksát, Kércset egyszersmind rablották el, melyekből sok feles rabokat és barmokat hajtottak el. Rabokat circiter abban az utjokbau, kit levágtak, kit elvittek, teszen minimum 60; és mostis, puszták maradtak Halmaj és Kércs.

8. Tengerfalvát, Detket rablották el, ahonnét vittek el rabokat azon utjokban 15; és sok ideig pusztán állván, ez álló esztendőben kellett meghódolniok mind az két falunak.

9. Az gagybátori mezőről vittek el öt rabot.

10. A csobádi mezőről öt rabot vittek el az utak mellől, az egyét levágták.

11. Ez esztendőben egyszersmind nagy kegyetlenül rablották Felső-, Alsó-Gagyot, Kércset és Baktát, iszonyu égetéseket tevén, amely helyekből keresztény atyánkfiai közül kiket levágott, kiket megégetett, kiket kegyetlenül rabságra vittek, összességgel teszen hétszázig, mely kegyetlen rablások miatt kényszerítettek meghódolni Alsógagy, Bakta, Beret és Detek.

12. Most is nem szűnik meg kegyetlen hódoltató levelet küldeni az egész Cserehátra, és Hernád mellékén levő falvakra iszonyu nagy fenyegetéseket teszen, ha meg nem hódolnak, egész Kassáig elrabolja vármegyénket; és csak az elmúlt napokban is az regéczi jószágból vittek el a martalócok ugyan Regéczkéről négyet, egyet levágtak; az gönczi mezőről egyet elvittek és egyet levágtak. Ezeken kívül csak vármegyénkbeli nemes ember atyánkfiai és parasztok megmondhatatlan sok summa pénzt fizetek és most is fizetik saccokban (sarczokban). Ez egész vármegyénkben, amely városok, faluk hódoltak is, azoknak csak egy sincs, akiknek saccokat duplaképpen fel nem verték volna.¹⁾

Az 1641. november hó 23-án Garadnán tartott közgyűlés ismét megrajzolja a török hódolás szomorú képét. A vármegye ugyanis előzőleg kiküldte a tanuvallomások kivételére Buzithay Kovács András és Puky Péter szolgabirákat és Boynisich Horváth Mihály, Fáy János, Keresztes János, Jánoky Péter, Vajdai Horváth György, ifj. Bárczay András, Uza János, Ostorharith István és Ferencz táblabirákat.

A vádlevel ez:

„Circiter harmincnégy esztendőttől fogvást az zsitvatoroki egyezésnek nevezet szerint micsoða falukat hódoltattak az törökök be és azokat micsoða rablással, égetéssel emberek és barmok elvitelével?

Mindazok az faluknak mennyi készpénze és mindenféle elesége, haszna és jövedelmek vagyon az törököknek szolgálattal együtt?

Az minemű faluk az zsitvatoroki egyezésnek végével az kiknek hódolniok kellett, de kiváltképpen ab anno 1615., mivel verték fel adójukat?

Kupán lakas Palásti Gergely 70 esztendőös, Kupay István 45 esztendőös nemes személyek hitek után vallanak, Filekben hogy török lakott, akkor is hódolt falujok és Eger is török kézbe esvén, az hódolást confirmálták, summájok 18 forint volt; most peniglen 60 forintra verte fel, 60 icze vaj,

1) Várm jegyzőkönyv.

5 kila buza, egy dézsa turó. Ez faluban 21 ember lakik. Basa ajándéka 1 juh, 1 pint méz, 1 pint vaj, 2 forint készpénz.

Felső-Vadászon lakozók Hajdu Gergely, az erdélyi fejedelem ő Nagysága jobbágya 70 esztendő, Tót Péter Rákóczi Pál uram ő nagysága árvai jobbágya 70 esztendő, Irotay János, Rákóczi Mihály uram jobbágya 32 esztendő hitők után eképen vallják: Filekbe is hódoltak és az mely török ur birta, hogy Egret megvette az török, azután is Egré az török volt urok, akkor 45 forint volt adójuk, 20 icze vaj és 20 iczs méz, mostan penig százhuszonöt forint, harmadfél pénzben veszi az polturákat, 30 icze vaj mézzel együtt, 3 kősó, 1 vágó ökör, 1 dézsa turó, szolnoki szekere-sektől 1 szekértől 10 forint, 5 tallért vont rajtunk most. Basa ajándéka 15 köből buza, minden esztendőn egy-egy átalag bor; császár adója, ha buzát adunk, 17 forint, egy pint vaj, 1 pint méz, az vajdának 3 három forint esztendőnként, az emíngnek 1 juh, 1 pint vaj, és 1 pint méz; ha buzát viszünk be, az zsákot az ajtónállók ki nem adják, míg 25 pénzt nem adunk, az urunk Baydar Memhet ispahia; tizenketten lakunk ez faluban, körülöttünk falukat rablott el, Garadnát, Ujlakot, Nyéstáról is rabokat vitt el, Alsó, Felső-Gagyot, Kázmárkot, Szent Andrást, Kinizst, Vajdát is; gyermekeket is vitt el, Zsarnóra is pribékek mentek volt és meg is rablottak egy nemes embert, le is vágtnak, az gagybátori mezőről is rabokat vittek el.

Selyeben lakozók Balla Pál, Rákóczi Mihály uram jobbágya 75 esztendő, Kiss Jakab, az erdélyi fejedelem ő nagysága jobbágya 75 esztendő, megesküvén azt vallják, Filekbe is hódoltak ők 60 forintot, adtak 20 icze vaját, 20 icze mézet; Egret hogy meghódolták, akkor sumájuk 60 forint volt és 20 icze vaj és 20 icze méz; Bocskay járásakor Chiafor aga ránk jöven, az 60 forintot kétszáz forintra verte fel és 80 icze mézre és vajra is 80 iczére, 2 vágó ökör, 80 kila buza, zab 5, árpa 80 kila, 2 kila borsó, 2 kila lencse, 2 kila szilva, 2 kila dió, most is, peniglen kimondatik az zsítva-toroki végzés után lenni Sas Mustafa aghának, kétszázhuszonöt forint, arató pénz 40 forint, vágó ökörét

18 forint, fűhordásért 18 forint, 10 kősó, 70 icze vaj, 70 icze vaj, 70 icze méz, 1 dézsa túró, 2 kila lencse, 2 kila borsó, 2 kila szilva, 2 kila dió; császár adója 24 kila buza és most mégis újonan azt kívánja, hogy 20 kila búzát tavasszal együtt adjuk be, egy átalag bort adtunk azelőtt, most 1 hordó bort kíván, basa ajándéka 11 forint és só, ekés emberek 12, zsellér mintegy 20. Az feljebb megirt faluk elraboltatása végett úgy vallanak, mint az előtte való felső-vadászi tanúk. Szolnoki szekerességgel kétszer esztendőben 2 két szekértől 36 forintot, most kíván szekér tíz tíz nap 4 szekér.

Belső-Böczi főbíró Szántó István, mellette levő eskütt polgárok Köteles Lukács, Vágott János most esküdtink így vallanak, hogy ezelőtt 34 esztendővel birt minket pesti Amhat aga Szolnok várában, volt annak az idejében az mi falunknak sumája 30 magyar forint, egy icze vaj, egy icze méz Basa ajándéka két kila liszt, két kila abrak és egy juh, négy icze vaj és méz. Tiha ajándéka volt egy kila buza és egy kila abrak, egy bárány, egy icze vaj, méz is annyi. Annak után az pesti Amhat aga vette meg az gyulai bég-séget és maradott két fiára a falunk, azok immán verék fel az sumánkat százhusz magyar forintra, 40 szekér szénára, 40 icze vajra, 40 icze mézre; két vágó tehénre, két dézsa túróra, 40 kila árpára; császár adóját 8 adóra, minden adóra kell négy magyar kila búzát adtunk, mostan immár az egi basa az ajándékért veszen 15 magyar forintot, ennekelőtte 6 esztendővel elunván a nagy adózást, addig rimánkodtunk és esedeztünk, hogy szállította az urunk az sumánkat száz magyar forintra, de az kívül mindent megveszen rajtunk, birságot meg sem tudnánk számlálni, mert ha bemegyünk, valami jó lovat meglát az szekerünkben, csak elvonsza, vasas szekerünket azon szerint, az nagy drágaságban az búzát meg nem adhattuk, hanem 55 forintot vett érte rajtunk, ezeket mind az hatvani agha cselekedte és cselekszi.

Tomoron lakos főbíró Czibi István, Becz Miklós uram jobbágya hiti után így vall, az zsitva-toroki végzés után hódoltak ők meg, az uruk Jusuf ispahia sumájuk 46 frt, 20 icze vaj, 4 kősó, 40 icze méz, 1 dézsa túró; basának 1 meszely vaj, 6 frt, 1 juh; egy ekés ember sincs a faluban

10 nyomorog rajta. Az Selyeb, meg pár falukat ő is tudja el rablottak.

Gagy-Vendégiben lakozók Sughó Balázs főbiró Vendéggy Tamás jobbágya 35 esztendő, Terebes András Fuló János uram jobbágya 70 esztendő, Kovács Boldizsár, Vendéggy Márton jobbágya hitők után eképen vallanak: Megkönyékeztén bennünket az pogányságtól való félelem, szomszéd-ságunkban kegyetlen rablások, tüzzel való kegyetlen égetésről, portyázván, Felső-, Alsó-Gagy, Gadna, Ujlak, Kázsmárk, Kinizs, Dobsza és nálunk feljebb való Vajda nevű falubeli gyermekek elvétele, reánk sok izbeli fenyegetőzés, izeneti, 5 levél is, mink kényszerítettünk meghódolni Chiorbaczia Ibrahim cziorbaczinak Egeren és sumáltunk meg vala 25 forintban, mindössze 16 icze vaj. Az Alsó és Felső Gagy elrablás után hódoltunk meg, nyolcan lakunk rajta. Soha nem volt hódolt hely.

Ujlakon lakozók Chyerepes Pál főbiró, Batori Miklós uram jobbágya 50 esztendő Chyerkely András Wechyei Sándor uram jobbágya 60 esztendő hitők után így vallanak: Az mi falunkat 3 izben rablotta meg az török, égette is falunkat, az török rabságra és az kit levágott, vagyon mindössze 50 gyermekkel együtt, annak felette lovainkat, egy-más portékánkat elpredálta és az körülöttünk való faluk rettenetes elrablása, Gadna és az többi, kik már megvagynak írva, megrettentvén bennünket, az török is sok izbeli reánk való izengetései, kénytelen kedvét kellett keresnünk az pogánynak, el akarván távoztatni az szörnyű veszedelmet, hódoltatott meg bennünket Safor ispahia Egere lakos, summánk elsőben 15 frt, 15 icze vaj, immár ezidén 20 icze vaj, 23 forint, császár adója 13 forintot vett már rajtunk, basáé 7 frt, 1 szapu len-cse, 1 szapu borsó, 1 átalag bort. az vidéki emberektől mind földesuraktól és egyéb rendektől újabb fizetést kíván az szöllőktől, soha hódolt hely nem volt.

Detken lakozók Ádám Imre Forghász Ádám uram ő nagysága jobbágya 70 esztendő, Tót Mátyás Dévényi István uram jobbágya 50 esztendő, Lukász András Forgász Ádám uram ő nagysága jobbágya 40 esztendő hitők után így vallák: Az mi falunkat az egri törökök elrabolván, 39 rabo-

kat vittek el, nemes személyeket is vittek el akkoron, három esztendeig nem merészlettünk helyünkben lenni az pogáuy-ságtól való félelem miatt, de mivel az mások örökséges jószága mi nekünk nem engedtetett, hanem házunkban vissza kellett szállnunk, különben maradásunk nem lehetett, hanem az pogány ellenségek között kellett keresnünk; az török urunk Deli Mustafa Egré; elsőben tavalyi esztendőben 15 frt, mostan pedig 22 frt, 13 icze vaj mézzel együtt, soha nem hódolt falunk.

Tenger nevű faluban lakozó Gardi István Szemere János uram jobbágza 50 esztendős, hite után így vall: Azon nyomorúságos állapotban voltunk, mint az detkiek; az gagyiai elrablása után kénytelenség alatt megkelletett hódolnunk egyszermind az detkiekkel. Murteszan ispahia az urunk Egré. Sumájok elsőben volt 18 frt., mostan immár 28 frt, 20 icze vaj. Egy pusztá telek ez, csak 3 zsellér lakik rajta.

Százfa nevű faluban lakozók Vas Jakab Barna György uram jobbágza 54 esztendős, Vas György ugyan ő kegyelme jobbágza 40 esztendős főbiró, így vallanak: Minemű veszedelemben forgott legyen az darab földnek állapota, az szomszédjukban levő falukban kegyetlen rablásokat tevén az pogány ellenség, az nagy félelem miatt tiz egész esztendeig való éjjeli-nappali strázsálást teljességgel megunván, és az szegény vajdai jól felserdült inasoknak is elraboltatása csak szomszédtságunkban, gagyiai égetése is, gagy-bátori mezőről való rabok elvitele és az több faluké is irtóztatóan és teljességgel elepesztvén bennünket és az töröknek is sok izengelési és fenyegetőzési, levelei naponként nevedekvén, szegény hazánkban különben már maradásunk nem lehetett, hanem Egré Mamhut ispahianak meg kellett hódolnunk. Sumánk 20 frt, 20 icze vaj, császár adója 5 frt; soha nem hódolt azelőtt falunk.

Bakta nevű faluban lakozók Baso Péter, Szalkay István uram jobbágza 40 esztendős, Juhász Pál, Putnok Zsófia aszszony, Abafi Istvánné jobbágza hitök után így vallanak; Annak előtte való esztendőkben már kegyetlen rablásokat teve az török és megégette; az mi falunkra is ötvenhárom házat égetett meg és ez tanu háza, ugyan Juhász Pál háza.

volt egyike, az sok estrázsálás miatt teljességgel megnyomorodván külömben meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk Eghré Murtezan ispahának. Sumánk mindössze 39 frt, 14 icze vaj. Soha nem hódolt falunk annakelőtte.

Alsó-Gagyban lakozók Illyés Lukács főbiró, Girinchi Mátyás uram jobbágya, 60 esztendős, Tót György Monaki Ferenc uram jobbágya 60 esztendős, Antal Mihály Batori Miklós uram jobbágya 32 esztendős, Czenr András Lenkei György uram jobbágya hitök után ekképen vallanak: Minemü rettenetes rablás sok mirajtunk az pogány ellenség már, az egész darab földnek nyilvánossággal vagyón. Tavalyi esztendőben reánk ütvén, templomunkat meggyujtván, megmaradásnak okáért sok férfi s asszonyi állatok, apró édes magzatok az karokkal beszorítván, sokan megégtenek, az édes atyák anyák ölökben való kiseded gyermekekkel megégtenek együtt és azon kívül sokan vitetnek közülünk rabságra, mindössze kár esett bennünk száztizennyolcz, házainkat, teheneiket és egyéb portékánkat elprédálva hagyta falunkat, ugyanannak utána is meg kellett hódolnunk keserves elraboltatásunk után. Az egi pasa az urunk; summáltunk meg 6 forintban, császár adója 75 pénz 2 forint. Soha annakelőtte sehová való véghelyben nem hódoltak.

Felső-Gagyban lakozók Tót András Fuló Miklósné asszonyon jobbágya 25 esztendős, Pontos Mihály Girinczi Mátyás uram jobbágya 59 esztendős hitek után így vallanak: Akkor mi rajtunk is rettenetes rablás esett, mikor az alsógagyiakon; hason veszedelembe forogtunk mi is; rabot vitt el közülünk 66, lovainkat és egyéb barmunkat, az marhákat is mind elprédálta, annakutána is sok reá való fenyegetőzése miatt meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresnünk az basának, meghódoltunk, 6 frt summánk, 4 pint vaj; soha falunk nem hódolt annakelőtte.

Vajdán lakozó Dienes Pál Wajday Horváth András jobbágya 35 esztendős, Jó András Baxi Mihály uram jobbágya, Fonó Mihály ugyan ő kegyelme jobbágya hitek után így vallanak: Az szomszédságunkban egynehány falukat elrabolván az pogány ellenség, az szegény gagyiakat is, mely

kegyetlenül elpusztította, és az mi mezőnkől is hét jó inasokat elvittek és egy jó ifju legényt levágtanak és gyakorta való reánk iszonyu fenyegetőző ikenetekkel rettentvén, az sok vigyázás miatt teljességgel megnyomorodván, kénytelenség alatt kedvét kellett keresnünk az pogány ellenségnek, az urunk Demer Agha Fekete Ali, megsummáltunk vele 26 rtban, 26 icze vajban, császár adója 5 frt; soha nem hódolt.

Bereten lakozók Vargha István főbiró Baxi Mihály uram jobbágya 35 esztendő, Katona János Chyató Péter jobbágya hitők után ekképen vallanak: Ennekelőtte mintegy négy esztendővel az török kegyetlenül falunkat elrablá, kilenc rabot vitt el közülünk nemes személyeket is, Meghe Mihályt ötödmagával, Kardos Mihály feleségét is nagy keserves rabságra, az rajtunk esett veszedelem rajtunk esvén is, még sem hódoltunk meg, hanem az szegény gagyiakat hogy elrablá és minket is szörnyen fenyegetve, kümben meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresnünk, Egeren Deli Mustapha, summáltunk meg tavaly esztendőben, ugyan 1640-ben 32 frt, 8 icze vaj, mostan pedig 40 frt, vaj 20 icze.

Nyestán lakozók Szolnoki István, egri püspök ő nagysága jobbágya 50 esztendő, Kolczán Tamás ugyan ő nagysága jobbágya 60 esztendő hitők után így vallanak: Ennekelőtte 8 esztendővel az pogány ellenség falunkra jöven, kegyetlen rablás tett közöttünk, nekem Szolnoki Istvánnak házamra ütven, feleségemet s egy kised 8 holnap édes magzatocskát elvitte, kit Kandónál vett meg az hideg, az bátyám feleségét negydmagával és másokét is, mindössze azzal együtt az kit levágott 19. Ily rettenetes veszedelem következve sokáig mégis meg nem hódoltunk, hanem teljességgel elnyomorodván más falukban való zsugoriság is megunván és az töröknek köröskörül való faluk elrablását értvén, nem lehetett kümben megmaradásunk, hanem meghódoltunk Demer agának, summánk az első esztendőre 15 frt, 15 icze vaj, mostan pedig ez esztendőre 18 frt, 18 icze vaj, császár adója 5 frt.

Keresztéte nevü faluba lakozók Tót Laczkó Wajday Horvát György uram jobbágya 50 esztendő, Chyanka Gergely Baxi Mihály uram jobbágya 50 esztendő hitők után

ekképen vallanak, hogy az falunkhoz igen közel jövéen az török és az szegény vajdai gyermekeket hogy élvivé és körülöttünk környös-körül rabolván el az török s reánk gyakorta izengetve meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk Mamhut ispahiának 10 frt, 10 itce vaj. Császár adója 5 frt; csak az esztendő szent György napkor hódoltunk meg; négyen lakunk.

Bütösön lakozók Filep János, Füstös Tamás, Tót István, Baxi Mihály uram jobbágysai hitök után ekképen vallanak, mint az nyavalyás keresztétiek, az reajok következendő veszedelemtől félvé, ő nekik is meg kellett hódolniok Demer ágának és fekete Ali az urók Egren.

Csenétén lakozók Nagy János Kohány uram jobbágya 60 esztendős, Király János nemzetes Szemere Pál uram jobbágya 40 esztendős, hitők után ekképen vallanak: Felső- és Alsó-Gagy csak igen közel levén falunkhoz, hogy elrablotta szomszédságunkban őket szegényeket; az mi mezőnkön már voltak benne és Isten ő szent felsége oltalmazott csak meg, hogy ránk nem érkeztenek; egyebükt is sok rablásokat téve és reánk való fene szándékokat egy néhány embertől ugyan megizenvén, sokáig házunknál háltni se nem merészlettünk, hanem az erdőben nyomorultul sanyarogván, elepedvén teljességgel külömben meg nem maradhattunk, hanem ez esztendőn aratás tájban hódoltunk meg Mamhut ispáhiának, summánk 8 frt, Szent-György napig az hitlevélért 10 frt, 7 icze vaj; soha annakelőtte nem hódolt falunk

Szolnokon lakozók Bereczk György Fuló János uram jobbágya 50 esztendős, Kovács Pál Poroszlai Lőrincz jobbágya 27 esztendős, hitők után ekképen vallanak, mint az csenéteiek; 8 egész esztendeig bujdosnak az pogányok előtt, minden felől az faluk rablása meg leve közlől hozzájok, de meg nem maradhattunk, hanem kedvét kellett keresniök; hegymegi Musztafa ispahia, vagyon hitlevelek már az töröktől, de még nem summáltak ők vele, hanem Szent-György napkor leszen megsummálásuk.

Pamlényben lakozók Nagy István Ujlaki László jobbágya 50 esztendős, Balogh Mátyás Horvát András uram jobbágya, hitők után ekképen vallanak: Körülöttünk való falukon rettenetes rablásokat tévén az török, az reánk következő veszedelmet el akarván távoztatni, az töröknek is egynehány fenyegetőző levelét megadván nekünk, külömben meg nem maradhattunk, hanem meg kellett hódolnunk ifju Huzain agának. Summánk 27 frt, 27 icze vaj, az elmúlt karácsony ünnepe

tájban hódoltunk meg; császár adója 6 frt 36 denár; 11 frtot vettek már oda és két forint is van már birságban.

Gadnán lakozók Chyerepes György Szalkay György jobbágya 60 esztendő, Balko András Szalkay István jobbágya 32 esztendő, hitők után ekképen vallanak: Ennekelőtte mintegy 11 esztendővel legkiváltképen az pogány ellenség három izben rabolta el falunkat és egy izben ugyan megégette falunkat, rabot falunkból vitt el 13. Négyet vágott le közülünk; 10 egész esztendeig nyomorogtunk az szomszéd falukban, de hogy az gagyiak elraboltatának, azok is kétségesek lévén megmaradásuk felől hódolatlan, még szegények az szerint fejünknek oltalma külömben nem lehetett, elpusztult és megégettetett kunyhóinkba vissza kellett szállanunk és az pogány ellenségnek fejet hajtunk, az urunk Egren ifju Huszain aga, summánkról még vele nem végeztünk, mivel 3 esztendeig való szabadságot adott, az császár adóját megadtuk 6 frt, 36 pénz, soha azelőtt az mi helyünk nem hódolt.

Gagy-Bátor nevű faluban lakozók Ördögh András Bátori Miklós uram jobbágya 70 esztendő, Balog György Vendégi Tamás jobbágya eskütt birák ekképen vallanak: Ennekelőtte 3 esztendővel ez mi mezőnkön is közel falunkhoz három embert fogott el és kettőt vágott le az török és rettenetesképen fenyegetett bennünket azonközben környöskörülöttünk való falukban iszonyu rablásokat teve; meg nem maradhattunk külömben, hanem meg kellett hódolnunk, az egri pasa urunk. Derék summa 33 frt, 20 icze vaj; sohanem hódolt az mi helyünk ennekelőtte.

Fáyban lakozók Ola János főbiró, Fáy Benedekné asszonyom jobbágya 45 esztendő, Finta Márton Fáy Istvánné asszonyom jobbágya 50 esztendő, Gieörfi Miklós Pongrácz Kristóf uram jobbágya 55 esztendő így vallanak: Látván gagyiaknak és egyéb szomszéd falubelieknek az pogány ellenség miatt való iszonyu raboltatásokat, égettetések és Czizmo nevű török is Egerből való sok rendbeli reájok való irását. rettenetes fenyegetését, kénytelen meg kellett hódolniok, egy embert közülök valót is az mezőben levágott, az mészáros, Czizmónak summáltak meg 30 frtban, 10 icze vajban; basa ajándéka 7 frt, az hívő levélért 6 frt, császár

adója 6 frt, három sing karassia posztó, 1 tallért vont az napokban is rajtok, soha nem hódoltak sehová való vég-helyeken.

Szala nevű faluban lakozók Zakar János Zákány András uram jobbágya 50 esztendős Derinchyeni János Péntek Pál uram jobbágya 60 esztendős hitők után ez szerint vallanak, az mint előbbi tanuk, elunták az rettenetes félelmet, meg kellett hódolniok; Emhet Chyauz Kara Amhátnak hódoltak meg, summájok 21 frt, 8 icze vaj.

Perecseny nevű faluban lakozók Tót Gergely 60 esztendős, Baghy András 40 esztendős hitők szerint így vallanak, látván mindenfelől az veszedelmet rajtunk, vajdai gyerekek elvitelét, csak igen közel hozzánk, kénytelen voltunk az hódolással, az urunk Egerben Demér aga Fekete Ali, summálunk meg Szent-György napkor 12 frtban, 12 icze vaj, 5 frt császár és basa adója; soha annakelőtte nem hódolt.

Felső-Szenden lakozók Mazurka Miklós, Girinchi Mátyás uram jobbágya, Szolga Antal, Fuló János uram jobbágya az szerint vallanak, mint az szalaiak, és török uruk is azonos, summájuk is annyi, soha nem hódoltak ennekelőtte.

Sárvár nevű faluban csak mindjárt Garadna mellett lakozó nemes személy Abony István megesküvén, hite után ekképen vall: In anno praesenti ultima die Septembris az pogány ellenség éjszakának idején az mi falunkra ütven, rettenetes romlás esék rajtunk, az én feleségemet is édes négy gyermekkel és azonkívül is az faluból öt rabot vitt el közülünk, kik most is oda vagynak. Litka nevű falu is kényszerített meghódolni.

A következő vallomás ez:

„Mi Puky Péter, az nemes Abaujvármegyének szolgabirája Boynisits Horváth Mihály, Kinisy János, ifjabb Baxa András, Horváth István, Ostorharith Horváth Ferenc ezen nemes Abaujvármegyének jurati assesorai ezen Abaujvármegyének és viceispánjának commisiójából voltunk Forró nevű faluban Abaujvármegyében levőben a végre, hogy ezen processusban az Zsitva-Toroki végzés után az török mennyi számú városokat és falukat hódoltatván és hódoltságban levő városok és faluknak szokott adózásukat és summájukat meny-

nyivel verte volna feljebb és minemü excursiókat, károkat cselekedett volna, kiváltképen ab anno 1615 ezen Forró nevű faluban; citáltatván azért az felül megirt napra és compareálván, az ide alább megirandó városbeli és falubeli nemes és paraszt embereket, megesküttetvén őket, talem fecerant fassionem, prout sequitur.

Szikszo mezővárosának főbirája Kardos Jakab és ugyan Szikszo városában lakozó tanácsbeli személyek, Kádas Mihály, Szarka András, Tiövisses András, Sódar Gergely megesküvén hitők után ilyen vallást tettek az mint következik: Az Zsitva-Toroki végzés előtt az szikszaiaknak az török uroknak adózásoknak pénz summájok volt hétszáz magyar forint, melyben mind akkoráig ad annum usque praesentem 1641, megtartattanak, az basa ajándékával együtt, de annakutána az basaság változván, egy-egy esztendőben két izben is megvették rajtok az ajándékot. Augeáltak penig az eminghek, az mint ide alább megirattatnak.

Két bokor malomkövel, egy avagy két mész kemence égetéssel esztendőnként és szer járással nyargaló kocsikkal; hogyha penig ezeket nem praestálhatják, vettenek és vesznek érette hetvenöt magyar forintokat; Szolnokról ezer, hol penig hétszáz, néha ismét 500 kila buzának nagy drága pénzen Egré való felhozatásával, ugymint egy-egy szekeresnek legalább kellettett fizetniök kilenc, kilenc magyar forintokat; item pénzre való 50 kila buzával, 50 kila árpával, 5 szekér szénával az egri piacra való vitellel, kiket ha be nem szolgáltatattanak, vettenek érte rajtok néha 12, néha penig 20 magyar forintokat. Item gyakortabb az basáknak változások miatt ajándékoknak megvétele és szerzése bekerült néha 500, néha penig 600 magyar forintokban. Item porta pénzzel, az melyért abban az 1641 esztendőben is fizettenek 35 gráci tallérok. Item ajándékban való hordás boroknak esztendőnként való beadásával, az mely annuatim bekerült nekik százszáz magyar forintokban. Item az Eminghek ezen megirt Szikszo városára reá vettettenek egynéhány vég posztónak, gyöngyházas késeknek és sing számra való drága főposztónak megvételét, ilyen praetextus alatt hogy az árát megadják, de soha nem praestálják, melyek gyakorta bekerül azon meg-

irt Szikszó városának másfél száz forintjában. Ismét ezzel is augeáltatott adózások Eger körül esztendőnként nagy oldaloknak kiirtását reájok ütven, az mely ortás esztendőnként bekerül két két száz magyar forintba.

Alsó-Vadászi Czeövek Máté főbiró, mellette levő polgárok Tar János, Kovács György hitők után akképen vallottak. Ezelőtt mintegy 25 esztendővet volt az török uraknak való adózásoknak bizonyos summája száz és harminc forint; annakutána pedig, ugymint ezelőtt 18 esztendővel, mióta ez mostani Egren lakos Szabó Ali ispahia birná őket, felül megirt summájokat 200 magyar forintokkal öregbítette. Item annakelőtte szénának kaszallásáért és behordásáért adtanak harminc magyar forintokat; búzát annakelőtte adtanak 30 kilót, mostan pedig hatvan kilót kell adniok; árpát is hasonlóképen. Mézet, vaját annakelőtte annuatim adtanak 30 pintet, most pedig kényszerítettnek adni 60 pintet. Item tűzre való fát annakelőtte adtanak 20 szekerral, mostan pedig ezenfelül megirt török urok veszen az fáért rajtok annuatim flor. hung. 60; kásának való tiszta búzát is annakelőtte adtanak 2 kilót, most pedig veszen 10 kila tiszta búzát; vágó ökröt is annakelőtte vettek török uroknak esztendőnként néha 6 forinton, néha pedig heten, de most azzal sem elégedvén, hanem 20 magyar forintokat kényszerítettnek adni érette, annakelőtte borjut, tehenet is magok adtanak, de most azért is 15 forintot kell adniok; ennekelőtte adtanak egy-egy átalag bort esztendőnként, most pedig két-két hordó bort kell adniok. Item ezekben az 1636, 37, 38, 39 és 40. esztendőekben, hogy az nagy fogyatkozás és szűk idők miatt az török uraktól praefigáltatott bizonyos napra avagy napokra, ha be nem vihették censusokat és summájokat, birság pénzt vett rajtok háromszáz és harmincnyolc magyar forintokat ez felül megirt esztendők alatt.

Szikszó-Ujfalusi főbiró, mellette levő polgár Veégh János hitők után ekképen vallottak, ezelőtt ugy, mint in anno 1635, elunván az sok adózást és adózásoknak summájának esztendőnként az török uraktól feljebb-feljebb való verését, kénytelenség alatt pusztán kellett volt falujukat hagyniok és három esztendőig pusztán állván, annakutána Egren lakos Izmaell

aga őket erős hitre haza híván, megsummálván akkor velők 65 magyar forintban, melyben esztendeig tartván csak meg, következő másod esztendőben megint felverte 90 magyar forintra summájokat, annakelőtte adtanak 25 icze vaját, most pedig kényszerítettnek adni 30 icze vaját.

Szigeti főbíró Bokor Menyhért mellette levő polgárok Vargha Mihály, Thuray Mátyás hitők után ekképen vallottak, az derék summa fizetésekben az török urok mindeztideig megtartotta, öregbítette ezzel: két jukokért veszen rajtok fl. 4, ennekelőtte egy tábla szappant és egy kőst adtanak, most pedig kettőt-kettőt veszen rajtok. Item augeálta az emingh Szolnokról egy szekér buza felhozással Egré, mely kerül be egy esztendőben fl. 12. Item ugyanaz egri emingh az mész kemencze mellé szekér és emberek adásával, mely egy egész hónapig is eltart. Item ennekelőtte szőlőhegyeken levő vidéki embereknek levő szőlőjőktől semmi cenzust avagy tributust nem adtanak, most közönségesen veszen az vidéki emberektől is flor. hungaricales 30 meg, pedig csak harmadfél pénzben veszi az poltura pénzt.

Léhi főbíró Nagy János. mellette levő polgárok, Simon Pál, Nagy Pál, ugyan Léhen lakozó nemes személyek, hitők után így vallanak, hogy előtte in anno 1638 mikor Egren lakos kis Hoczmány nevű török urokkal megsummálván, volt esztendőnként való adójok 15 magyar forint, vaj és méz 15 icze; ennek halála után mostani ugyan Egren lakos Deli Memhet ispahia summájokat vagy adójukat verte 40 magyar forintra, mézen és vajon 40 icze; ezen felül puskára is kényszerítette őket, hogy adtanak volna, de nem merészelve puskát innen bevinni, vett érette rajtok annuatim flor. 6 ab anno 1638 usque ad praesentem annum. Item in anno 1640 egy hordó borért vett rajtok flor. 7 hungaricales, in anno autem presentem 1641 vett rajtok cubuli vini 5 és ugyanezen esztendőben porta-pénzben egy gráci ezüst tallért, császár adóját ennekelőtte adtanak flor. 2. d. 50; most immár kényszerítettnek fizetni fl. 7 d. 75, az basa ajándékával sem tartoztanak ennekelőtte, most immár vesznek rajtok fl. 6. hungaricales d. 25.

Pászthor János, ki ennekelőtte lakott Alsó-Kázmárkon,

de most immár propter depopulationem turcarum Agriensium in anno 1632 factam eadem possessio esset deserta atque desolata, lakozik Aszaló mezővárosában hite után így vall: Tudja azt bizonyosan és jól emlékezik rá, mikor az felül megírt 1632 esztendőben az Alsó-Kázmárk nevű falut az egri török elrablotta, vittek el eleven rabot 54 gyermekekkel együtt, embereket 21 vágának le, lovakat hajtottanak el 7 azon Alsó-Kázmárk nevű faluból.

Sánta Pál, ki annakelőtte Felső-Kázmárkon lakott, de most quia propter comminationem turcarum Agriensium saepissime factam, deserta atque desolata esset, Léhen lakik megesküvén, hite után így vall: Tudja azt bizonyosan, hogy Alsó-Kázmárknak elrablásakor felső-kázmárki embert is négyet vittének el az egri törökök.

Bárány György, Simon János, kik ennekelőtte Berenczen laktanak, megesküvén, hitök után így vallottak: az egri töröknek sok rendbeli izengetései és fenyegetőzései miatt, pusztán hagyva falujokat és most is pusztán állván, kik annakelőtte ez megnevezett faluban laktanak, most széjjel oszolván, ki együtt, ki másutt bujdosik.

Nagy János nemes személy és Szeőlleösy Ferenc fide mediante így vallottak, hogy ezen megnevezett Rásony nevű falu az töröktől való félelem miatt sok ideig pusztán állván, hanem ebben az 1641 esztendőben házasulván, adott nekik Egren lakos Briny Karambat három esztendeig való szabadságot, úgy hogy eltelvén az három esztendő, megsummáljanak és hódoljanak.

Saápon lakozó Szerző Pál, Paál Demeter hitök után ekképen vallottak, hogy in anno 1639 kényszerítettnek meghódolni, summájok császár adójával facit fl. hung. 20, vaj és méz 20 icze.

Fodor András, Gomba Péter nemes személyek, kik ennekelőtte Halmajon laktak, de most propter depopulationem eiusdem possessionis Aszalón laknak, hitök után így vallottak, tudják azt bizonyosan és jól emlékeznek rá, hogy in anno 1635 az egri török több falukkal együtt Halmajt is elrabolván, vittének el azon faluból 7 rabokat, lovakat, ökröket,

teheneket circiter két százat, juhokat is az szerént, mely falu most is pusztán áll.

Baxán lakozó Lőrincz deák nemes személy és Balogh Gergely baxai főbiró megesküvén hitők után ekképen vallottak: Tudják azt bizonyosan, hogy in anno 1635, mikor az egri török Baxát is több falukkal együtt prédálta és rabolta volna, vitt el ugyan Baxáról három embert, 4 ökröt, juhokat circiter 200, mely rablás miatt annakutána kényszerítettnek meghódolni.

Nagy-Kinizsen lakozó Kásás Pál megesküdt, hite után így vall: Tudja azt bizonyosan, hogy mikor ezen Nagy-Kinizs nevű falut Halmajjal s Baxával, több falukkal együtt az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 15 eleven rabot, ökröket, lovat, teheneket hajtottak el circiter 200, juhokat harmincfél százat, mely rablás miatt meg kellett hódolniok in anno presenti 1641.

Dobsza Kércsen lakozó Toóth András nemes személy, Szabó István megesküvén hitők után ekképen vallottak. Tudják azt hogy mikor Halmajt, Baxát, Nagy-Kinizst az egri török in anno 1635 elrablotta, Dobsza Kércsről is vittének egy rabot, ökröt és lovat circiter hajtottanak el 100, mely rablás miatt in praesenti anno 1641 kényszerítettnek meghódolni.

Felső-Dobszán lakozó Nagy István főbiró, Heghedüs András megesküvén hitők után így vallottak propter minas ex metu turcarum Agriensium in anno presenti 1641 kényszerítettnek meghódolni.

Csobádon lakozó Raácz Boldizsár, Patak Imre hitők után így vallottak, tudják azt bizonyosan in anno 1634, mikor az egri török ezen Csobád nevű falut elrablotta, vitt el 5 rabot, egyet levágtak, lovakat 4 hajttanak el és az rablás után az sok félelem miatt kényszerítettnek meghódolni in anno 1640.

Szent-Andráson lakozó Teőreök Péter biró, Nagy András hitők után ekképen vallottak, tudják azt, hogy in anno 1635 mikor ezen felül megirt Szent-András nevű falut az egri török elrablotta, vitt el azon faluból 12 eleven rabokat, vágott le egyet, lovavat elvitt 18, azonkívül házból ládákban

nemes és paraszt emberek portékáit, köntösöket, arany és ezüst műveket pénzzel együtt, mely rablás miatt kényszerítettnek meghódolni in anno 1640.

Mostan Felső-Fügeden lakók Thernyei Péter nemes személy, ki ennekelőtte Alsó-Fügeden lakott fide mediate így vall: Mivel az egri töröknek sok fenyegetőzése miatt nem merhetvén tovább házában való lakását, mind az paraszt emberek is elmenvén róla, ő is elmenvén róla és az falu is most is pusztán vagyon.

A folytonos áldozatok kimerítették a lakosság anyagi erejét s a vármegye idegen segítségre szorult.

1641-ben Zemplén 200 lovas vitéz tartására kötelezte magát, míg Sáros- és Szepesvármegye 85 lovas vitézt küldött; Sárosvármegye azonfelül 500 frt pénzbeli segédelmet is adott.

1643-ban Sárosvármegyéhez Szemere Pált küldik követ-ségbe, akinek könyörgő szavaira ismét 550 forint segédelmet szavaztak meg a rendek és Szabolcsvármegye ugyanez évben 500 frtot, Szepesmegye 100 frtot ajánlt meg.¹⁾

8.

Az ellenreformációnk sok keserőséget okozó napjai vármegyénkben az 1636-ik évvel vették kezdetüket. Cseh János mislyei prépost, egri kanonok, földesuri jogánál fogva elfoglalta a reformátusoktól a mislyei templomot.²⁾

A vármegye a hír vételére június hó 9-én tartott gyűléséből követeket küld Perényi Györgyhöz, a vármegye főispánjához s egyuttal Lósy Imre egri püspökhöz is panaszra küldi Fuló János alispánt, Bárczay Istvánt, Gerinchy Istvánt, Gagybáthory Miklóst és négy szolgabíróját.

Két évre reá Cseh a pusztá ósvai templomot megépítteti s a róm. katolikus egyház szertartása szerint felszenteli.³⁾

A vármegye (1639.) az országgyűléshez fordult a vallási sérelmek orvoslása végett. Cseh János a mislyei templomon kívül a balogit is hatalmasul elfoglalta, kivetvén belőle a

¹⁾ Várm. jegyzőkönyv.

²⁾ Várm. jegyzőkönyv.

³⁾ Várm. jegyzőkönyv.

protestáns papot s a népet erőszakkal s birságolással a róm. katolikus hitre térítette.

E sérelmek Rákóczi György táborába vezették a vármegye rendeit.

Az 1643-ik év augusztus hó 31-én Szinán tartott közgyűlésből követeket küldenek az újonnan kinevezett felsőmagyarországi főkapitány Forgách Ádám beiktatására. A követtség tagjai Hanyi György alispán, Szemere Pál vármegyei jegyző, Putnoky Mihály, Barna Ferenc, Boinisich Horváth Mihály és Vajdai Horváth György.

És a következő évben Rákóczi György felhívó szózatára a február hó 22-én Göncön tartott közgyűlésből ugyanaz a követtség indult hozzá, meggyarapodván még a következő tagokkal: Baksy Mihály, Erős Sándor, Pongrácz Kristóf, Vécsey Sándor, Harságy Zsigmond, Mladosevith Horváth István, Berzsényi György, Kinizsy János, Szemere György s a két szolgabíró, Puky Péter és Bárány László esküdteikkel együtt, akiknek követi utasítása eképpen szólt:

„A mi áldott szent Istenünknek áldott szent nevének segítségül hívása után Isten ő kegyelmeket Sárospatakra az erdélyi fejedelemhez, ő nagyságához bevivén, amint Isten ő kegyelmeknek tudni adta, nemes vármegyénk nevével igyekezzenek azon ő kegyelmek, hogy ő nagyságát, mentül becsületesebben lehet, úgy excipiálják, és üdvözljék ő nagyságának intitulált credentionalis levelünk mellett. Annakutánna vármegyénk nevével köszönjék meg ő kegyelmének nagy hálaadással, hogy ő nagysága nem szánván elhagyni békeséges országlását, ami édes hazánknek, nemzetünknek régi nemesi szép szahadságinak, keresztyén igaz vallásunknak, hitünknek szabadságos ususának s exercitiomának, melyekben mindezekben nagy sokképpen megbántattunk és csaknem teljességesen elopprimáltattunk vala, helyben állatására et in integrum restituálására, ily méltó igaz ügyében édes hazánknek felserkent és feltámadt, kívánván szívből, hogy a kegyelmes Uristen ilyen közönséges jónak végbenvitelére szerencsés, üdvösséges és boldogságos progressusával és kimenetellel boldogítsa és áldja meg ő nagyságát. Mely közönséges jóknak előbbmozdításában az ő nagysága kegyelmes fejedelm

jóakarátját, parancsolatját megértvén a mi nemes vármegyénk, nem kételkedvén abban, hogy ő nagysága mint keresztyén igazság és hazánk javát, szabadságát s megmaradását szomjuhozó fejedelem ő nagysága kegyelmes assecuratoria levelének tartása szerint is, — az kit ugyan loco privilegii nemes vármegyénk meg is akar tartani, — minket egész nemzetestől és hazástól mindazokban, ne csak meg ne tartana és tartatna, sőt amelyek benmeg bántattunk is és opprimáltattunk, ily nagy oppressióinktól felszabadítván, in integrum restituál és minden ellenkezőink s ellenségink s háborgatóink ellen kegyelmesen meg is oltalmaz és manu tueál. Ami a mi szegény vármegyénket illeti, mi a mi részünkről nemes országunk több vármegyéivel és statusival egyetértvén, az ő nagysága kegyelmes intimatiói szerint a mi vékony erőnk és tehetőségünk szerint készek vagyunk és leszünk ő nagysága mellett azt a közönséges hazánk javát, kikben megbántattunk, segíteni és ő nagyságával egyetérteni azokban. Aholott pedig tizenötödnapra ő nagysága mellett való insurrectiónkat illeti, mivel a mi szegény vármegyénk mindenestől sedes bellice lett és teljességesen ezen vármegyétől az ő nagysága hada minket elborított, míg az ő nagysága hadai rajtunk lesznek, könyörgünk, ő nagysága azzal bennünket ne terheljen, kiki közülünk javaira, jószágira inkább vigyázhasson, annak előtte is in tali casu az előbbeni jóemlékezetű fejedelmektől és királyinktól lévén illendő respectus reánk.

Secundo. Mivel az ő nagysága hadai az egész vármegyénket teljességgel elborították, kibeszélhetetlen sok insolentiákkal és nyomorgatásokkal terhelnek bennünket, minden respectusok nincsen se udvarházakra, nemes ember házaira, szentegyházakra, parochiális házakra, iskolákra etc. elannyira, hogy ha ő nagysága valami erős kemény edictumok által ezeket nem méltóztatik remediálni, holott egyébaránt is ez Felső Magyarországnak tizenhárom vármegyéi sem szenvedtek, sem vallottak annyi kárt, mint egyedül azaz egy vármegye, ad extremas ruinas et desolationes jut állapotja szegény vármegyénknek; könyörgünk azért, ő nagysága méltóztassék rajtunk könyörülni és igen erős kemény edictumok a vitézlő rendet efféle excessusoktól praecaveálni. Más vár-

vármegyékből is hadait élésből segíteni, mert csak lehetetlen, hogy ez egy vármegye ennyi sok ezer vitézlő rendet eltarthasson.

Tertio. Mi immár az ő nagysága oltalma s gondviselése alatt lévén, méltóztassék ő nagysága reánk oly kevés gondot fordítani, hogy az pogányságtól, töröktől valami véletlen kiütés, rablás és egyéb veszedelem szegény vármegyénken ne essék és ne történjék.“

Rákóczi előhada már február hó 17-én Bakos Gábor vezérlete alatt Garadnán van s az ágostai evangélikus vallású tanácsot a vezér ekkor kelt levelével siet megnyugtítani, hogy a fejedelem nem „vallás igazgatni vagy bántogatni, hanem azt oltalmazni jön“.1)

Bakos seregével a hó 19-én Nagy-Idán van,2) február hó 22-én Szepsiben, ahonnét a habozó Kassát ismét felhívja, hogy csatlakozzék Rákóczihoz az ország megmaradása végett.3)

Eközben Jászót is felverték s nagy zsákmányt tőnek a káptalan javaiban.4)

Rákóczi Zsigmond, Kornis Zsigmond és Haller István február hó 23-án „sok szép számos hadakkal“ Rozgonyban vannak.5)

Az 1644-ik év februárius hó 27-én Garadnán tartott gyűlésben panasz hangzott fel, hogy a Szemerén fekvő mintegy 1400 katoná éktelen kihágásokat követ el.6)

Március hó 3-án a fejedelem a derék sereggel Nagy-Idán, március hó 9-én Bárczán táborozik.7)

Rákóczi március hó utolsó napjaiban indul a meghódolt Kassáról újabb hadjáratra s a vármegye a fejedelem parancsára „a táborra bocsátandó két szekeret husz ökrökkel, nyolcz gyaloggal így rendelte el, hogy a két *Meczenzéf* adjon mindjárt két vasas szekeret, mindegyik szolgabíró két-két ház-

1) 7145/58.

2) 7145/13.

3) 7145/7.

4) 7145/26.

5) 7143.

6) Várm. jegyzőkönyv.

7) 7015, 7017, 7018, 7019.

tüzes embert fogadjon, azoknak fizetések leszen menstruatim négy-négy forint és hitesek legyenek. Puky Péter uram vegyen hat ökröt jármostól, Bárány László uram aszerint hat ökröt; Fáy János uram négy ökröt, Némethy Mátyás szolgabírák uraimék aszerint négy ökröt jármostól. Ezeknek pedig praestálása e jövő vasárnap Cassára beszolgáltatások és meglegyen.“¹⁾

A fejedelem hadával március 30-án Göncön van²⁾ s a következő hónapban Regéc várát, a nádor birtokát ostromolta meg.³⁾

A vármegye a győzedelmes vezér nyomán megjelent Mislyén, Bologdon és Somodiban s az alispán és a járási szolgabírákon kívül Kékedy Balázs, Bojnisch Horváth Mihály, a kálvinistaságáért Kassán rabságot szenvedett Várady Pál, Baksy Mihály, Marczinfalusi Péter, Gonda Mihály, Székely Boldizsár, Berzsenyi György küldettek ki a protestáns lelkészek beiktatására.⁴⁾ Az 1647-ik évi országgyűlés törvénybe is iktatatta⁵⁾, hogy Somodi, Mislye és Alsó-Mecenzéf községekben a templomok az evangélikusoknak visszaadassanak.

I. Rákóczi György halálával (1648. december hó 11.) a linci békekötés szerint a vármegye III. Ferdinánd királyra visszaszállt s az öt vármegye átvételére Kisdy Benedek egri püspök, Wesselényi Ferenc felsőmagyarországi főkapitány, Törös János magyar kamarai tanácsos, Bornemissza János és Mosdosy Imre a szepesi kamara igazgatója küldettek ki.⁶⁾

A török állandóan fenyegette a vármegye lakosságát. 1645-ben Forró azzal a riasztó hírrel keresi meg Kassa városát, hogy „az török ur a kijáró törököknek megfizetett kétszáz tallérral, hogy az ináncsiakat rabbá tegyék gyermekivel egyetemben.“⁷⁾

1650-ben⁸⁾ Szántó fordul a városhoz, hogy segítse meg

1) Várm. jegyzőkönyv.

2) 7022.

3) Várm. jegyzők.

4) Várm. jegyzők.

5) 1647. VI. t.-c.

6) 7599.

7) 7312/20.

8) 7937/16.

muskatérokkal, szakálosokkal, hozzávaló golyóbisokkal és porral, mert rettegnek a töröktől s „ha szinte templomunk kőből való erősegecskében szorulnánk is, de lövő szerszámunk nem lévén, haszontalan lenne dolgunk.“

Vármegyei közigazgatás.¹⁾

1.

A 16. és 17-ik század élet-halál harcrai közt, védekezve a török és a központosító kormányhatalom ellen, fejtett ki a vármegye önkormányzata.

A 16-ik század közepe óta a vármegye *alispánját* már nem a főispán nevezi ki, hanem a főispán jelöltjei közül — 1548. LXX. t. cz. — maga választja.

Az 1634-ik évben a tisztujítás alkalmával, midőn Perényi György főispán szokás szerint Bárczay Ferenczet, Mellettei Barna Györgyöt, Semsey Lászlót és Felsőszendi Fuló Jánost az alispáni tisztségre kijelölte, a vármegyei karok és rendek azzal a szokatlan kérelemmel állottak elő, hogy a főispán engedje meg részükről is a jelölést akképpen, hogy ők megelégszenek két jelölttel.

A főispán mereven elleneszegült a kivánságnak, de végre is engedni kényszerült a túlnyomó többség óhajának s a vármegye közgyűlése Gagy-Báthory Miklóst és Fáy Mihályt jelölte. A választás a főispán jelöltjei közül Felső-Szendi Fuló Jánost ültette az alispáni székbe.

A vármegyei *jegyzői tisztt* mind terhesebbé vált. Mig a legelső vármegyei hivatalos okiratok alig egy ujjnyi hosszú s egy-két ujjnyi széles hártvaszalagok voltak, addig a 16-ik század vége felé egy lábnyi széles s másfél öl hosszú okiratok nem ritkák. Ez okból a vármegyei közgyűlés elhatározta, hogy aki a vármegye jegyzőjének — akkor *Palaticz János* — segítségére vállalkozik, azt mindenrendű megyei adózástól felmentik.

A *szolgabírák* érdekében a közgyűlés szabályrendeletet alkotott, amely szerint az egyik szolgabíró a másiknak a

¹⁾ Főforrásunk Abaujvármegye jegyzőkönyvei.

járásában ne hajthassa végre a birói ítéleteket, hogy ekképpen ennek jövedelmét meg ne csonkítsa. A szolgabíró rendszeren az esküdtekkel együttesen jár el hivatalos küldetéseiben, legtöbbsnyire tanukihallgatásokban. Fizetésükről a vármegye az 1578-ik évben úgy intézkedik, hogy „ha a (szólga-) bíró vagy az esküdt az ő tisztök szerint, hová hivattnak, ha az ő maga lován avagy kocsin megyen, huszonnégy pénzt vegyen jargalásába; ha lovat vagy kocsit adnak alája, csak per denár 12 vehessenek; hanem hogy az ő lován akarna menni a fizetésnek okáért, az olyannak ugyancsak a 12 pénzt adják. A szerzetért és tilalomért per denár 12.“

Az 1623-ik évben szervezte a vármegye a *pénztárnoki* (perceptor) állást, 100 frt évi fizetést rendezvén neki s azon felül a jobbágyok részére kiadott nyugtatvány után két denárt szedhetett.

Ide iktatjuk az esküt, melyet Komáromy György, Abaujvármegye első pénztárnoka letett:

„Én, Komáromy György deák, Abaujvármegyének minden nemes közönséges pénzbeli jövedelmének *perceptora*, adomi tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelemnek rendibe, mivel én azon nemes vármegyének perceptorságának tisztit esztendeig magamra vállaltam, mely tisztemben igazán, hiven és jámborul eljárók és mindenféle perceptumokról az nemes vármegyének, valamikor tőlem kívántatik, igaz és elegendő számot adok, az mint afféle számadó szolgák tartoznak számadásokkal, és Magyarorszáiban akármelyik vármegyében levő jószágomat és maradékimat kötve melléje. Kive engemet Isten szent háromság úgy segéljen. Datum in possessione Zina in generali et frequenti congregatione comitatus, feria secunda proxima post festum beati abbatis et confessoris Francisci 1623.

Georgius Komáromi m. p.“

Komáromy a következő évben hasonló feltételek mellett megtartják hivatalában s csak 1627-ben, amidőn súlyos beteg lett, mentik fel tisztsége alól, számadásának megvizsgálására kiküldvén az alispánt, a jegyzőt. a négy szolgabírást s a kö-

vetkező három táblalírást: Marussy Andrást, Póhalmy Istvánt és Hany Györgyöt.

A vármegye adóját továbbra is öfelsége ratiója azaz adószedője szedte be az alispán, illetőleg a szolgabírák rovása szerint. Kassa városa az 1601-ik évben Abaujvármegyében fekvő birtokai után 99 frt 50 denár füstpénzt fizetett.¹⁾ Az 1602-ik évben az alispán „füst után rovás-pénzt” 50 denárjával, 179 füst után 89 frt 50 denárt, hadnagyságra ugyancsak 179 füst után 15 denárjával 26 frt 85 denárt rovvott ki.²⁾ 1606-ban a füstpénz beszedője 123 frtot rott a városra.³⁾

1627-ben Kassán ötven nemes ember lakott. „Mennyi kiáltás volt ő kegyelmekre, hogy hadban sem mennek, fizetni sem akárnak.” A vármegye 32 frt adót vetett ki reájuk s megígérték, hogy „magok között ellimitálják —, hogy sem mint ispán uram bemenvén, ő kegyelme limitálja.”⁴⁾

2.

Az 1624-ik évben elhatalmasodván a latrok és zshiványok, a vármegye elhatározta, hogy négy kapitányt választván a négy szolgabírói járás szerint, „adtak oly hatalmat ő kegyelmének” — t. i. Semsey Miklós kapitánynak —, hogy „mindenütt foghassák azféle latrot; az melyik magát nem hagyja megfogni, meg is ölethessék. Valakinek az kapitány megüzente, vagy falunak vagy nemes embernek, el kellett vele szolgálit bocsájtani s magának s magának is ott kellett lenni.”⁵⁾

1631-ben a latrok és gonosztévők üldözésére 50 lovas katonát fogadtak fel havi 4 frttal s e költségére kapunként 65 denárt vetettek ki.

¹⁾ Kassa v. lvt. 4932.

²⁾ U. o. 4988.

³⁾ U. o. 5163.

⁴⁾ U. o. 6196/36.

⁵⁾ U. o. 6085/14.

1640-ben Abaujvármegye négy járása 1465 frtot adózott katonatartásra s mint rendkívüli adót 434 frt 62 denárt szolgáltattott be a gönci vármegyeháza restaurálására.

Mióta a török behódoltatta ugy Abauj-, mint Torna-vármegye nagy részét, az adót a hatvani bégnek is be kellett küldeni. Az 1582-ik évben Torna-, Gömör-, Borsod-, Kis-Hont-, Nógrád-, Zemplén-, Zólyom- és Abaujvármegyék e révén 51963 frt adót fizettek.

Sárosvármegye 1572-ben körlevélben szólítja fel a vármegyéket, hogy a nemesség oldassék fel ama terhes köteleltessége alól, mely szerint tartozott fejenként résztvenni az országgyűlésen.¹⁾

Miksa király utódai alatt ez a kötelezettség meg is szűnt s a vármegyei nemesség képviselőitére rendesen két követet küldött fel utasítással, amelynek ha ellenére cselekedtek, a vármegye közönsége visszahívhatta őket. Két követének Abauj-vármegye 1583-ban 275 frtot utalt ki költségeikre; 1630-ban 400 tallért s 1633-ban ez összesen felül 60 frt utiköltséget. A Kassára követségre járóknak 3—3 frt napidíjat rendeltek.

A vármegye tisztviselőinek fizetését az 1571-ik évben január hó 15-én Gönczön megtartott közgyűlésében állapította meg; az alispán évi fizetése 100 frt, a jegyzőé 32 frt lett; 1573-ban Mandolay Péter vármegyei adószedőnek havi 6 frt fizetést rendeltek. 1584-ben az alispán fizetése 150 frt, a jegyzőé 125 frt; 1630-ban a vármegyei adószedő évi 90 frtot kapott.

¹⁾ Hajnik Imre. A nemesség országgyűlési fejenként való megjelenésének megszűnése. 1873.

A szolgabírák jövedelmét szabályozza egy 1627-ik évbeli közgyűlési végzés: „Mivel az nemes vármegyének statutuma szerint viceispán uramat száz magyar forintig, szolgabíró uraméknak pedig kinek-kinek az ő processusában (=járásában) huszonnégy forintig való executióra való autoritás adattatott az nyilvánvaló adósságoknak megvételében, és mivel ex antiqua consuetudine efféle adósságoknak decima pars (=tizedrésze) az exactor (=végrehajtó) bírósé szokott lenni és így az creditor (=hitelező) még költsége után is nem veheti egészen meg adósságát, sőt némely adósok tudván, hogy ugyan bíró executiónál is csak azzal érik meg, az mivel adóssok és gyűlölségből is annál inkább meg nem adják, hogy csak inkább creditorokkal költsessenek; annakokáért ex unanimitatis committatus consensu sancióztatott, hogy viceispán avagy szolgabíró uraimék az adósságnak summája szerint ő kegyelmeknek jussa tizedrészt nem az creditor adósságából vegyék meg magoknak, hanem azt épen megadván az creditornak, az adósson magok részére vegyenek annál pro ipsorum portione, az mennyi esnék az adósságnak tizedéből.“

Abaujvármegye közmunkája az 1557-ik évi 6. t.-c. szerint Kassa, az 1559. 21. t.-c. szerint Szendrő, majd Ónod (1602. 14. t.-c.) és Tokaj vára (1609. 61. t.-c.) erősítésére fordított; Tornáé ugyanakkor Kassára és Szendrőre, majd Diós-Győrre (1602. 14. t.-c.) és Putnokra (1613. 8. t.-c.) fordítatott.

Mint rendkívüli adó állandó teherként súlyosodott a vármegyére a török fogságba esettek váltságdíjához való hozzájárulás. 1631-ben Szkárosi Farkas Lázár sacczára 50 frtot adtak; 1632-ben Szendrőre küldenek sarczra 24 frtot; 1635-ben Kis András szendrői katona váltságára 12 frtot, 1636-ban Puky Péter sacczára 100 tallért és Kántor Andráséra 12 frtot. 1638-ban Ináncsi Nagy Andráséra 20 tallért, Csathó Mihály-nak fia és leánya váltságára 35 frtot. 1641-ben Farkas János-nak megengedik, hogy váltságdíjára kéregessen; ugyanez évben Török Bálintnak és Szöllőssy Istvánnak török rabságból való szabadulásukra 25—25 frtot utaltak ki.

A rabok egymásért is jótálltak. Így Kinisi János, később a vármegye szolgabírája Eger vára megvételekor fog-

ságba esett s Szolnokon tartotta a török rabságban; ekkor állt jót Egri Borbély Andrásért, akinek „saccza volt 300 frt, 12 sing istamet posztó, három állásban levő kötőfék, egy merő pánczél” — s amint Kinisi írja — „az orromat is kötöttem volt hozzája.”¹⁾

A vármegyei közgyűléseket Gönczön tartották s az 1647-ik évi 109. t.-c. meghozatala óta Kassán.

Törvénykezés. Ügyvédek.

1.

A jászai káptalan, mint hiteles hely, segédkezését a megyei törvénykezés nem mellőzhette. Makovius Miklós a káptalan nevében 1559-ben okiratoí állit ki.²⁾ Gönc mezővárosának 1589-ben Thurzó Elek részére való beiktatására a jászai káptalan küldi ki idéző emberét, tisztelendő Menassághy Kelement, aki elsőben a Tokaj-Keresztúrbán lakó Vásárhelyi Tamást, a vármegye jegyzőjét idézte meg személyesen, majd ugyanaznap Golopon Golopy Gáspár alispánt, majd Czekeházán Czekey Pál táblabíró, Kéren Kéry Györgyöt, Kinizsen Kinisy Jánost. Másnap Vilmányban Monay Gáspárt kereste fel, azután Zsujtán Száraz Györgyöt és a szolgabíró Zsujtay Jánost, Fájban Fáy János szolgabíró és Fáy István esküdtet s még aznap Alsó-Czéczen Czezey Györgyöt s Péderben Pédery Lázárt.³⁾

A törvénylítás napjai ősidők óta a hétfő és kedd voltak. 1628-ban a napokat áthelyezték péntekre és szombat délelőttre azzal a megokolással, hogy a peres feleknek addig már rendesen vasárnapon utra kellett kelni s így az istentiszteleten nem vehettek részt. Az 1632-ik évben ismét a régi rendet állitották vissza.

A megkezdett aratás miatt 1631 július hó 11-én a tör-

¹⁾ Kassa v. lvt. 5871/28.

²⁾ U. o. 2150/47.

³⁾ Országos levéltár. N. R. A. Fasc. 980, Nr. 31.

vényszéki üléseket elhalasztják, ugyszintén 1638. július hó 12-én és 1640. július hó 9-én is.

1634-ben szabályrendeletben kimondták, hogy a tábla-összeegyeztetetlen az ügyvédséggel. „Statutum est, hogy valaki prókátorságot viseli és ez mi nemes Abaujvármegyénkben prókátorkodik — *exceptis propriis et suae familiae* (=saját ügyében) *ipsum quoque concernentibus causis*, — az assessorságba (=táblabíró) be ne vétessék; mert illetlen assessornak és prókátornak lenni. Az assessor uraim pedig és az mi nemes Abaujvármegyénknek minden rendbeli hites birái hitekről és tisztokról megemlékezzenek, nemes vármegyénknek titkait és titkos dolgait, az mint ezelőtt némelyek cselekedték, ki ne vigyék és meg ne jelentsék időnap előtt. Ha ki különbet cselekedendik, *eo facto magistratus instantiájára citáltassék et extra omnem seriem causa leváltassék ellene et comperta rei veritate* tisztétől *cum infamia* priváltassék *iudicialiter*. Az titok pedig így értessék, hogy mikor afféle titkos dolog forog az nemes vármegyén és ha titokban kell lenni, elsőben viceispán uram praemoniálja az tisztviselőket, hogy senkinek ne detegálják és meg ne jelentsék, és ha ki ez ellen *contrariumot* cselekednék, *modo praemisso* büntetessék *irremissibiliter*.”

Az ügyvédi rendtartásról szól az előző évben kelt szabályrendelet:

Statutum comitatus contra nonnullorum procuratorum collusiones et excessus.

Minthogy az mi nemes Abaujvármegyénkben némely prókátoroknak vagy collusiojok vagy felette való excessusok miatt az pörös személyek sok károkat és fogyatkozásokat szoktak vallani, azért *publico comitatus istius nostri* Abaujvár *statuto firmiter sancitum est*:

Primo. Valamely *procurator* az mely pörös személynek fizetését felveszi valamely *causában* s annakutánna neki nem szolgál abban az *causában* (=peres ügy) vagy elhagyja *medio litis pendentis et formaliter non determinatae tempore* avagy *praefixus terminusra* vele nem megyen, nisi *absentiae suae et facti legitimam et iuribus regni consentaneam rationem efficare dederit, in praeposita amissione honoris et officii pro-*

curatorii sui eo facto per dominos iudices sedis ad instantiam magistratus huius comitatus Abauyvariensis iudicialiter talis procurator convincatur, compertatamen prius circa rei veritate praemediante. Ahol penig az pörös fél accusator et delator succubuerit in sedi delatione et accusatione, contra talem procuratorem facta, talis quoque accusator eo facto in poena emendae linguae convincatur cum cruei executione.

Secundo. Az olyan procurator is, mely elsőben principalisától praemiumot veszen fel valamely causában s ugyanazon causában maioris lucris causa az nías fél principalis procurátorához állana avagy azzal colludálni cömperiáltatik, avagy annak causáját az ellen offerálná, eundem procuratorem vincat medio et ordine sub praemissis.

Tertio. Procurator uraim penig az peres személyeket illendőképpen jus szerint s Istennek tartozó lélekismereti szerint taxálják s az szerint is conveniáljanak velek, az principalisokkal felettébb való taxálásokkal se Istenéhez, se lelkek ismereti meg ne férnek s az nemes vármegyétől se nótáltassanak meg.

2.

Az elhatalmasodott gonosztevők ellen ugyanakkor fellevenitik az 1624-ik évben hozott rendszabályokat:

„Primo. Mivel ez sok gonoszság, gyilkosság, dúlás, fosztás elannyira eláradott vármegyénkben, hogy az jámborok házukban is bátorságban meg nem maradhatnak az sok latorság miatt, mely malefactorok kergetések és büntetések felül consultálni akarna az nemes Abaujvármegye, afféle malefactorok kergetésére, megfogására és büntetésekre és executiójukra választott bizonyos főrenden levő személyeket, kapitányokat, minden processussiban vármegyénknek; helyben maradván viseispán és szolgabírák uraimék auctoritása is, az ide alább megírt mód és rend szerént.

Primum et ante omnia. Az nemes vármegye oly reménységgel duráltatik erre a tisztre választott kapitányok felől, hogy ő kegyelmek mindenek előtt Istennek tisztességére s vármegyénknek becsületére s az mellett méltóságos

tisztekre is illendő vigyázásuk leszen és tisztüknek személyválogatás nélkül megfelelnék.

2. Hogy elsőben is afféle csavargó vagabundus latrokat és csavargókat, kiknek bizonyos testimoniumjuk uroktól nincsen, mindenütt gondosan megfogassanak és ha országunk törvénye szerint magukat elegendőképpen nem expurgálhatják, illendő büntetéssel, executióval megbüntessék érdemek szerint, *comperta prius rei veritate*.

3. Afféle vagabundus nemes személy latrokat is az ország törvénye szerint, kiknek bizonyos residentiajuk, házuk nincsen, *non obstante nobilitaria iura praerogativa etc.* 1625. esztendőbeli 13. articulus szerint szabadon megfoghassák és érdemek szerint megbüntessék *cum executione*.

4. Afféle malefactorok pedig, szolgák vagy jobbágyok, zsellérek, kiknek bizonyos földesuruk vagyon, kapitány és szolgabírák uraim! ha lesznek, elsőbben is afféle malefactoroknak urokat megtalálni és requirálni, ha szintén kezüknél volna is immár afféle lator, és ha az uruk avagy asszonyuk felel felőlük és in instantia ugyan ő kegyelmek előtt bizonyos terminust *pro impensione iudicii* terminál ad summum quindenát, tartozzanak ő kegyelmek, kapitány és szolgabírák uraim, uruknak és asszonyuknak kezekben adni, kik felől ha urók avagy asszonyuk igazságos törvényt, és ha kívántatik, *exemptiōt* is nem impendál in eodem praefixo termino, tehát *tanquam tutor et hospes talium malefactorum, eandem poenam incurrant*. Ha forte fortuna afféle lator elszalad, tartozzék *citatione tamen prius praemediante et formalis de iure servandis*, az ura magát kimenteni és expurgálni *sufficienter*. Ha az expurgálja, *homagium malefactor exolver* et *nihilominus* az lator *proscribáltassék*. Ha pedig in *sui expurgatione succumbál*, *talem tanquam similiter tutores et hospitēs eiusmodi malefactoris iurae conveniendi erunt per dominum magistrum et iuxta constitutiones regni scriptas irremissibiliter puniendi* és az lator *proscribáltassék*. Ha pedig sem urok, sem asszonyuk nem felelne felőlük, *nihilominus* kapitány és bírák uraimat házukban, ahol afféle malefactorok comperiáltatnak lenni és ott tapasztaltatnának, be nem bocsátának afféle latroknak megfogásra, tehát *eo in casu*

afféle urak és asszonyok is, mivel convincálnak és patrociniálnak afféle latroknak tanquam fautores, similiter de patrocinio malefactorum per dominum magistrum puniantur iuxta articulos regni. Az mely lator szolga, jobbágy, zsellér az felül penig ura és asszonya nem felel és törvényt nem impendál modo praemisso, afféléket kapitány és bírák uraim tisztek szerint pro demerito engedelem nélkül megbüntessék cum executione, az földesurak és asszonyok penig tartozzanak afféle szolgálukat, jobbágyukat, zsellérüket pro impensione iudicii vármegyénknek első törvényszékinek nagy gyűlésében is behozni és ott felőle törvényt szolgáltatni in praesentia duorum iudicum comitatus istius nostri.

5. Az mely latrok és malefactorok in flagranti crimine megfogatnak, azok hazánknak egy törvénye és szokása szerint eo facto comperta rei veritate megbüntetessenek törvény szerint és földes uruknak avagy asszonyuknak se adják ki.

6. Kapitány és bírák uraim mellett afféle latrok és malefactorok keresésére és megfogására vármegyénkben levő nemesek száz-száz forint birság alatt, parasztszemélyek penig negyven-negyven forint birság alatt tartoznak feltámadni és mellettek lenni. Viceispán uram exolutis omnibus iuridicis remediis comperta rei veritate megbüntesse eo facto. Az rabok őrzésére tartozzanak az parasztbírák gondot viselni.

Egyházak. Iskolák.

1.

A reformáció az országban már a mohácsi vész előtt gyökeret vert. Kassán Henkel János, Mária királyné udvari papja, hirdette az evangeliumot, amint Luther tanítását nevezték. Kassa városa lévén kegyura, ő rendelt papot, tanítót Forrónak, Garadnának, Mislókának, Alsó- és Felső-Tőkésnek. Egyrészt ezen a csatornán terjedt el a protestantizmus a vármegyében; másrészt pedig az új valláshoz szító Perényiek voltak annak terjesztői.

A reformáció hatása azonban a század első felében sem Abauj-, sem Tornavármegyében ki nem mutatható.

Dévai Biró Mátyás, a magyar Luther, 1527-ben Boldogkőváralja káplánja,¹⁾ Ferdinánd király 1528-ban a széplaki apátság kegyuraságát Kassára ruházza. 1529-ben a ma romokban heverő gönci pálos kolostor egyik lakója frater Petrus.²⁾

Kornis Mihály, Abaujvármegye alispánja 1565-ben tudatja, hogy Páztohy Ferenc leányával házasságot szándékozik kötni a katolikus egyház szertartása szerint, — secundum ritum sanctae catholicae ecclesiae Dei.³⁾ A Kassa földesurasága alatt élő miszlókai jobbágyok lekipásztora azonban az 1550-ik évben már házas ember s az új hit követője volt.⁴⁾

A század közepén Kálvin vallása rohamosan elterjed a Hernád völgyén, megmagyarosítván oly tekintélyes községeket, mint az addig német nyelvű Gönc lakosságát s itt támadt a magyar vallásnak két legbuzgóbb vezetője, a Magyar Krónika szerzője, benczedi Székely István és a bibliafordító Károlyi Radics Gáspár.

A ruszakai kolostor 1562-ben már elhagyottan áll.⁵⁾ Kassa városa forrói jobbágyai (1565.) azt jelentik földesuruknak, hogy nem akadnak oly papra, aki az Ur vacsoráját ostyával osztaná,⁶⁾ az 1566-ik évben Gönczön tartott zsinat Kálvin kátéjának tanítását kötötte a megjelentek szívére. Midőn Ferdinánd király utódja 1567-ben megújítja atyja adománylevelét, mely szerint a széplaki apátság birtokát a jezsuitáknak adta, maga a vármegye megtagadja az idegenek részére a birtokbaiktatást s annak az egri káptalan is ellentmondott.⁷⁾

¹⁾ Szerémi 6. l.

²⁾ Kassa v. levéltára 1435/44.

³⁾ U. o. 2650.

⁴⁾ Mathias Zarka arestat domum Valentini Bezthery a consorte parochi possessionis Myzloka feria secunda post conversionis Pauli. Kassa v. jegyzőkönyve.

⁵⁾ „sub desolato clastro monachorum.“ Kassa v. jegyzőkönyve.

⁶⁾ „Rustici de Forró venerunt et quaesiti sunt, se non posse pastorem invenire, nisi concedatur eis communicatio sub pane fermentato. Dicunt enim, quod nullus minister verbi ad eos venire et ecclesiae servire, si oblatarius panis non fuerit sublatus.“ U. o.

⁷⁾ U. o. 2805. sz.

A mislyei prépostság birtokai, Mislye és Ósva (1585) a Káthay Ferenc és neje, Mágóchy Margit kezén vannak.¹⁾

A lelki elhagyatottságban élő falusi nép papjai szegényes sorsban élnek. A miszlókai pap, Scholcz Máté hivei közül kevesen tudják a tizparancsolatot, a hiszekegyet, sőt olyan is van, aki a Miatyánkot sem ismeri; parochiája négy falura terjedt; ezek Mislóka, Alsó- és Felső-Tőkés, Baska s tanítót fogadott fel (1569.), aki hiveit a katekizmusra oktassa.²⁾ Utódja *Wildner Orbán* panaszolja, hogy a négy faluból 7 köből gabonája jár s nejét és gyermekeit alig mentheti meg az éhhalál elől.³⁾ 1601-ben a jászai káptalan a bárányok után nem nyolcadot, hanem csak tizenhatodot volt hajlandó adni, amint Syrer Péter tanító megírja Kassa városa tanácsának.⁴⁾

Kassa városa maga sem volt bőkezű patronusa jobbagyai lelkipásztorainak s Csengeri András garadnai pap (1630.) panaszolja, hogy négy éve szolgál „egészségtelen és szegény állapottal.”⁵⁾ Ez volt az oka, hogy a bárczai pap (1592.) a lőcsei könyvkötőnek, Wagner Jánosnak két tallérral és 25 fillérrel adósa.⁶⁾

A 16-ik századbeli protestáns pápok és tanítók szegényes sorsban, sok esetben egy helyről a másikra üzetve eredménnyel szolgálták a magyar nyelv ügyét is, amiről irodalomtörténetünk lapjai szólnak. Kimagaslík közülök *Károlyi Radics Gáspár*, aki a teljes bibliát lefordította nyelvünkre s e fordítás azóta számtalan kiadást ért meg.

Károlyi valószínűen 1529-ben Nagy-Károlyban született.⁷⁾ Az 1563-ik év óta Gönczön lelkipásztor benczedi Székely István mellett⁸⁾; ez évben jelent meg „Az országok romlásáról” írt műve; az 1566-ik évben már a kassavölgyi

¹⁾ Kassa v. lvt. 3891/53., 4070/110.

²⁾ U. o. 2764/64., 2977/45.

³⁾ U. o. 3526/116. sz.

⁴⁾ U. o. 4966/29.

⁵⁾ U. o. 6348/28.

⁶⁾ U. o. 4309.

⁷⁾ Bibliafordításának háromszázados ünnepén több életrajza jelent meg. Lásd Károly emlékkönyv. 1890. H. Kiss Kálmán, Károly Gáspár. — Protestáns Szemle. 1890. Novák Lajos. Károly Gáspár életrajza.

⁸⁾ Tört. Tár. 1889. évf. 604. és 605. l.

kerület esperese (senior). A század nyolcvanas éveiben hozzáfogott a biblia lefordításába s az elkészült mű kinyomtatása végett Rákóczy Zsigmond Vizsolyba hívja Mancskovity Farinola Bálint¹⁾ könyvnyomtatót, aki az 1590-ik évben elkészült a mű kinyomtatásával. Károlyi az 1591-ik év utolsó napján elhunyt.

A protestantizmus szervezetét ezen a vidéken Bocskay István fejedelem, illetve az 1606-ik év deczember hó 21-én Kassán megtartott országgyűlés állapította meg végleg s hagyta jóvá Szentandrassy István, abaujvári seniornak, — akkor Tarczalon pap — és hivatalbeli utódainak jogait, hogy az egyházmegyét a zsinati végzések szerint kormányozzák, az eretnekséget ennek területén írthassák, terjesztőiket üldözhessék s végül az egyházi vagyon visszaszerzésére törekedhessenek.²⁾ Utódai: Tardi György, abaujvári esperes 1610; Szepsi Mihály, abaujvári és tornai esperes 1632; Kovásznai Imre, esperes, szepsi pap 1635; Tolnai János esperes, tokaji pap 1645. Gönczön 1630-ban — *predikátorok gyűlése* — zsinat tartatott.³⁾

Az egyházi fegyelem egyik eszköze volt az *eklézsia-követés*. 1632-ben a garadnai kovácsot a felesége szeretője megölte s Csengeri, garadnai pap a hűtelen asszonyt és a gyilkost arra ítélte, hogy „egymást keményen vesszőzzék meg és azután csuklyában öltöztetvén őket, egyenként kövessenek ecclesiát és legfőképpen Istent“.⁴⁾ Gönyűn 1633-ban az ítélet úgy szólt, hogy „kövesse meg az ecclesiát, az mint az predikátor akarja, vagy csuklában vagy maga ruhájában“.⁵⁾

Az Abauj és Torna vármegyében ekkor lelkeszkedő papságnak itt adjuk névsorát.

Almásón Tornaeus C. Márton 1589.⁶⁾, Boldogkőváralján *Dévai Biró Mátyás* 1527.⁷⁾, Somody Jónás 1617.⁸⁾, Deren-

¹⁾ Kassa v. lt. 4412. sz.

²⁾ Kassa v. lt. 5112. sz.

³⁾ U. o. 6348/13. sz.

⁴⁾ Kassa v. lt. 6454/39.

⁵⁾ U. o. 6500/6.

⁶⁾ K. v. lvt. 4121/96.

⁷⁾ Szerémi id. m. 23. l.

⁸⁾ 5713.

csénben István presbyter 1528.¹⁾, Enyiczken Hejczey Pál 1624.²⁾, Felső- és Hidas-Németiben Terebessi Mihály 1638.³⁾, Forrón Alatóty Moyzes 1586.⁴⁾, Róti Márton 1627.⁵⁾, Füzéren Kápolnay Máté 1578.⁶⁾, Gagyban Eperjesi János 1595.⁷⁾, Garadnán Szántay Gergely 1586.⁸⁾, Tsengeri András 1630—1632.⁹⁾, Gönczön Ochs Máté 1536.¹⁰⁾, Szytás Márton 1543.¹¹⁾, *Bencédi Székely István* 1563.¹²⁾, *Károlyi Gáspár* 1563—1591.¹³⁾, Huszti Imre 1585—1598, Györkén Monostori Mihály 1602.¹⁴⁾ Ináncson Szántay Tamás 1601.¹⁵⁾, Kassaujfalun *Kassay András* 1646.¹⁶⁾, Korláthfalván Szegedy Tamás 1577 - 1578.¹⁷⁾, *Károlyi András* 1580.¹⁸⁾, Lapispatakon Dénes 1568.¹⁹⁾, Mindszenten Geönczy János 1635.²⁰⁾, Mislyén Kassaujfalusi István 1621.²¹⁾, Mislókán Grass János 1564—1566.²²⁾, Scholtz Máté 1568—1569.²³⁾, Wildner Orbán 1579—1586.²⁴⁾, Hertelius Máté 1586.²⁵⁾, Hebsacher Ezeiel 1588.²⁶⁾, Monajon Szatmárnémeti István

1) 1245.

2) 6079.

3) Kassa v. t. lvt. D. D. Tánczos. Nr. 1.

4) 3901.

5) 6196/12.

6) 3434.

7) Tört. Tár. 1901. 150. 1.

8) 3923.

9) 6348/28, 6454/39.

10) 1621/16.

11) 1638.

12) Tört. Tár. 1889. 604. 1.

13) 3733. és T. Tár. 1889. 605.

14) 5018/33.

15) 4966/14.

16) 7467/27.

17) 3439. és Kassa v. jk.

18) K. v. lvt.

19) 2868.

20) 6580.

21) 5921.

22) 2528/149., 2652/22. és 2764/64.

23) 2925/38., 2925/40. és 2977/45.

24) 3526/116., 3653/35., 3715/12., 3837/55.

25) Kassa v. jk.

26) 4070/109.

1636.¹⁾ Nádasdon, Geönczy Szeleős Pál 1598.²⁾, Nagyidán Bátori Gergely 1633.³⁾, *Tirnavius Nagy Pál* 1634.⁴⁾, Varsányi Dániel senior 1643.⁵⁾, Regmeczen Simon 1527.⁶⁾, Rozgonyban Györkei Gáspár 1621.⁷⁾, Somodiban Bélteky Mihály 1628.⁸⁾, Szakalyon Balogh István 1584.⁹⁾, Szaláncz-Ujvároson Héczei Albert 1579.¹⁰⁾, Szántón *Székely István* 1540.¹¹⁾, *Csanádi Imre* 1560—1571.¹²⁾, *Thuri Farkas Pál* 1572.¹³⁾, Thuri Mátyás 1588.¹⁴⁾, *Szegedi Lőrinc* 1594.¹⁵⁾, Szenden Tornai János 1595.¹⁶⁾, Szepsiben Benedek 1554.¹⁷⁾, Galatai István 1580.¹⁸⁾, Iglódy Miklós 1582—83.¹⁹⁾, Körösi Lukács 1587—1607.²⁰⁾ *Kovácsnai Imre* esperes 1635.²¹⁾, Szikszón Mohy Ferenc 1556.²²⁾, Dész Tamás 1575.²³⁾, Letenyi Pál 1610.²⁴⁾, Nagy Thályay F. Tamás gömör-borsodi esperes 1613.²⁵⁾, Gelei Gáspár 1627.²⁶⁾, Szinán Gudoczius István 1590.²⁷⁾, Tornán Sztás Márton 1530.²⁸⁾,

1) 6626.

2) 4791/37.

3) Kassa v. jk.

4) 6538/12.

5) Várm. jk.

6) Kassa v. jk.

7) 5921., 5932/7.

8) Várm. jk.

9) 3837/1. és 3837/73.

10) 3526/22.

11) 1636/4.

12) Kassa v. t. lvt. Vineá.

13) Kassa v. t. lvt. Vineá.

14) 4070/76.

15) Kassa v. jk.

16) Tört. Tár. 1901. 150. l.

17) Kassa v. jk.

18) Szepsi Laczkó Máté.

19) 3733 és lajstromozatlan.

20) Kovács Béla, A szepsi ev. ref. egyház története. 1896.

21) Kassa v. jk.

22) K. v. t. lvt. Szikszó. Nr. 5.

23) Kassa v. jk.

24) K. v. lvt. lajstr.

25) 5540/12.

26) 6196/38.

27) 4226/30.

28) Kassa v. jk.

Balog Ferenc 1562.¹⁾), Békési János²⁾), Vizsolyban *Ráczkövi István* 1614.³⁾) lelkészkednek.

Praedikátorok vannak Bárczán 1620., Csécsen 1562.⁴⁾), Kéren 1570.⁵⁾), Kékeden 1572.⁶⁾), Mislyén 1575.⁷⁾), Hejczén 1599.⁸⁾), Ruszkán 1617.⁹⁾), Sz.-Andráson 1624.¹⁰⁾), Alsó-Meczenzéken 1625.¹¹⁾), Téhányban 1645. és Vilmányon 1630.¹²⁾).

Az abauji református egyházkerületnek (tractus) anya- és leányegyházai 1608-ban a következők voltak: 1. Abaujvár, Pányok. 2. Szent-István-Baksa, N.-Kinizs. 3. Bakta, Beret, Detek-Tenger. 4. Barka. 5. Beszter, Zdoba, Lengyelfalva. 6. Bodókőujfalu, Alp r. 7. F.-Czécze, A.-Czécze, Thusa. 8. Csobád, K.-Kinizs. 9. Csobád, Baj. 10. Csécs. 11. Devecser. 12. Dobsza. 13. Fony, Regéczke. 14. Forró. 15. Füged, Encs. 16. F.-Gagy, Litka, A.-Gagy. 17. Garadna, Szőled, Sárvár, Idrány, Novaj. 18. Göncz. 19. Göncz-Ruszká. 20. Inancs. 21. Kassa-Ujfalu, Tehány. 22. A.-Kéked, F.-Kéked. 23. Korlátfalva, Arka. 24. Krasznik-Vajda, Büttös, Percse. 25. Lucska. 26. F.-Méra, A.-Méra. 27. Nádasd, Zsadány, Szkáros. 28. N.-Ida, Buzinka. 29. Olcsvár, Rás. 30. Ósva, F.-Csáj, A.-Csáj. 31. Papi, Fáj, Csenyété, Kéty. 32. Péder, Jánok. 33. Pere, Búd. 34. Perény, Him. 35. Pető-Szinye, Bód, A.- és F.-Kemencze. 36. Petri, Szurdok. 37. Pólyi, Kis-Ida, Sz.-Lőrinczke. 38. Rozgony, Benyék. 39. Szántó. 40. Szászfa, Pamlény, Bátor. 41. Szemere, Fuló-Kércs. 42. A.- és F.-Szend, Szala. 43. Sz.-András. 44. Sz.-Jakab, Debréte, Becskeháza. 45. Szepsi, Bodoló, Makrancz. 46. Szeszta, Komorócz. 47. Szina. 48. Tarczal. 49. Telkibánya, 50. Torna,

1) 2392/11.

2) Kassa v. lvt. Y. Békéssi Nr. 10.

3) Kassa v. jk.

4) 2392/88.

5) 3036/14.

6) 3120/51.

7) 3285/50.

8) 4843/81.

9) 5782/132.

10) 6066.

11) 6123/33.

12) 6348/13.

Udvarnok, Áj. 51. Vajkócz, Királynép, Haraszti. 52. Vilmány, Kisfalu. 53. Vizsoly.¹⁾

1645-ben Abaujban 300, Tornában 60 volt a protestáns, javarészből ev. református egyházak száma. Ezzel szemben Abaujban tíz, Tornában pedig egyetlenegy katolikus plébánia sem állt fenn.²⁾

A katolikus egyház külső szervezetét a török hódítás megbontotta s Eger eleste után az egri püspök Jászón vonult meg, káptalana részére pedig székhelyül országgyűlési végzéssel (1597.) Kassa városa rendeltetett,³⁾ majd az 1613. évi 3. t.-c. szerint Jászó.⁴⁾

A mislyei prépostságot III. Ferdinánd király Cseh János prépost halála után az 1643-ik évben a jezsuita rendnek adományozta azzal a céllal, hogy a katolikus egyházat megerősítse I. Rákóczy György hadjárata (1644.) azonban e törekvéseket megbénította és Somodi, Mislye, Alsó-Meczenzéf templomai az 1647-ik évi 6. t.-cz. szerint az evangélikusoknak visszaadani rendeltettek.⁵⁾

Az egyesség szerint *Alsó-Meczenzéken* a harangokat az evang. lutheránusok és a katolikus hívek közösen használják s ami a harangozást illeti, a lutheránusoknak szóló harangszó egynegyed órával előzze meg mindig a katolikusok részére történő harangozást. A lutheránus hívek tartoznak a kath. egyháznak a kisebb kelyhet átengedni, valamint azt a kazulát stólástól, amelyet a lengyel Ploczki, krakói tanácsstag adományozott a templomnak.

Iskolák fennállásáról mind több és több adat tanuskodik.

Hejcén György baccalarius 1528.⁶⁾, Enyickén János 1531.⁷⁾, Baskán János baccalareus 1535.⁸⁾, Szikszón benczedi *Székely*

1) Kassai ev. reform. egyház esperesi levéltárában. A folyószám után az anyaegyház, utána a leányegyházak következnek.

2) Révész Kálmán.

3) Kassa v. lt. 4673. sz.

4) U. o. 5482. sz.

5) Szilágyi Sándor, A linczi béke okmánytára. Budapest. 1885. 557. l.

6) Kassa város jegyzőkönyve.

7) U. o.

8) U. o.

István (1538), Nagyidán *Ilosvai Selymes Péter* (1548), *Szikszai Kovács (Fabritius) Balázs* (1550), Téhányban (1560) Mátyás rector¹⁾ tanítanak, Szántón Féstő Lukács (1461)²⁾ majd Szamosfalvi András (1563)³⁾, a tanító.

A kisidai származású Pál kalandos életet élt. Az 1536-ik év előtt Kisidán megnősült, majd Kassára került sirásónak s itt Borbála nevű nejét egy fiatal Márta nevű csaplárné kedvéért elhagyván, vele Boldogkővárra szökött, ahol mint jobbagy élt. Hites felesége Saczára, a Semsey György birtokára került s földesura férjhez menni kényszerítette kályhafutójéhez, Torkos Gergelyhez.

Pálunk időközben Szepsiben telepedik meg a leánnyal, majd Csécsen vett házat, szállót, de sehol sincs maradásuk mert hit nélkül élnek. Pál időközben megtanult latinul és magyarul olvasni s ebből a tudományából éldegél mint tanító, faluról-falura vetődvén, mintegy 30 esztendeig, amidőn az 1562-ik évben hű kísérelője meghalt s Pál Kassára jött s itt egy özvegy asszonnyal ismét házasságot kötött.⁴⁾

A gönci iskola *Károlyi Gáspár* óvó keze alatt növekedett meg. Ekkor tanít itt Peley János, aki a biblia fordítása körül is segédkezik s egyik tanítványa volt *Szenczi Molnár Albert*.⁵⁾ A Gönczön tanuló deákoknak Gencz Demeter 1605-ben 12 frtot hagy.⁶⁾

Forrón (1586) Nagy Mihály⁷⁾, Mislókán Schirer Péter (1601)⁸⁾, Szántón (1606) György tanít;⁹⁾ Péter deák 1585-ben a Monaky János alispán gyermekeinek paedagogusa.¹⁰⁾ Sámsondi Márton 1611-ben Szepsiben, Békesi András 1614-ben Gönczön iskolamester, *Szepsi Csombor Márton* 1615-ben telkibányai tanító.¹¹⁾

¹⁾ Kassa v. lvt. 2188. sz. a.

²⁾ U. o. Vineá.

³⁾ Tört. Tár. 1889. 605. l.

⁴⁾ Kassa v. jegyzők. 1556—1608.

⁵⁾ Dézsi Lajos, Sz. Molnár Albert történeti életrajzok.

⁶⁾ Kassa v. lvt. 5129.

⁷⁾ U. o. 3900.

⁸⁾ U. o. 4966/29.

⁹⁾ U. o. 5177.

¹⁰⁾ U. o. 3891/94.

¹¹⁾ Szamota István, Régi magyar utazók Európában. Nagybecskerek. 1892. 75. l.

Nemzetiség, földmivelés, ipar és kereskedelem.

1.

A 16-ik század folyamán örvendetes változás áll be a nemzetiség terén. A német eredetű lakosság a magyar vallás hatása alatt magyarrá vált.

Göncz mezőváros tanácsa 1534-ben¹⁾ németül levelez, valamint papja, Ochs Máté is (1536.);²⁾ az 1560-ik évben³⁾ a vezetéknevek: Szabó, Tüzhányó, Milda, Hellebrant, Ogs szerint a lakosság vegyes nemzetiségű; 1563-ban már ben-
czédi Székely István és Károlyi Gáspár hirdetik itt az Isten igéjét

Szepsi lakossága az 1559–1563-ik években német⁴⁾ nemzetisége multjára vall a város által az 1628-ik évben kiadott okirat következő kifejezése „második tanácsának *fotera* (= vater) és előttejárója.”⁵⁾ A makacs németségű Mecenzéf⁶⁾ az 1649-ik évben magyarul levelez;⁷⁾ Jászó 1594-ben⁸⁾ még németül, a következő évben magyarul;⁹⁾ valamint Telkibánya is már az 1574-ik évben;¹⁰⁾ a Kassaufalusi bíró Csipkés Péter magyar nyelven vallatja a tanukat (1612.)¹¹⁾

Miszlóka németesen Mösz vagy Mesz, Felső- és Alsó-Tőkés (Ober- und Nieder Beckensayfen), Baska és Kassabéla, régebben Sz. Jánosfalva (Hansdorf) németségén megtörik a magyarság ereje, hogy a következő századokban a tótságnak meghódoljon.¹²⁾

1) Kassa v. lvt. 1591/1. sz. a.

2) U. o. 1621/16.

3) U. o. Vineá.

4) U. o. 2150/90., 2446/51.

5) U. o. 6229/7.

6) U. o. 2011/105., 2150/79., 3175/75.

7) U. o. 7788/34.

8) U. o. 4467/46.

9) U. o. 4508.

10) U. o. 3219/76.

11) U. o. 5455.

12) U. o. 2323., 3589/11., 5018/19., 6038/23.

A török dúlás előtt menekvő horvát nemességből vármegyénkben is számosan megtelepedtek s a vármegyei táblabírák és esküdtek között Horváth Boynisich Mihály, Vajdai Horváth Stransikovich György, Jászói Horváth András, Zapricza Horváth György, Horváth Mladossevich Ferencz és Felsőmérái Horvát Ostorharich István sűrűn szerepelnek.¹⁾

A tornai uradalmat I. Ferdinánd király 1531-ben vengárti Horváth Gáspárnak, főkamarasának adományozta.²⁾ Özvegye, Likerka Johanna 1559-ben a birtokot örökbevallja Mágóchy Gáspárnak és Tamásnak és pedig Torna várát és mezővárosát (oppidum), továbbá Udvarnok, Tornaujfalu, Áj, Lucska, Barka, Falucska, Horváthi, Rákó és Kovácsitornai, Ináncs, Encs és Pamlény abaujvármegyei, Szent-Jakab, Viszló, Debréte, Köbli borsodi, Erdőbénye és Kisbénye zempléni birtokokat 14000 frtért.³⁾

Midőn Kassa városa, jóllehet nem önkényt, János király uralma alá került, két faluját, Forrót és Garadnát Ferdinánd király 1541-ben zálogba veti fővezérének Serédy Gáspárnak 4500 rajnai forintban katonai költségek fejében.⁴⁾

Midőn az 1552-ik évben Kassa visszakerült a Habsburgok uralma alá, birtokai Seredy veje Alaghy György kezén voltak; ezeket a besztercebányai országgyűlés Kassának visszaadta.⁵⁾ Alaghy János a birtok elvesztésén nem bír meg-

1) Abaujvármegye 1630—1632. évbéli jegyzőkönyvei.

2) Kassa v. lt. 1509.

3) Bárdossy János. Moldavensis vel Szepiensis decimae indagatio sat. Posoni 1802. 119. lap.

4) Kassa v. lt. 1703. sz.

5) Kassa v. lt. 1972. sz.

nyugodni s Kassával háboruskodik fölöttük. 1559-ben megtámadta a kassai őrséget, mely a garadnai templomba szorult; az épületet felgyújtotta és sokakat leölt.¹⁾

A széplaki apátság birtoka, királyi adomány útján 1567.²⁾ a jezsuiták nagyszombati kollégiumának jutott s a mislyei prépostság abauji falvai Káthay Ferencz, majd özvegye, Mágóchy Margit 1588. kezén vannak.³⁾

A szalánczi uradalomban házasság révén 1596-ban már a Forgáchok ülnek,⁴⁾ míg a regéczi birtok Thurzó Ádám halálával gr. Eszterházy Miklós a nádor kezére jut királya adományából 1636.⁵⁾

A szőlőművelés vármegyeszerte virágzik, így Ruszván Telkibányán, Gönczön,⁶⁾ Aszalón,⁷⁾ és Szántón 1529.,⁸⁾ Korlátfalván 1531.,⁹⁾ Szurdokon 1556.,¹⁰⁾ Széplakon 1564.,¹¹⁾ Garadnán 1564.,¹²⁾ Boldogkőváralján 1572.,¹³⁾ Jászón 1573.,¹⁴⁾ a szepsii hegyen 1573.,¹⁵⁾ Szilason 1575.,¹⁶⁾ a Kassaujfalusi hegyen 1585.,¹⁷⁾ Almáson 1635.¹⁸⁾

A szőlőművelés jövedelmező foglalkozás volt s Alaghy János Szántón várkastélyt épít 1557. s őrséget helyez bele szőlői védelmére.¹⁹⁾ A szántói bor ára 1533. hordónként

1) Kassa v. lt. 2074, 2075. és 2077.

2) U. o. 2803.

3) U. o. 4070/110.

4) U. o. 4625.

5) U. o. 6772.

6) Kassa v. lt. 1392.

7) 1435/12, 5398/36, 6229/91, 6808.

8) 1435/71, 1579, 1915/100, 5449.

9) 1541, 7112.

10) Tört. Tár. 1903. 158 lap.

11) 2477, 2849, 5782/162.

12) 2528/84, 4791/59.

13) 3120/142, 5713, 5948, 6229/84.

14) 3143.

15) 3175/42.

16) 3245.

17) 3891/117.

18) 6581.

19) 1915/100.

7 forint,¹⁾ 1565-ben Tornán 4 forintjával,²⁾ Mislyén 1572-ben 4 hordó bor 64 frtjával,³⁾ Vizsolyban 1575-ben egy hordó 26 frtjával, 24 hordó pedig ezer forintjával kelt el.⁴⁾ Czekeházán a bor ára tizenhatodfélf forint, az átalagé 8 frt.⁵⁾

Szántón egy szőlőt a Gelenczérhegyen 1561, — a 15-ik században még Greniczér — 22 forinton adtak el.⁶⁾ Boldogkőváralján 1617. 1300 frton,⁷⁾ ugyanott 1622. 71 frton.⁸⁾ Az adásvételnél Szántó 1612. „áldomását adták . . . Ukon pohármutatója volt Andó Pál, ellenzője senki nem volt.“⁹⁾ A bortermés után a kilenced és tizeden felül szőlőhegyvám (ferton) is járt a földesur részére; Aszalón „minden köből bortól két-két pénz. Azt pedig csak a vidékiektől vesszük, — írják Kassa városának (1610), — az magunk borától négy-négy pénzt veszünk, a török részére.“¹⁰⁾ A község 1628. az itt szőlővel bíró Kassát arra kéri, hogy menjen elől jó példával és segítse meg őket, mert a pogány török „az gyakorta való sommának beszolgáltatására“ készíteti őket s „mostan is oda-tartják zálogul egy emberünket.“¹¹⁾ Ez évben a szüret rossz volt s Bodókőről írják „az szüretnek vékony voltát közönségesképpen sokan érzik.“¹²⁾

A 14-ik század kezdetén művelés alá vett széplaki szőlők után járó tized a nagyszombati collégiumot illette 1564. A szőlőket nagyobbbrészt a lutheránussá lett Kassa polgárai birták s ezek vonakodtak a kötelezettség teljesítésétől, amint Hurtadus Pérez, a collégium rektora panaszolja.¹³⁾ Ez ügyben *Telegdy Miklós*, a nagyszombati papnevelő-intézet prefectusá-

1) 1579. sz.

2) Kassa v. lt. 2652/32. sz.

3) 3120/36,

4) 3227 és 3228.

5) 3336/16.

6) Kassa v. titkos lvt. Vineá.

7) 5713.

8) 5948.

9) 5449.

10) 5398/36.

11) Kassa v. lt. 6229/91. sz.

12) U. o. 6229/84.

13) 2477.

nak kérelmére Miksa király 1568. rendeletet küldött Zay Ferenc felsőmagyarországi főkapitánynak. hogy szorítsa reá a kassaiakat a tized megfizetésére.¹⁾

A széplaki pusztá szőlők felujtása végett 1617. a birto-
kosok öt esztendei szabadságot nyertek, azaz felmentettek
mindennemű fizetés alól s szigorú tilalmat adtak ki azok
ellen, akik oda barmot hajtottak legeltetni.²⁾

A szőlőmunka sorrendje 1598. nyitás, két kapája, kötés,
szedés és fedés.³⁾ A szüretelés idejéről szól, hogy Alaghy az
1566-ik év szeptember hó 13-án sürgeti Kassa városát, hogy
a következő héten kezdjék meg a szüretelést.⁴⁾

A szőlőgyepük iránt a vármegye az 1634-ik évben sza-
bályrendeletet hoz: „Statum est. Mivel sok panaszokadások
vagynak, hogy némely nemes ember és szabados atyánkfiai,
nem gondolván semmit is az jó rendtartással, falujoknak,
vagy városoknak, ahol resideálnak, határookban levő közpoc-
kolásokat, szőlőgyepüket be nem fognak másoknak nagy
kárára és fogyatkozására, sem parochia, schola, pásztorháza,
hid, utcsinálásokban és egyéb közönséges dolgokban nem
egyeznek és visszat vonszanak.

Mely inconveniákat az nemes vármegye per publicum
statutum akar per omnia tollálni ilyen formán, hogy az, kik
affélék találkoznak, akár nemes, akár szabados személy legyen,
semmit az neki nem suffragálván, ha az parasztbíró alá
adná magát egy forint büntetésig, bene quidem, azon parasz-
bíró toties quoties az egy forintig megbüntethesse, comperta
tamen prius vero rei veritate; és elsőben admoneáltassék
felőle, és ha az admonitióra bizonyos praefixus napra nem
cselekedne, úgy büntetessék meg. Amely nemes ember, vagy
szabados személy peniglen nem akarja magát adni az parasz-
bíró alá az egy forint büntetésig is, nihilominus ez megnevezett
jó rendtartásokban ellenkezőnek és nem cselekedőnek talál-
tatik, tehát eo facto ad partis lesae et damnificatae iustantia
soleni vigore praesentis statuti csak házától is annak az

1) 2849.

2) Kassa v. lt. 5782/162.

3) U. u. 4791/59.

4) 2764/66.

processusnak, azaz mely processusban esék efféle dolog, szolgabírája mellette levő egy esküdttel kimenjen és toties-quoties controversum fuerit, mindannyiszor tizenkét forintig exequáljon, omnibus iuridicis remediis, nec obstante nobilitari praerogativa et libertate. Mely tizenkét forint büntetésnek fele az bírót, fele az lesa parsé legyen; és azon szolgabíró eo facto az miatta esett kárról is satisfactiót impendáljon.

A földesur italmérési jogát korcsmában gyakorolta Zsádányban 1571,¹⁾ Hejczén 1599,²⁾ Szinán,³⁾ Vilmányon 1640-ben vendégfogadóval találkozunk.⁴⁾

Egy-egy falu népe még mindig⁵⁾ földközösségbnél; afalu határát évenként egyenlően felosztották s nyilat vetettek reá. „Az mikor az király rovója ki akart ránk róni kijönnie, annak előtte az falut kényszerítettem — jelenti a garadnai bíró 1589-ben,⁶⁾ — réája, hogy kimenjenek és az földet, az ki egy nyomásra való föld volna, azt elosszák.“ „Kimentenek és elosztották az *elnyilalás után*.“ A jó földeken gazdálkodók ellene támadtak az ősi szokásnak „és hogy *nyilat* akartunk reája hánynia, volt oly közülük, az ki azt mondta, hogy ő az ő földéből ki nem áll.“

Az 1639-ik évben szintén nyomára akadunk a földközösségnek: „Ezeken kívül jutott *nyil szerint* Farkas Jánosnak Béres István helyestől, Kovács Máté helyestől, Béres János helyestől.“⁷⁾ Erre vall Kapu Zsigmondnak, gazdatisztjei részére adott utasításának 23-ik pontja. „Továbbá minthogy falujúl énnékem ez elmúlt ősz alatt buzát 12 köböllel vetettek volt, kevesebbet annál, az mennyivel tartoztak és tavaszt is 13 köböllel kevesebbet, tehát közönségesen mind *az egész falu földéről* annyi köből után való buzájukat és zabjokat hordassátok be az én csűrös kertemben.“⁸⁾

¹⁾ Kassa v. lt. 3054.

²⁾ U. o. 4830.

³⁾ 6648/21.

⁴⁾ 6772. és 6780/4.

⁵⁾ Tagányi Károly, A földközösség története. M. gazdaság történeti szemle 1894. évf. 216.

⁶⁾ 4121/66.

⁷⁾ Abaujvármegye jegyzőkönyve.

⁸⁾ Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle 1895. évf. 199 lap.

A gabonát, búzát, tavaszt (tavaszi búzát) veremben tartják 1570.¹⁾ Szalánczon 1585. a buza köble „szűk időn husz pénz hián egy forintért kelt.”²⁾

Malmok vannak Encsen és Sz. Andrásón 1564.³⁾ Szurdokon 1566,⁴⁾ Széplakapátiban új malom épült 1588,⁵⁾ Buzinkán 1596,⁶⁾ Regéczkén és Hejczén 1599,⁷⁾ Gibárton 1612,⁸⁾ Geccsén a Miszla vizén 1628,⁹⁾ Nádasdon négy kereken járó malom 1628,¹⁰⁾ Csányban 1628,¹¹⁾ Saczán 1629,¹²⁾ Tökésen malom és fűrész 1633,¹³⁾ Geccsén és Novajban 1634,¹⁴⁾ Almáson 1635,¹⁵⁾ Szepsiben 1640.¹⁶⁾

Az állattenyésztés — sertés,¹⁷⁾ juh¹⁸⁾ és szarvasmarha¹⁹⁾ egyaránt üzetett s a kassai vágóhidra 1617. juhok, Herlein és Kemencze községekből, szarvasmarha Rozgony, Gönc, Vajkócz, Tehány és Széplakról²⁰⁾ kerül. A hus fontja Szepsiben a 16-ik század közepén másfél dénár.²¹⁾ Szikszón 1570. egy ökör ára tíz forint,²²⁾ 1607-ben két jó ökör ára 34 forint.²³⁾ Kenyheczen 1612 az ökör 7 forint 50 dénárón kelt el,²⁴⁾

¹⁾ Kassa v. lt. 3036/82, 6376.

²⁾ U. o. 3891/57.

³⁾ U. o. 2528/63. és 2528/84.

⁴⁾ 3021.

⁵⁾ 4061.

⁶⁾ 4636/5.

⁷⁾ 4830.

⁸⁾ 5457.

⁹⁾ 6229/2.

¹⁰⁾ 6229/57.

¹¹⁾ 6229/99.

¹²⁾ 6291/46.

¹³⁾ Kassa v. lt. 6466.

¹⁴⁾ U. o. 6538/6. 6538/83.

¹⁵⁾ U. o. 6598/58.

¹⁶⁾ T. o. 6769.

¹⁷⁾ 3772/29.

¹⁸⁾ 4636/26.

¹⁹⁾ 6229/8.

²⁰⁾ 5740.

²¹⁾ Tört. Tár 1889. 781.

²²⁾ Kassa v. lt. 3036/65.

²³⁾ 5221/10.

²⁴⁾ 5480/8.

Ujfaluban 1628. tizenegyedfél forinton.¹⁾ Szinán 1568. és Göncön 1570. két ló ára 14 forint.²⁾

A haltenyésztés divatozásáról szól, hogy Báthory András köszönetet mond 1565. a kassai főbirónak, hogy az élő pisztángok Rozgonyba megérkeztek.³⁾ 1589-ben Perényi János Nagyidán halastavat ásat.⁴⁾

Az urasági kastélyokban nagyszámu cselédséggel találkozunk. Bárczay 1576. szakácsának 12 forint évi bére volt.⁵⁾ Czobor Imre 1581. Nagyidán, mint „szegődött szolgáját,” kertetst tart;⁶⁾ Perényi János 1585. lovázmestert és *szekérvezetőt*, amely utóbbi nevezett helyett ma kocsist mondunk.⁷⁾

3.

A gazdálkodásról élénk képet festenek a földesur részéről gazdatisztjeinek adott utasítások, míg a jobbágyság életéről a falutörvények adnak hírt.

A regéczi uradalom rendtartása az 1632-ik évben kelt s a következő:

Mivelhogy semminemű állapot ez világon oly állhatatos és tökéletes nem lehet, ha jó rendtartástól és szorgalmatos gondviseléstől nem vezéreltetik, hogy föl ne bomoljon annak okáért mi is ebben másoknak jó példájok szerint ez helynek dicséretes rendtartását követvén, várunkat egy fő gondviselő porkoláb nélkül nem hagyhattuk, hanem megtekintvén nemes és vitéz Szunyogi Mátyás uramnak sok esztendőktől fogván való igaz tökéletes és hűségese szolgálattját, tetszett ez helynek fő porkolábságát ő kegyelmére biznunk ez instruktio szerint.

1. Mindeneknek előtte megemlékezvén porkoláb uram az ő kegyelme hitiről és reversalissáról, az mi állapotunk szerint való méltóságunkra, böcsületünkre és hasznunkra gondot viselvén, az mint ekkoráig, ugy ezután is hiven, jámborul és tökéletesen szolgáljon bennünket.

¹⁾ 6229/35.

²⁾ 2925/30, 3036/89.

³⁾ 2652/79.

⁴⁾ 4117.

⁵⁾ 3328.

⁶⁾ 3653/95.

⁷⁾ 3879.

2. Mivel pedig jól tudja ő kegyelme, hogy Regécz várára sok szem néz, és az miatt nem kevés irigyük s ellenségünk is vagyon, azért szükségképen kívántatik, hogy ő kegyelme az palánkbeli kaput, nem különben mint szintén az fölsőt, éjjel nappal bezárva tartatván, hites ember nélkül soha ne hagyattassa, sőt senkit idegent, akárki legyen is, hire s akaratja ellen kérdéslen be ne bocsássa, hanem azon kapu előtt várakoztatván, és mi járatban vagyon, jól végére menvén, ha mi oly dolga leszen, magunk itt fenn lévén, nekünk hírré adja, és az dolognak és az időnek mivoltához képest úgy alkalmaztassa magát, hogy az miatt sem böcsületünk meg ne sértődjék, sem pedig valami kárunk ne következék.

3. Az palánkbeli kerítést nem bizván csak az első porkolábra és mellette levőkre, maga is gyakorta meglátogassa és ha mi fogyatkozást lát benne, az első porkolábot megszólítsa érette, s udvarbiránk és számtartónk hírével halogatás nélkül meg is csináltassa. Hasonlóképen az ál kis kapuhoz levő zárokat, lakatokat is mindennap maga, avagy viczéi rá nem érhétvén, hites tizedessel is megnézesse és ha mi fogyatkozást eszében venne avagy látna, találna, mingyárt helyre állassa.

4. Az palánkbeli házakra, istállókra és épületekre is, de kiváltképen kutnak tisztán tartására is szorgalmasabb, hogy nem mint ez idő alatt, gondja legyen ő kegyelmének, azon lévén, hogy ne engedje pusztulniok, lehessen szükségnek idején hova szorulni lovainknak, jámbor szolgálóinknak.

5. Nem kissebb gondja legyen ő kegyelmének az várnak kívül belől való építésére is, kiváltképen pedig csatornáknak, grádicsoknak, folyosóknak, házaknak, kutaknak, piacznak, tornácoknak tisztán és épségben való tartásokra, úgy hogy ha valami fogyatkozást ezekben eszébe veszen, maga elégtelen lévén rá, udvarbiránkkal és tisztartónkkal helyére állassa.

6. Mivel pedig az vár szeles helyen vagyon, kéményeket minden hétben megtisztittatván, tüztől igen oltalmazza, estve s éjjel alá feljárak ne gyertyákkal, fáklyákkal, hanem lámpásokat elegendőt szereztetvén, járjanak.

7. Minthogy az várnak feje az kapu, kin az emberek ki s be szoktak jöni, azokra azért legfőképen úgy vigyáz-

tasson, hogy az belsőt soha elegendő ember, tűz, víz és fegyver nélkül ne hagyja, hanem maga avagy viczéje mellett hités várbeli szolgálaink, székelyink szüntelen éjjel nappal ott legyenek. Az kapuknak felnyitása és bezárása peni az mint most, úgy ezután is imádsággal és hálaadással idejin korán legyen, az dobosnak idejit és óráját is megtartván. Bezáratván, az kulcsait ha itt fent vagyunk, maga kezünkben avagy házunkban behozza, másutt lévén pedig magánál tartsa, az kapu bezárása után magunkon és (felette nagy szükségnek idején) parancsolatunkon kívül senkinek semmi uton, okon és módon fel ne nyitassa, bár nevünkkel is akármilyen szín alatt valóknak practikálására is bizonyos magunk jele, avagy levelünk kívül, hanem nappal bizonyos kapusokat. éjjel czirkálókat, virrasztókat elegendőképen istrására rendeljen, ebédnek, vacsorának idején felvonatván, nem különben mint egyik fő végvárat és erősséget tartsa, megőrizze és oltalmazza.

8. Rabokra és tömlőczökre oly szorgalmasan gondot viseljen, hogy mindennap reggel, estve vasait megnézetvén idejin korán tömlőczre hányassa az tömlőcztartóval. Ásókat és egyéb ásni való eszközöket megnézesse és megkerestesse, úgy mint köteleket, horgokat és egyéb elszabadulására való eszközöket.

9. Pattantyusokat és drabantokat több várbeli szolgálainkkal együtt, az kik utánunk porkolábunktól függenek, fenyítékben tartsa és hogy széllal ne járjanak, de sőt tisztetekhez látván, az mikor itt fenn nem vagyunk, az várban háljanak arra kényszerítse őket.

10. Az strásákat minden éjjel maga avagy viczéje lámpással, az mikor itthon nem vagyunk, dobbal is megjárja.

11. Czeigházakban levő szerszámokat, port, golyóbist ne csak pattantyusokkal, hanem maga is gyakorta látogatván tisztán tartassa, ürességek lévén az pattantyusoknak, az tüzes szerszámokat ujíttassa, tisztíttassa, és az czeigháznak kulcsait magánál tartsa. És kitől Isten oltalmazzon, menykövítés miatt avagy másképen az várban ha tűz támadna, mindennek felett mingyárást az czaik és porházakhoz lászon és oltalmazza.

12. Portörő malomra, pornak törésére, számszerént való

fölhozására, jó helyében való rakatására is, azokkal az kikkel illik egyetértvén, szorgalmas gondot viseljen, és megszűnni, ideje lévén, ne hagyja.

13. Arra is figyelmesen vigyázzon és vigyáztasson, hogy böcsületes fő renden való vendég és magunk conventiós szolgálk, ez mellett az kiknek dolgok vagyon itt fenn, azokon kívül idegen, heverő, héjában való és csak élés emésztő embereket, kiknek semmi hasznokat nem veszünk, akárki öcsce, bátyja, atyafia legyen is, hírünk és akaratunk ellen itt benn ne szenvedje, hanem az kiknek dolgok vagyon, azt véghez vivén, kiigazíttassa és itt fenn ne is hálassa.

14. És mivelhogy az szegénység nagy nehezen tartja éléssel az erős kösziklán lévő várat és benne valókat, annak okért az kapusoknak erősképpen megparancsolja, hogy porkoláb uram hire nélkül senkinek praebendáján kívül élést és bort innét ne engedjék kivinni, a mint akkoráig hogy megcselekedték, ha penig valakit rajta kapnak, elvévén tőle illendő büntetéssel megbüntesse, idegeneknél szolgálkon kívül.

15. Ez se legyen utolsó, hogy ő kegyelme minden rendbeli itt benn levő szolgálkra vigyáztasson, kik közül ha valakik veszekednek, fő renden levőket szép szóval, azután az várnak szabadsága szerint másképen is megszólítván lecsendesítse, alább valókat penig meg is büntesse, ha szót nem fogadnának. Ha penig verekednek, kardoskodnak, vagdalkoznak, vért tesznek, minden nemes szabadságon kívül régi várakban és végházakban megtartatott szokás szerint in flagranti megárestálván, törvény szerint mi hírünkkel meg is büntesse.

16. Ellenben penig emberséges fő ember és akármely renden levő szolgálkat illendőképen megböcsülje és az alattvalókkal is megböcsültesse, úgy hogy az vár kiáltás, visszavonás, villongás és veszekedés nélkül csendességben megtartassék s így porkoláb uram is másoktól is hasonlóképen megböcsültessek.

17. Minthogy legkisebb jórendtartásu falukban is erős büntetés alatt megtiltatott az istentelen élet, fertelmesség, káromlás, aut szitok és lélek mondás, mennyivel inkább kívántatik, hogy itt is megtiltassék. Valaki azért lelket elmondja,

megbizonyosodván reá, az uraim közül mindenik lélek mon-
dásért egy-egy forint birsággal, az inasok és cselédek pedig
az kapu között az régiek szokása szerint kiméletlenül meg-
büntetessenek.

18. Porkoláb uramnak arra is nagy vigyázása legyen,
hogy udvarbiránkkal egyetértvén az vár elegendő élés, viz,
por, golyóbis és egyéb munitiók nélkül ne maradjon, hanem
békességnek idején jövőendő szükségéről elmélkedjék és az
procrastinatioval eddig való szokás szerint ne éljenek.

19. Eleitől fogva az regéczi hegyeknek, határoknak, ti-
lalmasoknak oltalmazására porkolábok szoktanak volt gondot
viselni, kiknek a minthogy tisztek mutatta, úgy tartoztak el
is járni benne. És noha Istennek hála még boldog emléke-
zetű urunk után azokban semmi el nem idegenedett, de mi-
vel egynehány való szomszédink, kiváltképen pedig telki-
bányaiak munkálódnak és töröködnek azoknak elfoglalások-
ban, annak okáért most ugyan porkoláb uram tisztí lévén
azokra vigyázni és tehetsége szerint oltalmazni, intjük ő ke-
gyelmét sőt ugyan parancsoljuk is ő kegyelmének, hogy ki-
iratván magának az hegyeknek határit, azokra székelyekkel.
hites kerülőkkel mennél jobb szerrel lehet, esztendő alatt
egynehányszor maga mindenfelé kimenvén, avagy viczjét
kiküldvén, azokat megtekintse, ha idegeneket talál benne, kivált-
képen engedelünk és czédulánk nélkül, favágással, szén, hamu
égetéssel erdővesztegetőket megfogja, behajtsa, meg is bün-
tesse, sőt minden módon úgy oltalmazza, hogy azon regéczi
határokbán ő kegyelme miatt valami kárunk ne következék.

20. Végezetre ezt legfőképen kívánjuk ő kegyelmétől s
kényszerítjük is mint igaz köteles szolgánkat, hogy ő ke-
gyelme előtté viselvén és mivel gyenge egészségű állapotunkat,
és azt is nyilván tudván mi módon és formán birjuk az re-
géczi jószágot, s legatariusinknak is micsoda igazságok, jus-
sok vagy az jószágokban, hogy ha azért Istennek bölcs
ítéleti és rendelése szerint az idő alatt, míg ő kegyelme tisztí-
ben marad, ez árnyék világból kiszóllittatnánk az örök bol-
dogságban, nem lévén mellettünk legatariusink, avagy itt
lévén is, ha lenne valami bántások, háborgatások, tehát por-
kolábunk hitinek és reversálisának megfelelően, ezen várat

minden benne levő jószáginkkal, marháinkkal együtt, ne másnak senkinek, hanem tulajdon csak azoknak, az kiknek testamentumban avagy másképen hagyjuk, tartozzék feladni. Sőt az jószágot is az mi igazságunkig mindenek ellen az várból tehetsége szerint megőrizni és oltalmazni erős hiti és reversálisa szerint feje fennállatáig tartozzék.

21. Ezt is hozzá tévén, minthogy az regéczi porkoláb mindenkoron elégedendő dolgot találhat magának, akarjuk és kívánjuk ő kegyelmétől, hogy más ember tisztiben akaratumk hirünk ellen semmi uttal magát ne avassa, az minthogy az ő kegyelme tisztére is senkinek másnak, hanem tulajdon ő kegyelmének magának legyen gondja.

22. Minthogy azért mi ezekben eleiben adtuk porkoláb uramnak, mihez tartsa magát, ha ez szerént el nem jár, és szánt szándékkal való kárt teszen minekünk, annak recompensálását méltán kívánjuk ő kegyelmétől, azért mi is arra igérjük magunkat, hogy ha tulajdon hozzánk hivséges szolgálatjáért és nem másért kárt vall, azon ő kegyelme mi miattunk szenvedendő kárát megtérítjük ő kegyelmének.

23. Ezen kívül való dolgokat ő kegyelmének industriájára bizzuk, elhívén ő kegyelme felől, hogy az mi hasznunkat előmozdítani, kárunkat penig eltávoztatni igyekezik.

24. Ezért azért az ő kegyelme fáradságáért, munkájáért és gondviseléséért leszen ő kegyelmének conventiója szerént való fizetése, rendeltetett proventusokkal, tisztekkel együtt. In arce nostra Regécz die 2. Decembris anno MDCXXXII.¹⁾

4.

A Diósi Mihály, rozgonyi tisztartó (provisor) keze alatt levő birtokok (1636.) a következők voltak: Rozgony, Benyék, Vajkócz, Haraszt, Györke, Szina, Szaláncalja és Szepsi mezővárosának fele.

Utasítása így hangzott:²⁾

1. Legelsőben is azért az Istennek megadván, ami az Istené, annak félelmét is előtte viselje s a catholicus egyházi

¹⁾ Történelmi Tár. 1890. évf. 190. lap.

²⁾ Gazdaságtört. Szemle. 1894. 270. l.

embereket is, mikor hozzá vagy a jószágban mennek, maga is megbecsülje s másokkal is megbecsültesse.

2. Azon legyen, hogy a Homonnay uram és Nádasdyné asszonyom tisztartóival minden közönséges jóra való dolgokban egyet értsen s ha mi oly történnék, akit magok el nem igazíthatnának, ne restelje regnitálni arról a más urakat is.

3. Szorgalmatos gondja legyen, hogy a jószághoz való határokat ne hagyja dominálni, hanem azokat egy értelemben lévén, egyaránt oltalmazták, kire jó vigyázó embereket is rendelni.

4. Az udvarháznak ha mi épülete kelletik, minden módon tatarozza, építse és az elkezdett házat is véghez vigye.

5. A majorba gyakran kijárjon. Néha Szinára is maga tekintsen. Meglássa, hogy a baromfi se fogyatkozzék meg élésből, s tékozlás se essék benne. Arra pedig szorgalmatosan vigyázzon, hogy mindenféle majorságot ne fogyasszon, hanem szaporítson, kiváltképpen disznókat. A majorné is tyukot, pókát és kacsát.

6. Amely majornét a majorban tart, a tehenektől szakasztva frissen, mint a varannói és csicsvai jószágban, egy tehéntől tiz itcze vaját és tiz turót.

7. A szántást, vetést mind ősszel s mind tavasszal az ő idejében végezze el s úgy az aratást, kapálást s betakarást is. Rátióiában¹⁾ pedig a kereszt számát is felírja mindenféle gabonának.

8. A szántóföldek ganajoztatását vagy egyik vagy másik földeken minden esztendőben continuálja.

9. A majorokban való asztagbeli gabonákat elcséplesse. S maga jobb securitásáért a cséplőknél legyen egyik rovás s másik magánál, kivel facilitálhassa dolgát a számadáskor, és minden asztagban mennyi kereszt leszen s mennyi szeme, felírja. A mely gabona pedig szemében vagyon, legyen jó gondviselés reá és amit hová deputáltam az ur őnagysága javára, azokat oda szolgáltatván, a többi helyeztesse el jó módjával az udvarházakban, és minden garmada közé tegyen

¹⁾ Számadásában.

egy kőst, az muska¹⁾) nem esik belé. Az emberek azt itélik, hogy ára leszen az idén a gabonának, azért Eperjesen vagy a tájon gondja legyen bizonyos áros emberre, aki megveszi, kinek Eperjesnyi földön a jobbágysággal elvitesse. A szegénységnek is ha kívántatatik, adhat hitelben is cum discretionē.

10. A korcsmára való borok megszerzésére idején-korán gondja legyen, hogy meg ne fogyatkozzanak a korcsmák. És ha akiktől veszen, igazán megfizet, creditumot csinálván magának, azután hitelben is kevés időre feladják a borokat neki.

11. A méheket is igyekezzék megszorítani, akit jó idővel és jó gondviseléssel magok visznek véghez. A mézet azután ősszel sonkolyostól és bogarastól hordókban vervén, jó alkalmatossággal az ur ő nagysága konyhájára fel kell küldeni.

12. Ennek a jószágnak bizonyos rendje nem volt az élésbeli adójuknak, hanem valamikor kívántatott, tyukot, ludat, tyukmonyat adtak. Mivel azért ő nagyságok most ide felé nem lagnak, kívántatik, hogy minden helyekben egész helyes jobbágyoktól 3 tyukot, 2 ludat és 20 tyukmonyat vegyen, féltelkeztől felét, zsellértől harmadát. De ezt mind pénzre limitálja, amint a kassai piacon eladhatnák, s pénzült vegye meg a jobbágyságon.

13. Vajat és turót, ha többet veszen is a jószágon, vegyen annyit, a mennyivel conventiója szerint maga megéri.

14. A majorbeli tyuk, lud, kácsa, póka, vaj turó etc. legyen pénzjövedelemmé. Kassán jó pénzt teremthetni belőle. Aszerint ami szilva, alma, borsó, lencse, kása leszen is, a szükség kívül, mind pénzzé kell tenni.

15. A regéczi és csicsvai udvarbirákkal jó correspondenciája legyen, hogy ha mikor Varannóra bort akarván szállítani, a regéczi jószágból addig elviszik, ő onnét jó gondviseléssel vesse Varannóig. A szükség úgy kívánván, onnét is jöhetnek szekerek Rozgonyig segítségekre.

16. Ha az ur ő nagysága Regéczben praefectust fog tartani, immediate ő nagyságok után onnét leszen dependentiája.

¹⁾ Féreg, légy?

17. Valami kicsiny szőlő is vagyon ott, nem kell elhagyni pallagulni, hanem jól megmunkáltassa s. hasznát felírja.

18. A dézsmálásnak idején maga künn forgolódjék s mind gabonát, ahol kilenczedet adnak, — s mind a disznókat maga dézsmálja.

19. A malmok egyaránt való építését gyakorta sollicitálja az mások tisztartóinál és a molnárokra is vigyázzon s hirtsek legyenek mind magok s mind feleségek és szolgálók. Esztendő által peng a mennyi gabona belőlük jut, azt felrójja a molnár is s maga is, fele rovása egyiknél s a fele másiknál állván.

20. Az mely disznók hizlalásával tartoznak peng, azokat jól meghizlalják s ha lehet, nem csak egészre és egyet, hanem többször is hizlaljanak, kiket a székre eladhatni jó pénzen.

21. A kertekre is és a kerti veteményekre szorgalmatos gondja legyen s el ne tékozlódjék, hanem pénzen kell eladni hasznát, mint hordós káposztát, vörös hagymát, foghagymát, répát, retket, petrezselymet, babot csicseri borsót, kivel is szaporítsa az ő nagysága jövedelmét.

22. Ha vármegyén vagy otthon is valami törvényes dolog leszen, Feja Hieronymus, esztendő prókátor a urnak, idején requirálja a dologról, közölvén vele, informatiót is vegyen tőle. Ha az nem érkeznek, Novajkai Györgynek is megleszen hagyva, hogy oda is szolgáljon.

23. Ha a jószágban mi birság esik, cum discretione vegye meg s magától el ne engedje.

24. Ha pedig halált érdemlő rab esik kezéhez, az olyant Regécz várába küldje s ha szükség, az olyanok felől az urat ő nagyságát is requirálja, magától gratiát ne adjon.

25. Azon legyen, hogy a jószágban sok restantiát ne hagyjon, de a szegénységet se fojtogassa, hanem ebben is discretus legyen.

26. Ha mikor az urnak ő nagyságának szolgálja megyen hozzá, annak pro ratione personae az uréból gazdálkodjék, de úgy, hogy a takarékoság mértékét meg ne haladja, kitől eljövetelekor, amit reá költött, quietantiát vegyen.

27. Az ur őnagysága vagy az asszony commissiója nélkül, vagy ha Regéczen praefectus lenne, annak hire nélkül semmi derekas és extra ordinaria erogatiót ne tegyen, aki nek pedig mit ad, quietantiát vegyen róla.

28. De omnibus perceptis et erogatis¹⁾ reversalisa szerint, esztendeje eltelvén, számot adjon és pedig rendesen nem conferte csinálja, kitől mit, mennyit és mely napon vette be, így az erogatióban is ezent követvén, ne confundálja az instruktust össze minden perceptummal, hanem mindenféle magán legyen leírva; így az exitussa is.

29. A szegény embereket is, mikor adójakat behozzák, mindenszer quietálja őket arról, hogy valamint feledékenységből kétszeri fizetéssel ne terheltesse.

30. Vigyázzon arra is, hogy ha mi magva szakadt jószág az urra vagy az asszonyra ő nagyságára száll, azt elfoglalja és az ő nagyságok hasznára fordítsa.

31. Ha miben alkalmatosságot lát, pro ratione temporis et loci az ur ő nagysága pénzével indíthat valamely tisztességes kereskedést is, kit el ne mulasszon, ki a maga discretióján fog állani.

32. Mivel pedig minden occurálható dolgot lehetetlen instruktióba írni, az egyéb dolgokat maga hivségére, igazságára, gondviselésére és industriájára bízam, nem kételkedvén benne, hogy reverzálisa szerint tisztében és instruktiójában hiven és igazán el nem járna. Kiért legyen neki az urtól ő nagyságától fizetése: Készpénz ötven forint, ruházatjára 8 sing fajlandis vagy 27 fl., buza 25 köből, zab is 25 köből, verő marha 4, székhúért egy verő marha, bor egy hordóval, ser minden főzetből ötven itce, káposzta egy hordóval, lencse, borsó, árpadara egy—egy köböllel, vaj 12 itce, méz 6 itce, vesling turó 20. ló kettő, két paripájának széna. Kezdetik pedig esztendeje 25 Martii anno 1636.²⁾

¹⁾ A bevételekről és kiadásról.

²⁾ M. Gazdaságtört. Szemle. 1894. 264 l.

5.

A Kassa város földesuri hatósága alatt levő Forró törvényei bepillantást engednek a községi életbe. Az alább közölt törvényeket a 17-ik század elején szerkesztették újból, de a falu birája, midőn azokat jóváhagyás végett földesuruknak, Kassa városának benyújtotta, hivatkozik, hogy velők a Serédyek idejében, tehát félszázaddal előbb már éltek. Sőt valószínű, hogy azok részben a középkorba nyulnak vissza. Így szólanak:

*Leges Forraini.*¹⁾

1. Mi forraiak, a kiknek törvényt kimondottunk, tehát denár 1, egy pénzt kellett adni, ha nyerő; aki pedig azt meg nem adta az nap, az ki nyerő, tehát den. 12, tizenkét pénzt vehetett a bíró rajta.

2. Akinek pedig törvényt mondottunk s harmad estén napig be nem hozta a választ uraságtoktól²⁾ tehát vessző³⁾ volt pere; sőt ha azután akarta keresni, tehát fl. 1, egy forinton maradt érette.

3. Aki pedig szántóföldből embert tiltott, tehát harmadnapra törvényének kellett lenni; törvénytelen uraságtokat senkinek nem szabad volt busítani; mert a ki törvénytelen felment, tehát fl. 1, egy forinton maradt.

4. Hogyha pedig szántóföld mérni kihívták is a bírót, ott is mindakét személy den. 40, negyven—negyven pénzzel tartozott. Amelyik pedig a másik földét elszántotta, hogy nagyobb volt az övé, tehát az két girán maradt.

5. Amely szántóföldet pedig, amely buzának való volt, szent Jakab napig meg nem szántott, tehát ha a bírótól

¹⁾ Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle. 1901. évf. 415. 1.

²⁾ T. i. Kassa város tanácsa, mint földesur.

³⁾ Veszve.

megkövették, szent Jakab nap után szabad volt megszántani buzatermesre, de tavasznak nem volt szabad.

6. Ha szőlőt mérni a bíró kiment, tehát akik mérették, mind a két személy den. 40, negyven—negyven pénzzel tartozott a bírónak

7. Ha pedig szent Gergely pápa napig nem tiltotta szőlő-örökségből, abtan az esztendőben nem kereshette.

8. Ha örökséget vett egyik a másiktól, aki vette, minden forintra egy-egy icze bort adott; a tudománypohárban egy pint bort adott; akkor azt úgy mutatta fel a bíró mindenek láttára, hogyha esztendő s három napig nem ellenzi, pénzét le nem teszi, tehát elmarad tőle.

9. Ha pedig örök levelet irt a mester,¹⁾ tehát den. 12, tizenkét pénz járt a mesternek tőle; a bírónak pedig a falu pecsétitől den. 4, négy pénz. Ha pedig a *falukönyvében* beíratta ugyanazon ember, tehát a mesternek azért den. 6, hat pénzzel tartozott. Ha pedig az ember azt ujonnan megeresztette a falu könyvében, tehát den. 2, két pénzért a mesternek meg kellett keresni.

10. Ha örökségből akart tiltani vidéki embert, tehát den. 4, négy pénzért a bíró pecsétet adott neki; rá kellett a vidékinek a törvényre jönni.

11. Valaki pedig falu gyűlésében egymásnak csak hazudtat mondta is, tehát fl. 1, egy-egy forinton maradt érette.

12. Ha pedig hatalmas alá lovat kellett adni, akin a szer volt s itthon nem találtatott, tehát akit a bíró elébb itthon ért, azt elküldhette; ha pedig el nem ment, tehát a bíró megfoghatta, fl. 1, egy forintot vett rajta.

Az 1634-ik évben a vármegye közgyűlése megerősíti Szent-András községének egy évvel előbb alkotott szabályrendeletét, amely a községnek a vármegyei hatósággal szemben némi önrendelkezési jogot enged s legtöbb pontjában a lakosság mezőgazdasági érdekeit veszi védelmébe.

A szabályrendelet ez:

Mi Szent-Andrási nemes személyek, ugymint Abaffi

¹⁾ Iskolamester.

István, Korlát András, Horváth György, Gonda Mihály, Putnok János, Horváth Mátyás, Kereky András, Korláth György, Szakaly Márton, Maxa András, Koinády András, Berky Miklós, Gálvácsy István, Illyési Pál és fejenként mi szabadosok, az kik vagyunk, adjuk tudtokra mindeneknek az kiknek illik, hogy látván a mi szegény falunknak ennyi sok rendbeli fogyatkozását, erre nézve egyenlő akaratból és tetszésből végeztük magunk közül, hogy az nemesség közül is esztendőnként nemes bíró tétessék, mely dolog hogy jobb-módjával és állandó képen közöttünk véghez mehessen, tettünk egyenlő akaratból ilyen kötést, hogy ezt az közöttünk elrendeltetett dolgot mindvégiglen való véghezvitelig valaki közülünk felbomolhatatlanképen meg nem állaná és valami részében megháborítaná, tehát ezen közöttünk levő nemes bíró esküdtivel egyetemben mind annyiszor, valamennyiszer az azt meg nem álló nemes ember felbontani akarván, meg nem állaná, mindénkor tizenkét forintot vehessen rajta és az az nemes ember azt az rajta megveendő birságot se az nemes vármegyére, se másüvé azon megírt tizenkét forintig ne vihesse, ez felől megírt mód szerint. Melynek nagyobb bizonyására es nagyobb erősségnek okáért adtunk egymásnak magunkról ilyen reversálist pecsétünk és kezünk írása alatt. Datum in Zent-András, die quinta Maii anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Primo. Az nemes bírónak oly hatalmat adtunk, hogy az méltó bünért akármelyikünket is megbüntethessen tizenkét forintig. 2. Az bíró, ha kívántatik valami oly dologra, maga idézzen. 3. Az törvény nap hetfő nap legyen. 4. Ha az bíró valakit megbirságol, elsőben tartozzék kérni tőle, ha ugyan meg nem akarná adni, úgy vegye zálogát. 5. Az paraszt bíró minden közönséges jóban az nemes bírótól függjön. 6. Tizenkét forint érő dologért ne legyen szabad az nemes vármegyét busítani. 7. Isten tisztességére való dologban, predikátor fizetésére, mester fizetésére, egyház építésére és ehhez hasonló dolgok felől megbüntethessen bennünket. 8. Hidra, pap házára, mester házára tartozzék minden ember elmenni. 9. Egyházfiut, kerülőket akkor választanak, mikor

birót választanak az előtti rendtartásunk szerint. 10. Az kerülők tartozzanak mind buzákat, vetéseket szorgalmasan megkerülni. 11. Az kinek marháját az kerülők be hajtják, ne legyen szabad erővel kivenni kezéből. 12. Az vármegyére rendre járjon közülünk egy-egy személy. 13. A lélekmondó megbüntetődjék. 14. Szőlőgyepüt, rétfogást, buzalábját, kenderföld gypüt, dinnyeföld gypüt, káposztakert gypüt az ki be nem fog, megbüntetődjék. 15. Aratáskor senkinek ne legyen szabad hordani, hanem közönséges végezésből. 16. Az faluban egyenlő szapuval és itczével éljenek erős büntetés alatt. 18. Az nemes bíróság viselésének állapotját az előtti rend szerint hagyjuk, hogy rendre járjon közöttünk, az ki pedig az bíróságot fel nem akarná venni, tizenkét forintot vehessünk rajta.

6.

A mezőgazdasági ipar egyik jelentékeny ága volt a sörfőzés. A mislyei prépost, Szerdahelyi, (1563.) sernevelőst tart;¹⁾ ugyszintén a jászai prépost (1569.) is;²⁾ Bárczay László. nevelőse 1598-ban megszökik, miután a kezére bízott árpában 100 frt. kárt tett s mint ura írja „három nevelt sörünket elvesztette“.³⁾ Abaujvármegye 1637-ben minden sörfőzőházra vagy üstre, melyben sört főztek, egy forintot rótt ki.⁴⁾

A bányaművelést a vármegyének ércében gazdag éjszaknyugati hegységében üzik. Ayben, más néven Hámoros. György 1558-ban Jászón és Meczenzéken műveltet vashányákat;⁵⁾ ugyanitt van (1560.) „az Draskówith uram koha“;⁶⁾ bányák és hámorokról sűrűn emlékeznek meg okirataink Meczenzéf határában.⁷⁾ Hallersteini Haller András 1568-ban Telkibányán nyit bányát;⁸⁾ Kassa-Hámor 1590-ben említették.

¹⁾ Kassa v. lt. 2446/102.

²⁾ U. o. 2977/13.

³⁾ U. o. 4791/53.

⁴⁾ Vármegyei jk

⁵⁾ Kassa v. lt. 2011/31. és 2011/47. sz.

⁶⁾ U. o. 2249/11.

⁷⁾ U. o. 2249/94, 4226/102., 4589., 4597.

⁸⁾ U. o. lajstromozatlan.

A bányaművelés felett a *berkmester* őrködik, aki pl. Jászón 1635-ben a tanács tagja.¹⁾

A vármegye népesebb községeiben a 16-ik és 17-ik században alakulnak meg a céhek

Jászón 1556-ban Kovács Mihály puskaműves,²⁾ Lőrincz pék³⁾ a prépostság oltalma alatt üzik mesterségüket ; az 1570-ik évben megalakul a bodnárok céhe,⁴⁾ 1629-ben a mészárosoké s 1637-ben a szücsöké.⁵⁾ A jászhai vargák 1598-ban panaszkodják, hogy Kassán nem csupán a vásárokon, de a sokadalmokon is gátolják őket áruik eladásában;⁶⁾ a vargák a községi esküdtek közt nagy számban vannak (1610.⁷⁾ Csiszármesterrel 1605-ben találkozunk;⁸⁾ 1625-ben borbélylyal,⁹⁾ akinek gyógyító tudományával élnek a község lakói.

Sziksón 1562-ben csapómesterek említetnek,¹⁰⁾ a lakatoscéh szabadalma 1616-ban, a szücsöké 1639-ben kelt,¹¹⁾ a vargák céhéről 1629-ben úgy emlékeznek meg, mint amely már 135 éve fennáll.¹²⁾

Szepeiben vargák (1563,¹³⁾ csiszárok (1580,¹⁴⁾ mészáros-céh (1583,¹⁵⁾ lakatoscéh (1584,¹⁶⁾ szabócéh (1574), fazekascéh (1620), csizmadiacéh (1613), szücsceh (1642,¹⁷⁾ említetnek. A csiszármesterek az 1629-ik évben Kassa városa tanácsa útján

1) Kassa v. lt. 4589., 6552.

2) U. o. 1786.

3) U. o. 1915/101.

4) U. o. 3015.

5) Dr. Szádeczky Lajos: A magyarországi céhek élete. 84. lap.

6) Kassa v. lt. 4791/71.

7) U. o. 5398/4.

8) U. o. 5150/6.

9) U. u. 6113.

10) U. o. 2321.

11) L. Szádeczky id. m. 126. lap.

12) Kassa v. lt. 6291/26.

13) U. o. 2446/51.

14) 3589/52, 3608.

15) 3737.

16) 3837/123.

17) Szádeczky id. m. 120. és 126. lapon és Kassa v. lt. 5540/4.

kiváltják a kassai céh szabadságát, fizetve érte 20 forintot.¹⁾

Gönczön a szabómesterek 1568-ban csak mint vásármivesek, tehát nem céhben üzik mesterségüket s kassai mestertársaik gátolják őket a szabad királyi város sokadalmain való megjelenésben.²⁾ Benedek ötvös 1573-ban, Boldizsár 1588-ban, Tamás 1617-ben³⁾ művel a községben.⁴⁾ A vargák céhe 1574-ben fennáll s „mind czéhöknél minden igazságokkal innét függnek Kassától”.⁵⁾ Szőcs Márton Krakkóba és Kassára jár vásárlás végett s 1592-ben gereznát vesz „hét aranyon és négy garason”.⁶⁾ 1599-ben kovácsmesterről,⁷⁾ 1616-ban mészároscéhről⁸⁾ van szó.

Szántó tanácsurai közt Mészáros, Ács, Szabó és Kerékjártó nevűek vannak (1572) s akkor még a vezetéknév rendszérint kinek-kinek foglalkozása után járt ki,⁹⁾ ácsmesterek 1577-ben is felmerülnek,¹⁰⁾ kannagyártók 1591-ben.¹¹⁾ Az 1595-ik évben „Zánthón lakozó minden tisztességes mesteremberek” azzal a kéréssel fordulnak Kassa városa tanácsához, hogy mivel „az Ő felsége adománya is úgy tartja, hogy úgy éljünk a műszokásval, az mint az felső királyi városok élnek”, azért „találtuk vala meg uaságtokat egy emberünk által néminemű rendtartásoknak és műszokásoknak rendi és folyása felől.”¹²⁾

Meczenzéf bányavárosban 1577-ben szabómester,¹³⁾ 1635-ben kovácsok¹⁴⁾ említetnek. A czéhek megalakulásának éve 1639, amikor földesuruk, a jászai prépost hozzájárulása-

¹⁾ Kassa v. jegyzőkönyve.

²⁾ Kassa v. lt. 2925/19.

³⁾ 5782/164.

⁴⁾ U. o. 3175/51. m. 4070/104.

⁵⁾ 3219/68.

⁶⁾ 4331/62.

⁷⁾ U. o. 4843/30.

⁸⁾ 5687., 5871/5., 5871/36.

⁹⁾ Kassa v. titkos lvt. Vineá.

¹⁰⁾ Kassa v. lt. 3372.

¹¹⁾ 4268/20

¹²⁾ 4545/69.

¹³⁾ 3411/31.

¹⁴⁾ U. o. 6578.

val kieszközlik, hogy III. Ferdinánd király jóváhagyja a kovács-, bodnár-, varga, az egyesült asztalos és lakatos, továbbá a csizmadiacéh szabadalomlevelét.¹⁾ Az 1642-ik évben a kovácsmesterek megkeresik a felsőmagyarországi öt királyi várost: Kassát, Lőcsét, Bártfát, Eperjest és Kis Szebent, hogy fogadják őket is be a köztük fennálló céhszövetségbe. Kérelmük teljesült a következő feltételek mellett, hogy az érdeme-sebb legényeknek 36 denár heti bér járjon, továbbá, hogy „az egy szabados sokadalmon kívül” a királyi városokban nem kereskedhetnek művükkel.²⁾ A szabóczéh ugyanez évben negyven forintot váltja meg a kassai céhtől szabadalmait.³⁾

A városok szűkkeblősége ellen a többi meczenzéfi céh, az asztalosok, bodnárok és vargák, orvoslás végett a királyhoz fordultak s a következő évben Kassa városához III. Ferdinánd rendeletet küldött, hogy ne akadályozza őket az országos vásárokon való megjelenésben.⁴⁾

A két vármegye területén a kovácsmesterség vett különösen lendületet, ami élénk közlekedésnek volt a jele. Tornán (1579,⁵⁾ Komjátiban (1583,⁶⁾ Forrón (1619,⁷⁾ Garadnán (1631,⁸⁾ és Nagyidán⁹⁾ kovácsműhelyek voltak. Rudnokon (1579.) szabómesterrel¹⁰⁾ találkozunk.

Kedvező forgalomra vall a vám- és harmincadhelyek feles száma; ezek: Garadna (1560,¹¹⁾ Vizsoly (1562,¹²⁾ Boldogkőváralja, Alsó- és Közép-Németi (1473,¹³⁾ Szina (1582,¹⁴⁾

1) Vármegyei jegyzők. és Szádeczky id. m. 101. l.

2) Kassa v. lt. lajstromozatlan.

3) Kassa v. lt. lajstromozatlan.

4) Kassa v. lt. 6920. sz.

5) U. o, 3526/57.

6) 3772/40.

7) 5844.

8) 6380.

9) 6402/1.

10) 3506.

11) 2249/105., 3526/129.

12) 2353.

13) 3175.

14) 3715/64.

Jászó (1610;¹⁾ míg Szikszón (1569,²⁾ Szepsiben, Rozgonyban és Jászón fiókharmincadok vannak.

Jóllehet az ország egyes, tekintélyesebb számu lakossággal bíró városai vámmentességben részesültek, a kereskedelem érdekében az 1625. évi 34. t.-c. a boldogkői és vizsolyi vámot megszüntette, az 1635. évi 30. t.-c. pedig a Szepsiben, Rozgonyban és Jászón fennálló harmincadhivatalokat. A boldogkői vám 1637-ben azonban feléledt.³⁾

A közlekedésnek fontos eszköze volt a Hernádon átvezető vámos-németi hid, melyet az 1615-ik évi árvíz megbontván, Abaujvármegye felhívta Kassa városát, hogy a hid megépítéséhez járuljon hozzá, szüksége lévén a hidra a kassai kereskedőknek és szőlőbirtokosoknak.⁴⁾

Nevezetesebb vásárok estek meg Szikszón (1530,⁵⁾ Szántón (1530.⁶⁾ mely sz. Miklós napjára esett s melyet a kassai szücsök, szijártók, fazekasok, süvegesek és vargák szívesen felkerestek.⁷⁾ Szepsiben (1649.) a sokadalom Margitnapra esett.⁸⁾

Abaujvármegye főispánjai 1527—1648.

1527—1542. Perényi Péter.⁹⁾

1549—1565. Perényi Gábor, tárnokmester, az ország főkapitánya, ő felsége tanácsa (consiliarius).¹⁰⁾

1570—1597. Perényi György. Meghalt 1597-ben; özvegye Thurzó Anna.¹¹⁾

¹⁾ 5398/4.

²⁾ 2977/16., 3336/33.

³⁾ 6679.

⁴⁾ 5637.

⁵⁾ 1458, 1915/47.

⁶⁾ 1498/58.

⁷⁾ 3017.

⁸⁾ 7757.

⁹⁾ 1472, 1590., 1623.

¹⁰⁾ U. o. 1730, 2095., 2301/69., 2413

¹¹⁾ U. o. 3954, 4718/66. és Várm. jegyzők

1598—1638. Perényi György.¹⁾

1638—1648. Perényi György.²⁾

Abaujvármegye alispánjai.

1527—1538. Némethy (Felsew-Nemphy) Miklós.³⁾

1539. Mindszenty Bereck.⁴⁾

1540 1548. Szendy Pál.⁵⁾

1549—1553. Olchváry György.⁶⁾

1554. Mindszenty Imre.⁷⁾

1555—1557. Báthory László.⁸⁾

1558. Berenchy Benedek.⁹⁾

1559. Felsővadászi Rákóczy Mihály.¹⁰⁾

1560. Czeczey Péter.¹¹⁾

1562—1563. Mindszenty Imre.¹²⁾

1564. Ruskai Kornis Mihály.¹³⁾

1565. Semsey János és Kornis Mihály.¹⁴⁾

1567—1568. Saczai Semsey János.¹⁵⁾

1569—1570. Bocsárdi Mindszenty Imre.¹⁶⁾

1571—1574. Cseby György.¹⁷⁾

1575—1578. Mindszenty Imre.¹⁸⁾

1) 5014. és várm. jegyzők.

2) Várm. jegyzők

3) Kassa v. lt 1213/10, 1365/102. és 138. 1431, 1498/56. és 1515.

sz. Szathmáry király lvt. F XI. Nr. 733. Csoma lvt.

4) U. o.

5) Kassa v. lt.

6) U. o. lajstr.

7) U. o. 1718.

8) U. o. 1824/37 Kassa v. titk. lvt P Ruzska Nr. 28.

9) U. o. lajstr.

10) U. o. 2150/21. 18221.

11) U. o. 2249/78

12) U. o. 2320.

13) U. o. 2471.

14) U. o. 2650.

15) 2805

16) 2977/12.

17) 3175/49.

18) 3260, 3411/32, 3471

- 1579 – 1582. Cseby György.³⁾
 1583. Mindszenty Imre.⁴⁾
 1584—1586. Monaky János.⁵⁾
 1587—1590. Golopy Gáspár.⁶⁾
 1591—1607. Pédery Lázár.⁷⁾
 1608—1610. Brebiri Melith Vid.⁸⁾
 1611—1613. Fáy István.⁹⁾
 1614. Láczy György.
 1615. Fáy István.
 1616—1617. Bellény Zsigmond.¹⁰⁾
 1618—1622. Puthnoky Imre.¹¹⁾
 1623—1629. Szendi Fuló Miklós.
 1630—1633. Láczy Gergely.
 1634. Láczy Gergely és Hamvay Péter.
 1635—1640. Fuló János.
 1641. Hanyi György.
 1642. Hanyi György és helyettese, Putnoky Mihály.
 1643—1648. Hanyi György.

Abaujtonavármegyei szolgabírák.

1531. Bernát András.¹²⁾
 1542. Bölzsei Kristóf.¹³⁾
 1550. Bölzsei Minály.¹⁴⁾
 1550. Buzinkay Máté, Bölzsey Minály.¹⁵⁾

³⁾ U. o. 3526/16

⁴⁾ U. o. 3772/29.

⁵⁾ U. o. 3866, 3945.

⁶⁾ U. o. 4068, 4101 és Országos lvt.

⁷⁾ K. v. lt. 4717, 4761, 4988.

⁸⁾ Vármegyei jegyzőkönyvek.

⁹⁾ K. v. lt. 5455.

¹⁰⁾ U. o. 5655.

¹¹⁾ Innét kezdve vármegyei jegyzőkönyvek.

¹²⁾ Kassa v. jegyzőkönyve

¹³⁾ Kassa v. t. lt. Arany-Ida Nr. 4.

¹⁴⁾ Kassa v. jk.

¹⁵⁾ K. v. t. lvt. A. A. Liptay N. 1.

1551. Bozinkay Máté.¹⁾
1552. Bozinkay Máté és Szegedy Máté.²⁾
1555. Balajthy Péter.³⁾
1557. Alpáry Mihály.⁴⁾
1558. Csobády Miklós.⁵⁾
1559. Fáy János, Czeczey Ferenc, Olcsváry Ferencz és Balajthy Péter.⁶⁾
1561. Balajthy Péter.⁷⁾
1564. Fáy János, Czeczey Ferencz, Bölzsey Orbán és Borsvay Bálint.⁸⁾
1567. Borsvay Bálint.⁹⁾
1568. Tomory Márton.¹⁰⁾
1570. Vendéghy György, Tomory Márton, Bozinkay Tamás, Balajthy Péter.¹¹⁾
1571. Fáy János, Tomory Márton, Borsvay Bálint és Pédery Lázár.¹²⁾
1572. Bozinkay Tamás.¹³⁾
1573. Fáy János, Borsvay Bálint, Pédery Lázár és Tomory Márton.¹⁴⁾
1574. Bölzsey Orbán, Ujváry Tamás.¹⁵⁾
1575. Bölzsey Orbán, Zsujtay János, Pédery Lázár és Czeczey György.¹⁶⁾

¹⁾ Kassa város jegyzőkönyve.

²⁾ Kassa v. jk.

³⁾ Kassa v. t. lvt. P. Ruszka. Nr 28.

⁴⁾ Kassa v. jk.

⁵⁾ Kassa v. lt. lajstromozatlan.

⁶⁾ U. o. 2150/21, 18221.

⁷⁾ U. o. 2301/21.

⁸⁾ Vármegyei jegyzők.

⁹⁾ K. v. lt. 2805. sz.

¹⁰⁾ Várm. jegyzők.

¹¹⁾ U! o.

¹²⁾ U. o.

¹³⁾ K. v. lt. 3119.

¹⁴⁾ T. o. 3175/49 és Orsz. lvt.

¹⁵⁾ K. v. lt. 3198. sz. a.

¹⁶⁾ Vármegyei jegyzők.

1576. Czéczey György, Pédery Lázár, Fuló Mátyás, Piry Miklós.¹⁾

1578. Piry Miklós.²⁾

1580. Czéczey György, Pédery Lázár, Fáy János, Madách Menyhért.³⁾

1584. Fáy János, Czéczey György, Pédery Lázár, Madách Menyhért.⁴⁾

1585. Fáy János, Pédery Lázár, Czéczey György, Zázffay Farkas.⁵⁾

1587. Fáy János, Pédery Lázár, Czéczey György, Olcsváy Farkas.⁶⁾

1589. Fáy János, Czéczey György, Péderi Lázár és Zsujtay János.⁷⁾

1590. Pédery Lázár.⁸⁾

1591. Zsujtay János, Kinizsy János, Putnoky Bálint, Lánczy János.⁹⁾

1598. Bozinkay György, Vinay István, Tomory István és Zemerei Albert.¹⁰⁾

1602. Bozinkay György.¹¹⁾

1607. Pelbárth Vince, Tomory István, Komornik Ferencz, Barbély János.¹²⁾

1610. Barbély János, Pelbárth Vince, Tomory István, Komornik Ferencz.¹³⁾

1611. U. a.¹⁴⁾

1) Várm. jegyzők.

2) K. v. lt. 3473/22.

3) Várm. jegyzők.

4) U. o.

5) U. o.

6) U. o.

7) Országos lvt

8) Várm. jegyzők.

9) Várm. jegyzők.

10) K. v. lt. 4761.

11) K. v. lt. 4988.

12) Várm. jegyzők.

13) U. o.

14) U. o.

1612. Pelbárth Vince.¹⁾
1613. Pelbárth Vince, Barbély János, Komornik Ferencz, Tomory István.²⁾
1615. Olchváry György, Péderi Mátyás, Paáni Horváth Tamás, Lánczy Gergely.
1616. Lánczy Gergely, Péderi Mátyás, Kinizsy János, Póhalmy István.
1617. Kinizsy János, Póhalmy István, Péderi Mátyás, Kinizsy György.
1619. Kinizsy János.³⁾
1620. Kinizsy János, Péderi Mátyás, Póhalmy István, Kinizsy György.
1621. Póhalmy István, Kinizsy György, Péderi Mátyás, Olchváry György.
1622. Olchváry György, Abaffi István, Fáy János, Póhalmy István.
1623. Póhalmy István.
1624. Szentmiklóssy Tamás, Fáy János, Olchváry György, Szászfay Farkas.
1625. U. a.
1626. U. a.
1627. U. a.
1628. Olchváry György, Szentmiklóssy Tamás, Péderi Miklós, Ongay János.
1629. U. a.
1630. Szentmiklóssy Tamás, Ongay János, Péderi Miklós, Balay István.
1631. Balay István, Horváth István, Kormos Ferencz, Pelbárth György.
1632. Balay István, Pelbárth György, Kormos Ferencz, Horváth Ostorharich István.
1633. U. a.

¹⁾ K. v. lt. 5457.

²⁾ Vármegyei jegyzők.

³⁾ K. v. lt. 5871. sz.

1634. Balay István, Felsőmérái Horváth Ostorharich István, Bozithai Kovácsy András, Makranczi Gieőri István.

1635. Olcsváry György, Gonda Mihály, Bozithai Kovácsy András, Győry István.

1636. Olcsváry György, Kovácsy András, Gonda Mihály, Tarczay György.

1637. U. a.

1638. U. a.

1639. György Benedek, Vajdai Horváth György, Marczinfalusy Péter, Putnoky János.

1640. U. a.

1641. Némethy Mátyás, Puky Péter, Bozithai Kovácsy András, Bárány László.

1642. Némethy Király Mátyás, Fáy János, Puky Péter, Bárány László.

1643. U. a.

Abaujvármegyei jegyzők.

1550—1551. Szegedy Literatus Máté.¹⁾

1555. Belsey Mihály.²⁾

1557. Keresztes János.³⁾

1558. Belsey Mihály.⁴⁾

1567—1571. Bárchy Albert.⁵⁾

1584—1589. Vásárhelyi Tamás, egyuttal Borsodvármegye jegyzője.⁶⁾

1598—1606. Győry Gergely.⁷⁾

1611—1618. Palatich János.⁸⁾

1620—1629. Lánczy Gergely.⁹⁾

¹⁾ Kassa város jegyzők. Kassa v. titk. lvt. A. A. Liptay Nr. 1.

²⁾ Kassa v. lvt. 1752. sz.

³⁾ Kassa v. titk. lvt. S. Czikóházi N. 19.

⁴⁾ K. v. lt. 1950.

⁵⁾ U. o. 2805. és várm. jegyzők.

⁶⁾ K. v. lt. 3837/20, 3866, 4101. és várm. jegyzők.

⁷⁾ U. o. 4761. és várm. jegyzők.

⁸⁾ Várm. jegyzők.

⁹⁾ Várm. jegyzők.

1630—1644. Szemerey Pál, egyuttal Sárosvármegye jegyzője.¹⁾

Abaujvármegyei adószedők.²⁾

- 1573. Mandolay Péter.
- 1588. Gyulay literatus János.
- 1593. Felsőszendi Fuló Mátyás.
- 1601. Buzinkay György.³⁾
- 1606. Darholcz Pál.⁴⁾
- 1620. Czeke János.
- 1630—1634. Fáy Mihály.
- 1635. Vajdai Fransikovith Horváth György.

Abaujvármegyei pénztárnokai (perceptor).⁵⁾

- 1623—1626. Komáromy György.
- 1627. Mellélhei Deviny Mátyás.
- 1628. Hany György.
- 1638. Veseny István.

Abaujvármegyei országgyűlési követek.⁶⁾

- 1584. Fáy István.
- 1607. Mladossevith Péter, Melith Vid, Putnoky Imre.
- 1608. Melith Vid, Mladossevith Péter.
- 1613. Mladossevith Horváth Péter, Belleny Zsigmond.
- 1617. Wathay János, Fuló Miklós.
- 1619. Fuló Miklós, Dobronoky György.
- 1620. U. a
- 1621. Fuló Miklós, Czeke János, Fáy Ferencz, Barna István.
- 1622. Póhalmy István, Láczy Gergely.
- 1623. Tatay György, Póhalmy István.
- 1625. Girinchy István, Szemerey Pál.

¹⁾ K. v. lt. 6085/18, 6764. és v. árm. jegyzők.

²⁾ Várm. jegyzők.

³⁾ Kassa v. lt. 4932.

⁴⁾ 5163.

⁵⁾ Vármegyei jegyzőkönyvek.

⁶⁾ U. o.

- 1630. Lánczy Gergely, Fuló János.
- 1633. Szemerey Pál, Fuló János.
- 1634. Szemerey Pál, Hamvay Péter.
- 1637. Szemerey Pál, Melléthei Barna György.
- 1641. Fuló János, Szemerey Pál.
- 1642. Szemerey Pál, Szentmiklóssy Pongrácz Kristóf.

Tornavármegye főispánjai.

- 1527. Derencsényi Miklós.¹⁾
- 1560—1578. Mágóchy Gáspár, főkapitány, öfelsége tanácsa, beregi főispán.²⁾
- 1587—1596. Rákóczy Zsigmond.³⁾
- 1606—1609. Mágóchy Ferencz, egyuttal beregi főispán.⁴⁾
- 1617. Hethesi Pethe László, ajtónálló, öfelsége tanácsa, a magyar kamara elnöke.⁵⁾
- 1636. Felsővadászi gróf Rákóczy Pál, országbíró, Sáros vármegye főispánja, öfelsége tanácsa és komornikja. Ez évben meghal. Özvegye Pethe Anna.⁶⁾

Tornai alispánok.

- 1571. Barakonyi János.⁷⁾
- 1575. Komjáthy Gergely.⁸⁾
- 1584—1585. Barakonyi Balázs.⁹⁾
- 1610. Melléthey Zsigmond.¹⁰⁾
- 1637. Komjáthy János.
- 1647. Czege-káthai Káthai Ferencz.¹¹⁾

¹⁾ K. v. lt. lajstromozatlan.

²⁾ K. v. lt. 2160, 2231, 3120/108, 3463, 4008/7.

³⁾ U. o. 4008/7, 4617.

⁴⁾ U. o. 5963/22, 5309, 5310.

⁵⁾ U. o. 5782/32.

⁶⁾ 6648/11.

⁷⁾ 3047.

⁸⁾ U. o. 3245

⁹⁾ U. o. 3799, 3890, 3899.

¹⁰⁾ 5398/19

¹¹⁾ 7589.

Tornai szolgabírák.

1584. Komjáthy István.¹⁾

1613. Jobbágy István.²⁾

Tornavármegyei jegyzők.

1584. Pédery Péter.³⁾

1644. Marusy János.⁴⁾

Várnagyok, fizetőtisztok.

1527. Keresztesy Szilveszter nagyidai várnagy.⁵⁾

Lőrincz tornai várnagy,⁶⁾

Némethy Miklós füzéri,⁷⁾

Szólóssy Miklós szádvári,⁸⁾

1528. Czomai Móré Bálint szalánczi,⁹⁾

Ibrányi Péter tornai,¹⁰⁾

Keözezy János szádvári,¹¹⁾

Segnyey Kristóf füzéri,¹²⁾

Keresztesy Szilveszter nagyidai.¹³⁾

1529—1530. Horváth Pál regéczi,¹⁴⁾

Hornick Márton tornai,¹⁵⁾

1535. Horvát György regéczi,¹⁶⁾

1) 3799.

2) 5540/3.

3) 3799

4) 7125.

5) 1181. sz.

6) K. v. lt. 1213/8.

7) 1213/10.

8) 1213/21.

9) 1365/160.

10) Kassa v. lt. lajstromozatlan.

11) 1280.

12) 1365/39—98.

13) 1365/118.

14) 1435/23, 1498/57.

15) 1435/69

16) 1612/12.

1556. Alaghy János regéczi,¹⁾
Draskovith Gáspár jászai,²⁾
1557. Jakab jászói castellanus,³⁾
Bayory Lénárd és Henyey Miklós füzéri,⁴⁾
1558. Bakochay Ferencz szalánci,⁵⁾
Kóródy Máté és András jászai fizetőtiszt (provisor),⁶⁾
Nagy Jakab jászai castellanus⁷⁾
1559. Berényi Espán András boldogkői,⁸⁾
Kóródy Máté jászai,⁹⁾
- 1559—1565. Panka Péter fügedi,¹⁰⁾
1560. Darvas Gergely szádvári,¹¹⁾
1563. Farkas György jászai fizetőtiszt,¹²⁾
Szentbenedeki János füzéri fizetőtiszt.¹³⁾
1565. Alachkai Pál tornai,¹⁴⁾
Csoltay Pál regéczi fizetőtiszt.¹⁵⁾
1570. Nagy Mátyás gibárti fizetőtiszt.¹⁶⁾
Thetétleni István fizetőtiszt.¹⁷⁾
1575. Bácsmegyei Gáspár füzéri fizetőtiszt.¹⁸⁾
Jánosy János szádvári fizetőtiszt elődje Sóri Pál,
Pajor János rationista.¹⁹⁾

1) 1824/7.

2) 1824/13.

3) 1915/101.

4) 1915/102.

5) 2011/23.

6) 2011/47.

7) 2011/86.

8) 2150/69.

9) 2150/58.

10) 2095, 2528/146, 2652/50.

11) 2233.

12) 2446/83,—87.

13) 2446/36.

14) 2652/32.

15) 2652/121.

16) 3036/14.

17) 3036/48.

18) 3285/42.

19) 3245.

1578. Soóry Pál szádvári fizetőtisztt.¹⁾
 1579. Ferber János szádvári viceprovisor.²⁾
     Kos János nagyidai,³⁾
     Vizkelety Benedek nagyidai fizetőtisztt.⁴⁾
 1582. Szentmihályi Péter jászai,⁵⁾
 1585. Barakonyi Balázs tornai,⁶⁾
 1587. Soóváry Márton regéczi fizetőtisztt.
     Szalontay György regéczi,⁷⁾
 1589. Horvát Boldizsár jászai udvarbíró.⁸⁾
 1594. Horánszky János jászai fizetőtisztt.⁹⁾
 1625. Horváth András jászai várnagy,
     Leveleki László jászai fizetőtisztt.¹⁰⁾

Jászai prépostok.

- 1529—1535. Péter.¹¹⁾
 1554—1562 Draskovics György, pécsi püspök.¹²⁾
 1569—1586. Bornemissza Gergely, csanádi, majd váradi
 püspök, a szepesi kamara elnöke, 1586. január hó 26-án
 Jászáron eltemetik.¹³⁾
 1588—1594. Hethesi Pethe Márton, váradi püspök,
 szepesi prépost.¹⁴⁾
 1604. Migazzi Miklós váradi püspök.¹⁵⁾
 1630—1636. Pethő Ferenc.¹⁶⁾

¹⁾ 3433.

²⁾ 3526/107.

³⁾ 3526/115.

⁴⁾ 3526/120.

⁵⁾ 3715/120.

⁶⁾ 3890.

⁷⁾ 4008/84.

⁸⁾ 4121/6.

⁹⁾ 4449.

¹⁰⁾ 6123/36.

¹¹⁾ 1374, 1554, 1610

¹²⁾ 1713, 2375.

¹³⁾ 2977/13, 3015, 3822, 3894

¹⁴⁾ 3394, 4060, 4449

¹⁵⁾ 5099/14.

¹⁶⁾ 6344, 6534 és vármegyei jegyzőkönyvek

*Széplaki apátok.*1619. Körössy Márk.¹⁾1636. Posgay János ²⁾*Tornai főesperesek.*1527. Henkel János.³⁾

1531 előtt Tatár Tamás.

1531. Maius János.⁴⁾1643. Rétsei István, esztergomi kanonok.⁵⁾*Mislyei prépostok.*1528. Velius Ursinus, Ferdinánd király történetirója és könyvtárának praefectusa.⁶⁾1557—1572. Szerdahelyi Máté.⁷⁾1634—1639. Cseh János, egri kanonok⁸⁾*Abaujvári főesperesek*1569—1575. Kwchylich Péter, aradi prépost, egri kanonok⁹⁾1577—1595. Welykei v. Velikinus István, egri éneklő kanonok.¹⁰⁾1605—1619. Habardi László, egri kanonok.¹¹⁾

1) Kassa v. jegyzőkönyve. Ez évben Bay hajdui meggyilkolták.

2) Vármegyei jegyzőkönyv.

3) Dr. Bauch, Joannes Henkel.

4) K. v. ny. lt. 1503., 1511.

5) Magyar Könyvszemle. 1895. 213. l.

6) Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korában.

Első kötet. 1520—1529. 411. lap.

7) 1915/104., 2249/1., 2446/102., 2652/55., 3120/21

8) 6648/16. és várm. jk.

9) 2941., 2998., 3234.

10) 3354., 3424., 3478., 3781., 3964., 4029., 4268/99., 4494.

11) 5150/25., 5263/33., 5276., 5400., 5876.

